

ਨਵੰਬਰ / ਦਸੰਬਰ 1979

WATNO DUR
Nov./Dec., 1979
P.O.Box 67681 Stn.'O'
Vancouver, B.C. V5W 3V2

ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ

Count on me

**BROADEST COVERAGE
AVAILABLE**

**THROUGH US. ASK FOR OUR
PREMIER RESIDENTIAL POLICY.**

ਹਰ ਵਿਅਕਤ ਦੇ ਈਸੇ ਈ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ
ਅਤੇ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਮਰਾਇਰ:-

ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਅਠਵਾਲ

The Premier Residential Policy

The comprehensive insurance package that provides better overall coverage for home and personal property.

**MALKIAT SINGH
ATHWAL**
FIELD MANAGER

*Representing major companies
both General & Life.*

- * Need Life Insurance
- * Accident and Sickness Policy
- * Business
- * Commercial: Big or Small
I-Can Handle All
- * Homeowner
- * R.R.S.P.
- * Travel Insurance
- * And All Other Kinds of Insurance
Needs

**The
Continental
Insurance
Companies**

subsiaries of The Continental Corporation
18 King Street East, Toronto, Ontario M5C 1C4

PHONE :-OFFICE :- 278-2515

RES. 271-1490

COMPLETE INSURANCE SERVICE SINCE 1917

ISLAND INSURANCE AGENCY LTD.

6700 No. 3 Road

Phone 278-2515

Richmond, B.C. V6Y 2C3

WATNO DUR
P.O. Box 67681
Postal Stn. 'O'
Vancouver, B.C.
V5W 3V2

Vol. 8, No. 76 & 77 — Nov./Dec., 1979

2nd Class Mail Reg. No. 3233
ANNUAL SUBSCRIPTION:

Canada-U.S.A. \$ 7.00
Other SEA \$ 7.00
Countries AIR \$10.00

EDITORIAL BOARD:

Surinder Dhanjal, 252-6008 (Windsor)
Ajmer Rodey, 438-7793
Amarjit Chahal, 892-3085

MANAGING EDITORS:

Raghubir Mand, 325-9564
Paul Binning, 879-3339

EDITOR:

Sadhu, 437-9014

ADVERTISING EDITOR:

Karamjit Ghuman, 321-6081

CIRCULATION EDITOR:

Sarwan Boal, 437-0849

WATNO DUR REPRESENTATIVES:

Iqbal Ramuwalia, Toronto (741-7538)
Gurcharan Tallewalia, Richmond (271-4742)
Gill Avtar, Calgary (279-6510)
Dave Jatana, Prince Rupert 627-7209
Harnek Mann, Pr. George (564-6245)
J. S. Aulakh, Mission (826-4888)
Avtar Rodey, Quesnel (992-7578)
Tej Sandhu, Quesnel (992-6775)
Satwant Deepak, Edmonton 484-6423

Surinder Kailay
P.O. Box Ramgarh
Distt. Ludkiana — 141113
Punjab, India
Jasbir Bath
19 Summertrees Ave. L4920D
Greasby Merseyside
Liverpool, England

All officeholders and members of
WATNO DUR PUBLICATIONS
(Reg'd.) past and present have been
and are honorary associates of
WATNO DUR.

ਏਨੇ ਦੂਰ ਦਿਰ ਛਪੀਆਂ ਚਰਨਾਵਾਂ ਨਾਲ
ਏਨੇ ਦੂਰ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ;
ਦਿਰਾ ਸ਼ੇਖਰਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਨਿਜੀ ਹਨ।

ਇਸ ਸੰਦ ਵਿਚ: -
ਰਗਣੀ:-

ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸੇਖਰਾਂ, ਪੁਸ਼ਕੀਤ ਗਿੱਲ,
ਮਲਕੀਤ ਗਿੱਲ, ਅਮਰਜੋਰ ਭੱਟੀ

ਰਵਿਤਾ:-

ਸੁਖਵੰਤ ਹੰਦਲ, ਹਰਦੇਵ ਵੈਦਿਯ,
ਅਮਰਜੀਤ ਚਾਹਲ, ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ
ਕਲਸੀ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਕਾਹਲੋ, ਦੀਵਾਰ
ਸੇਤਗ, ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ, ਦਲਦੀਰ ਚੇਤਨ,
ਸਿੰਦਰ ਗਿੱਲ, ਕੁਲਵੰਤ ਜਗਜੀਤ,
ਆਤਮਾ ਗਮ, ਵਿਸਲਪੁਰੀ, ਸਾਧੂ,

ਲੇਖ:-

ਪਿਆਰ ਸਿੰਘ ਭੋਗਲ

ਗੀਧੋਰ:-

ਅਮਰਜੀਤ ਸੁਫੀ

ਸੁੱਖ ਚਿੱਤਰ:-

ਦੇਵਿਦ ਇੰਡੀਅਨ ਕਲਾ ਦਾ ਇਕ ਰਚੁਕਾ

'ਸਰਕਾਰ ਦਾ 3100 ਰੁਪਏ ਦਾ ਵਿਨਾਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨਹੀਂ'

76 ਤੇ 77 ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਸਰਬੋਤਮ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕੁਝ ਕੁਝ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸਰਬੋਤਮ ਸਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕੁਝ ਕੁਝ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸਰਬੋਤਮ ਸਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕੁਝ ਕੁਝ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸਰਬੋਤਮ ਸਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕੁਝ ਕੁਝ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸਰਬੋਤਮ ਸਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕੁਝ ਕੁਝ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸਰਬੋਤਮ ਸਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕੁਝ ਕੁਝ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸਰਬੋਤਮ ਸਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

— ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੌਰ

ਉਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਮਹਾਂਦੀਪ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਸਾਂਝਾ-ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਸਿਕ

ਖੁਦ ਸਾਲਾਨਾ ਪਾਠਕ ਬਣੋ ਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਪਠੋ। ਨਮੂਨੇ ਦੇ ਪਠੇ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਲਿਖੋ। ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦ ਸੌ ਤਾਲਰ ਤੇ ਡਿਮਾਗੀ ਚੰਦ ਚਾਰ ਤਾਲਰ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਪੁਤਾ ਬਦਲੇ

- ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ:
- i) ਨਵਾਂ ਪਤਾ
  - ii) ਚਿੱਠੀ ਨੰਬਰ
  - iii) ਪੋਸਟਲ ਕੋਡ ਨੰਬਰ
  - iv) ਟੈਲੀਫੋਨ ਨੰਬਰ
- ਸਾਨੂੰ ਭੇਜੋ!

THE WATNO DŪR

ਦਤਨੋ ਦੂਰ
P.O. BOX 67681 STN. "O"
VANCOUVER, B.C. V5W 3V2

- ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ.
- ਮੈਂ ਸੌ ਤਾਲਰ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ ਤੇ ਇਕ ਸਾਲ ਲਈ ਦਤਨੋ ਦੂਰ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿਓ।
  - ਮੈਂ ਦਸ ਤਾਲਰ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਉਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਆਠ ਮਹੀਨੇ ਸਰੋਤੀ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਲ ਲਈ ਦਤਨੋ ਦੂਰ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿਓ।

ਤਿੰਨ ਯੋਗਾਂ: ਦੀਏ, ਰਮਨ ਤੇ ਮੀਰ

- ਸਾਧੂ

ਵਹਾਈਆਂ ਪੁਸ਼ ਵਰ ਰੇ ਗੇ। ਇਹਨਾਂ ਵਹਾਈਆਂ ਤੋਂ ਇਕੱਠਿਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇਖਵਾਣਾਂ ਦੀਆਂ
ਬੜਾ ਕੁਝ ਸੋਚਣ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੁਝ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਤਾੜ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ
ਵਹਾਈਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵੱਡਿਆਈ ਨਾਂ ਉਤਾਰੀ ਵਰਨਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਹਨਾਂ ਵਹਾਈਆਂ ਦੀਆਂ
ਪਾਤਰ ਯੋਗਾਂ ਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਵਚਨਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਥਾਰੇ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ ਵਰਨ ਦਾ ਹੈ। ਇਹ
ਵਹਾਈਆਂ ਇਸੇ ਪਾਸੇ ਏਨੇ ਇਲਾਕਾ ਵਹਾਈਆਂ ਹਨ।

ਵਹਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਪਾਤਰ ਹਨ। ਤਿੰਨੇ ਯੋਗਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਂ ਤਿੰਨੁਸਤਾਨੀ ਸਤਿਨਾਮੁ ਚਾਰ ਵਚਨਾਂ
ਕੀਮਤਾਂ ਹੋਕੇ ਯੋਗਾਂ ਨਾਲ ਤੇ ਹੇ ਸਮਝ-ਮੁੱਢੀ ਵੱਡੀਰ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ। ਇਹ ਵਹਾਈ
ਤਾਰਤ ਵਿਚ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਅਤੇ ਇਹ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ। ਇਹ ਵਹਾਈਆਂ
ਉਹਨਾਂ ਹਕੀਕਤਾਂ ਤੋਂ ਨੰਗਾ ਵਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਾਫ਼ੇ ਘੱਟ ਇਸ ਸਾਡੇ ਸਾਡੇ ਦੁਆਲੇ ਕਿੱਤ
ਵਾਪਰਦੀਆਂ ਪੁਟਕਾਵਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਹਨਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਏਨੇ ਸਾਡੇ ਸਿਮਾਸੀ, ਪ੍ਰਾਗਮਿਕ ਨਾਂ ਸਮਾਜਿਕ
ਅਵਾਹਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਖਾਸ ਤੋਵੇਕੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਤਾੜ ਇਸ ਥਾਰੇ
ਕਾਫ਼ੀ ਕੁਝ ਕਈ ਚਿੰਨਾਂ ਤੋਂ ਵਿਗਾ ਸੁਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਵਹਾਈਆਂ
ਵਿਚ ਇਹ ਹੋਰ ਸਾਂਝ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਿੰਨੁਸਤਾਨ ਤੋਂ ਥਾਰੇ ਵਸਣ ਵਾਲੀਆਂ
ਪੰਜਾਬੀ ਦੇਖਵਾਣਾਂ ਦੀਆਂ ਵਚਨਾਂ ਹਨ। ਗੁਰਬਖਸ਼ ਦੇਸਾਂਝ ਇੰਗਲੈਂਡ ਗੰਗੇ ਹਨ ਤੇ ਪਰਮਜੀਤ
ਗਿੱਲ ਤੇ ਮਨਜੀਤ ਗਿੱਲ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ।

ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਗਾਂ ਏਨੇ ਇਲਾਕਾ ਵਹਾਈਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਗਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ
ਕੁੜੀਆਂ ਸਮਾਜ ਹੱਥੋਂ ਤੋਂਗ ਤੇ ਕੇ ਆਮ ਅਪਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੁਣ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਯੋਗ
ਗਲਾਤ ਨਾਲ ਸਮਝੋਤਾ ਵਰੇ ਵਹਿੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਝੋਤਾ ਵਰਨ ਵਾਲੀ ਸਾਡੀ ਯੋਗ
ਕੁਝ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਸਗਾਰੇ ਦੀ ਕੋਝ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਯੋਗ ਵਹੀ ਕੋਝਿਆਂ ਦੇ
ਆਸਰੇ ਕਈ ਹੱਥ ਏਨੇ ਖਿਆਨ ਨਾਰੇ ਨਾਂ ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋਰ ਸਗਾਰੇ ਕੇ ਕੇ ਹਨ
ਕਈ ਵਹਾਈ ਹੈ। ਇਹ ਯੋਗ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸੁਕੰਨੇ ਵਿਚ ਇੰਨੀ ਖੁਸ਼ੀ ਤੋਂਗ ਫਲੀ ਰਹੀ ਹੈ
ਕਿ ਇਸ ਵਿਰਧ ਸੁਝਣ ਦਾ ਉਸਲਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ। ਮਨਜੀਤ ਗਿੱਲ ਦੀ ਵਹਾਈ
ਦੀ ਪਾਤਰ ਮੀਰ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਯੋਗ ਹੈ। ਮੀਰ ਕੁਝ ਸੁਨ - ਕਈ ਵਰਨ ਕਈ ਸਗਾਰੇ
ਮਿਲ ਰਹਾਨਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਡੀ ਉਮਰ ਉਸੇ ਸੁਖੀ ਖਰਾਮਸ ਦੀ ਯੋਗ ਖਣ ਕੇ ਰੋਗੀ।
ਪਰ ਹੁਣ ਉਸ ਦੇ ਪਾ ਕੇ ਏਨੇ ਖਿੜਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਉਹਦਾ ਇਸ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸਮਝੋਤਾ
ਬੜਾ ਸੁਖਾਲਾ ਵਹਾਈ ਕੇਵੇਗਾ। ਪਰ ਦੁਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਯੋਗਾਂ ਦੀਏ ਤੇ ਰਮਨ ਮੀਰ ਤੇ
ਬਿਕਰੁਲ ਦੇਖੀਆਂ ਹਨ।

ਪੁੱਕੇ ਕੁੱਕੇ ਪੰਡੇ ਸੁਤਾਮ ਵਾਲੀ ਕੁੜੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਪੁੱਕੇ ਕੇ ਰਮਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹਦੀ ਪੀਪ
ਚੁੜੀਦੀ ਦੇ ਤਾਰ ਨਾਲ ਟਾਹਣੇ ਵਟਣੇ ਆ ਨਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੀਏ ਅਜ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉਹਨਾਂ
ਸੁਤੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਸਾਖਣ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਗਲਾਤ ਨਾਲ ਸਮਝੋਤਾ ਨਹੀਂ ਵਰੇ ਤਾੜ ਉਹਨਾਂ
ਕੁਝ ਕੋਸੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਨਹਿੰਗੇ ਵਿਚ ਸੁਇਆ ਜਾਣੇ ਤੇ ਤਾੜ ਸੁਕੀਆਂ ਵਿਰਧਾਂ ਨਾਲ ਕੋਝ
ਕੇ ਅਖਾਂ ਕੋਝ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਦੀਏ ਆਪਣੀ ਸੁਝ ਤੇ ਹੋਸਕੇ - ਨਾਲ ਹੁਣ ਆਪਣਾ
'ਸਹਿਜਾਦਾ' ਆਪ ਗੀ ਤਾੜਦੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੱਧ ਵਰਗ ਦੀ ਕੁਮਾਇੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪੜੀ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਥਾਰੇ
ਸੋਚ ਸਮਝ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਉਦੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਦਾ ਉਸ ਕੁਝ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਉਹ
ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਤੋਂ ਪੁਕੀ ਤੋਂਗ ਕੇਤੰਨ ਹੈ। ਪਰ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਦੀਏ ਵਾਲਾ ਉਸਲਾ ਨਹੀਂ ਉਹ
ਗਲਾਤ ਨਾਲ ਸਮਝੋਤਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਵਰਦੀ ਪਰ ਦੀਏ ਵਾਂਗ ਸਿੱਧੀ ਵੱਗ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੋਈ।
ਉਹ ਗਲਾਤ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਗਾਂ ਤਾੜਦੀ ਹੈ। ਸਿਗਰਟ ਪੀਂਦੀ ਹੈ। ਖੁਦਕਸੀ ਵਰਨ
ਥਾਰੇ ਸੋਚਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੁਝ ਵੇਕੇ ਸਹਿਰ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਸਤਿਨਾਮੁ ਚਾਰ ਵਿਚ ਕੋਝ
ਦਾ ਫੇਸਲਾ ਵਰਦੀ ਹੈ। ਰਮਨ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਉਸ ਗਲਾਤ ਦੀਆਂ ਸੁਤੀਆਂ
ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਕੁਮਾਇੰਦਗੀ ਵਰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਨਿੱਤ ਕੈਨੇਡਾ ਜਾ ਵਹਿੰਗੇ ਤੇ ਸਹਿਰਾਂ
ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਰਤ ਦੇ ਸਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੁਝ ਕੋਝ ਦਾ ਖਤਨ
ਵਹਾਈਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂਗ ਇਹ ਵਹਾਈਆਂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ
- ਯੋਗਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਏਨੇ ਸਾਡਾ ਖਿਆਨ ਦੁਸ਼ਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਮਾਜ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ
ਸਮੱਸਿਆ ਥਾਰੇ ਕਿੱਥੇ ਤੋਂ ਸਿੱਧੇ ਤੋਂ ਤੇ ਇਹ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਵਰਨ ਦਾ
ਸੰਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਹਾਈਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰੋਲ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਯੋਗ
ਜਾਣਾ ਕਿ ਦੀਏ ਵਹਾਈਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਸਮੱਥੇ ਸਮਾਜ ਕੁਝ ਕੋਝ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ
ਬਦਲਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਹਿਦ ਸਮਾਜਿਕ - ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ
ਤੇ ਸਿਮਾਸੀ ਅਵਾਹਿਆਂ ਦਾ ਹੈ। ਰਮਨ ਤੇ ਮੀਰ ਕੁਝ ਸੋਧ ਕੇਵੀ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ
ਹੈ। ਜਿਹਨਾਂ ਕੋਝਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਪਾਤਰ ਆਏ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਕੁਝ ਇਹ ਵੱਸਣਾ ਕਿ ਅਸਲੀ
ਦੁਸਮਣ ਸਗਾਰੀ ਸੱਸ - ਸਗੇ ਨਾਂ ਮਾਮੇ - ਮਾਮੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਆਰਥਿਕ ਤੇ ਸਿਮਾਸੀ
ਛਾਠੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਉਪਰ ਉਮਰੀਆਂ ਗਲਤ ਸਮਾਜਿਕ ਵਚਨਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਉਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੇ
ਇਹਨਾਂ ਕੁਝ ਬਦਲਿਆ ਕਿੰਦੇ ਨਾਂ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਤੋਂ ਯੋਗਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ
ਜਿਹੜੀਆਂ ਵਿ ਸਿੱਧੇ ਤੋਂ ਤੇ ਇਸ ਸਮਾਜਿਕ ਹਨੇਰਗਾਰਦੀ ਦੀਆਂ ਸਿਗਰ ਹਨ ਉਹ
ਹੁਣ ਇਸ ਥਾਰੇ ਆਪਣੀ ਅਵਾਜ ਉਠਾਉਣੀ ਸੁਰ ਵਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਇਕ
ਰਸੂਰ ਵੇਕੇ ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਦੇਸਾਂਝ ਵੇਕੇ ਆਏ। ਹੋਏ ਇਹ ਖੱਤ ਦਾ ਕੋਝ ਹਿੰਸਾ ਛਾਪ

ਠੇਂ ਗਾਂ। ਉਹ ਕੁੱਝ ਵੇਰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੈਲਕੂ ਵਰਗੇ ਆਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵੈਲਕੂ ਵਰਗੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁੱਝ ਗੱਲਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਸਨ:

(ਮੇਰੇ ਉਲਟੀ ਗੀਤ, ਪੜ੍ਹਨ ਵੇਲੇ) ਵਿਸ਼ੇ ਇਹ ਵੀਰ ਨੇ 'ਉਲਟੀ ਗੀਤ' ਦੀ ਉੱਚ ਪੁੱਜਾ ਦੇਣਾ... ਮੈਂ "ਵੈਲਕੂ ਵਰਗੇ ਵੱਸਦੇ 'ਨੀ ਕੁੱਝ' ਖੇਤਰ ਮੇਰਾ ਸੁਨੇਗਾ ਉਸ ਵੀਰ ਉੱਚੇ ਵੱਸਦਾ, ਉੱਲਣਾ, ਏਪਣਾ, ਕੁੱਝ (ਇਸ... ਮਰਦ ਦੇ ਬਣਾਏ ਸਮਾਜ 'ਚ) ਮਨਾਹ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਦੇਵੀਆਂ, ਬਣਨਾ, ਸਿਖਾਇਆ ਗਿਆ... ਭਾਵੇਂ ਸਾਡਾ ਵੀਰ ਹੈ ਤਾਂ ਤਾਂਕਿ ਪੈਂ ਜਾਵੇ। ਸਾਡੀ ਰੁਕਮ ਸਹਿਣਾ, ਕੁੱਝ ਕੁੱਝ, ਘੁੱਟ ਘੁੱਟ ਕੇ ਸਰਨਾ ਸਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਤੀਕੀ 'ਗਿਆਨ ਵਾਲੀ ਅੱਖ' ਅੱਜ ਤੱਕ ਸਾਡੀ ਵੀਰ ਵਰਕੇ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ -- ਬੇਬੇ ਤਰਮ, ਗੀਤਾਂ ਰਿਵਾਜਾਂ, ਸਾਡੇ ਦੁਇਆਂ ਤੇ ਸਾਡੀ ਚੇਤਨਤਾ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਉੱਠੀ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਏਥੇ ਏਥੇ ਕੁੱਝ ਵੀ ਫੁੱਲਾਂ ਫੁੱਲਾਂ ਆਰ ਆਰ ਪੜ੍ਹਿ ਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਾਂ 'ਚ ਸਮਾਜ 'ਚ ਨਿਰੋਹ ਤੇ ਵੱਸਦੇ ਅੰਗਤਾਂ ਦੀ ਹਨ... ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਨਹੀਂ ਵੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਬਹਾਦਰਤਾ ਤਾਰਤ ਹੈ ਕਿ ਆਦਮੀ ਦੀ ਰੁਕਮਤ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਕੁੱਝ ਕਹਿਣ ਦੀ। ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਵੀ ਸਾਡੀ ਸਮਾਜਿਕ ਬਣਤਰ 'ਚ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਅੰਗਤਾਂ ਵੀ ਹਨ ਜਿੰਨਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਪੁਸ਼ਟੀ ਤੇ ਪੁਸ਼ਟੀ... " ਹੈ? ਕੁੱਝ ਨੀ। ਤੁਸੀਂ ਏਥੇ ਆਦਮੀਆਂ 'ਚ ਇਕੱਠੀ ਅੰਗਤ ਸਾਉਂਦੇ ਤੁਸੀਂ... ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਗਾਈ ਪੜ੍ਹੀ? ਕੀ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ? ਉਸ ਨੇ-ਰੁਮਾਨ ਕੁੜੀ 'ਚ ਬੱਚਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਮਾਸੂਮੀਅਤ 'ਚ ਕਪਟਿਅਮ ਸਹਿਮ ਸੀ।

ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅੰਗਤਾਂ ਬਰਪਨ ਤੇ ਹੀ ਗੁਨਾਮ ਫਿਰਾ 'ਚ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਨਾਂ... ਤੇ, ਸਹਿਮ, ਗੁਨਾਮੀ 'ਚ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਵੇਦੀ ਵੀ ਇਨਸਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਹਾਦਰ ਨਹੀਂ ਸਰਦਾ। ਤੇ, ਸਹਿਮ, ਗੁਨਾਮੀ 'ਚ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਵੇਦੀ ਵੀ ਇਨਸਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੇਰਾ ਸਫ਼ਰ ਰਹਿ ਕੇ ਸਿਲਾਮ। ਅੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਆਰਗੇਂਕਾਈਜ਼ ਕਰਕੇ ਵੇਦੀ ਵੇਦੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ 'ਉਹ ਦੀ ਗੁਨਾਮੀ' ਤੇ ਕੁਟਰਗ ਪੁਸ਼ਟੀ ਸਰਾਂਗੀ ਤਾਂ, ਸਿਰਫ ਮੈਂ ਹੀ ਨਹੀਂ... ਜੇਠੇ ਆਮ... ਅੰਗਤਾਂ ਦਸਾਂ ਵੀਹਾਂ ਈਦਿਆਂ 'ਚ ਕੈਨ ਕੇ ਵੇਦੀ ਵੀਹੀ ਏਸ ਗੱਲ ਵਰਨ ਏ ਕਾਬਲ... ਉੱਲਣੀਆਂ ਅੰਗਤਾਂ ਦੇ ਆਲਾਤਾਂ 'ਚ ਵੀ ਵੇਦੀ ਪ੍ਰੋਗਰੈਸ ਹੋਈ ਤਾਂ ਹੀ ਸਿਰਫ ਹੈ ਜੇਕਰ ਸਮੁੱਚੇ ਸਮਾਜਿਕ ਚਾਂਢੇ ਦੀ ਬਣਤਰ ਬੇਹਤਰ ਹੋਵੇ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਮਰਦ ਪਾਸ... ਅੰਗਤਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਹੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਜਿਠੇ ਗਰੀਬ ਜੇਮਾਤ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਰਖਦੇ ਹਨ ਇਠੇ ਹੀ ਮਰਦ ਵੀ ਆਪਣੀ ਮਰਦਾਈ ਤਾਰਤ ਕੁੱਝ ਤਾਂ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਅੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਹੀ ਹੈ, ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ 'ਚ ਤਾਂ 'ਉਹ ਵੀ ਅਸੀਂ ਅੰਗਤਾਂ ਦਾ ਵੱਖ ਗੁੰਬੁਲਦਾਰ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਕੁੱਝਮਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਮੌਜੂਦਾ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਅਸਾਦੀ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਸੋਚਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁੱਝਮਾਨ ਕੁੜੀਆਂ ਤੇ ਪੁੱਠੇ ਵਿਠੇ ਵਰਨੀ ਹੈ। ਵਿਠੇ ਤੇ ਵਿਠੇ... ਵਿਠੇ... ਕੁੜੀਆਂ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬੰਗ ਵੇਦੀ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਮਿਲਗੋਤਿਆਂ 'ਚ ਵਿਠੇ ਉਹ ਵਧੀਆ ਕੁੜੀ ਵੀ ਸੁਫਲ ਦੇ ਕਾਬਲ 'ਚ ਸੁਫਲ ਹੈ ਮੈਂ ਬਦਵਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇ ਕਿਥਾ ਦੀ ਜਾਂ ਤੇਕ ਵੇਦੀ ਅਸਾਨ-ਵਧੂ ਅੰਗਤ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕੀ। ਜੇ ਜੇਕਰ ਵੇਦੀ ਮੇਰੀ ਕੁੱਝ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਉਸ ਅੰਗਤ ਕੁੱਝ ਕੁੱਝ ਚਾਹੀਦੀ ਹਾਂ... ਜੇ ਅਸਰੀਕਾ ਦੀ ਅਸਾਦ ਅੰਗਤ ਕਾ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਅੰਗਤ ਜੋ ਅਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਫਲਫਲੇ ਦੀ ਅੰਗਤ ਤੇ ਵੇਦੀ ਹੋਵੇ... ਜੇ ਸਿਰਫ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਫੇਲ ਹੀ ਨਾ ਵਕਾਏ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਕ ਸਜੀ - ਸਜਾਈ ਕੁੜੀ ਵਾਂਗ ਸਰਦਾਏ ਹੱਥਾਂ 'ਚ ਕੈਨ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਵੇ। ਉਸ 'ਚ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਚੇਤਨਤਾ ਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਬੱਚਿਆਂ 'ਚ ਰਹਿ ਕੇ... ਆਸਾਨ ਉੱਚੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਹੋਵੇ। ਜਿਸ ਦੀ ਸੋਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਸੰਦੀਆਂ ਸਾਡੇ, ਕਿੰਦਿਆ, ਕੁਗਲੀ, ਕਪਟਿਅਮ ਦੇ ਸੰਪਦੀਕਤਾ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸੱਚੇ ਖੁੱਲੇ ਅਸਮਾਨਾਂ ਵੱਲ, ਵੱਲਾਂ ਵੇਸਾਂ ਦੀ ਗਰਦਸ ਵਰੇ। ਉਸ ਦੀ ਸਿਆਣਪ, ਪੜ੍ਹਾਈ ਇੰਨੀ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਸੁਪਰ ਜਾਣ। ਇਸ ਗੱਲ 'ਚ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਵੇਸਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਉਸ ਵੱਲ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਤੇ ਕਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਸ਼ੇ ਇਕ ਵੀ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜੇਠੇ ਇਕ ਤੇ ਪਏ ਤਾਂ ਹੋਣੀ... ਹੋਣੀ ਹੈ... ਚਾਰ ਤੇ ਕਾਫਲਾ ਵਧਦਾ ਰਹਿੰਦਾ।

- ਗੁਰਬਖਸ਼ ਵੇਸਾਂਕੁ ਲੇਖਕ

ਸੂਚਨਾ

ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਲਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾ ਦਾ ਖਾਸ ਅੰਕ ਕੱਢਣ ਦਾ ਆਸਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਅੰਕ ਕਨਵਰੀ 1980 ਵਿਚ ਕੱਢਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਲੇਖਕਾ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੇਰ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚਣ ਵਰਕੇ ਤੇ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਕਾਰਨਾਂ ਵਰਕੇ ਇਹ ਅੰਕ ਕਨਵਰੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮਾਰਚ ਵਿਚ ਕੱਢਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਵੇਰ ਕਈ ਅਸੀਂ ਖਾਹਕਾਂ 'ਤੇ ਖਿਆ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ - ਸੰਪਾਦਕ

“ਘੰਟੀ ਵਜਦੀ ਰਹੀ.....”

ਗੁਰਬਖਸ਼ ਦੋਸਾੜ

“ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਕੇਹਦੀ ਮਕਾਣ ਦੇਣ ਬੈਠ ਜਾਂਦੀ ਏ ? ਜੇ ਤੇਰਾ ਇਹੋ ਹਾਲ ਰਹਿਣੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੰਮ ਤੇ ਹੋਰ ਦੋ ਘੰਟੇ ਲਾ ਲਿਆ ਕਰੂੰ। ਤੂੰ ਦੋ ਮੰਨੀਆਂ ਸ਼ੇਕ ਕੇ ਸੌਂ ਰਿਹਾ ਕਰ।” ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਅੱਥਰੂਆਂ ਭਿੱਜੇ ਮੂੰਹ ਵਲ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿਹਾ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਬੰਤੀ ਆਪਣੀ ਭਾਜਣੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਉਲਝੀ ਹੋਈ ਤਾਣੀ ਕਰਕੇ ਦੁੱਖੀ ਸੀ—ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇੰਡੀਆ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਵਿਆਹਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਵਿਆਹੀ ਗਈ ਹੀ ਸੋਹਰੀਂ ਫਿਰ ਆਈ ਸੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਕਿਸੇ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੁਛੀ। ਪਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਏਨਾ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਨ ਵਿੱਚ ਨਾ ਤਾਂ ਬੰਤੀ ਨੂੰ ਵਰਾਉਣ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹਮਦਰਦੀ ਦੇਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਸੀ।

ਬੰਤੀ ਦੁਪੱਟੇ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਪੂੰਝਦੀ ਬੋਲੀ—“ਕਿਉਂ ਬਦਸ਼ਗਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮੂੰਹੋਂ ਕੱਢਦੇ ਓ ? ਮੈਂ ਸੁੱਖੀ ਸਾਂਜੀ ਕੁਹਾਹੁ ਨੂੰ ਰੋਣਾ ਹੋਇਆ ਬਸ ! ਇਹ ਔਤਰਾਂ ਦਿਲ ਹੀ ਉਸ ਨਿਆਣੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਨਹੀਂ ਖਲੋਂਦਾ। ਦੀਪੋ ਤਾਂ ਪੱਥਰ ਹੀ ਹੋ ਗਈ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਸੰਘੋਂ ਬੁਰਕੀ ਨਹੀਂ ਲੰਘਦੀ। ਖੋਹ ਪੈਣੀਆਂ ਦਾ ਕੱਖ ਨਾ ਰਹੇ। ਨਿੱਜੜੇ ਜਹਾਨੋਂ ਖਾਲੀ ਜਾਣ, ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਆਂਦਰਾ ਲੂਹ ਕੇ ਉਹ ਵੀ ਸੁੱਖੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਗੇ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਮਾਂ ਜਾਈ ਭੈਣ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਦਿਖਾਉਣ ਜੋਗੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ।” ਉਸਦੇ ਵੱਗਣ-ਵਗਣ ਕਰਦੇ ਅੱਥਰੂਆਂ ਦਾ ਫਲਰੂਪ ਉਸਦੀ ਠੰਡੀ ਆਹ ਨਿਕਲ ਗਈ—ਜਿਸ 'ਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਕਮਰੇ ਦੇ ਸੋਗੀ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਚ ਬਲਬ ਉਜਾਲਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਬੰਤੀ ਦੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਅੱਗੇ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ ਛਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਭਟਕਦੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਕਿਧਰੋਂ ਵੀ ਆਸ ਦੀ ਕਿਰਨ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇ ਰਹੀ।

ਕਰਮ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਦੀ ਕੁੱਤਰਣ ਉਸਦੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਤੜਫਾ ਰਿਹੀ ਸੀ—“ਤੈਨੂੰ ਘਰੋਂ ਖਾ ਕੇ ਅਕਲ ਕੋਣ ਦੇਵੇ, ਤੈਨੂੰ ਬਥੇਰਾ ਸਮਝਾਈਆ ਸੀ ਕਿ ਬਗਾਨੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾ ਸਿਰ ਪਾ, ਹਜ਼ਾਰ ਬਾਰਾਂ ਸੌ ਪੈਂਡ ਗੁੱਲ ਕਰ ਤਾ, ਮਿਲਿਆ ਕੀ ਆ ? —ਖਾਹ - ਮਖਾਹ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ। ਕਿਧਰੋਂ ਮੂੰਹ ਦਿਖਾਉਣ ਜੋਗੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜੰਮੀਆ ਮਾਰਦੀਆਂ ਹਨ ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਅਣ ਜੰਮੀ ਨੇ ਮਾਰ ਲਿਆ।”

“ਉਹ ਜਾਣੇ ਧੀਆਂ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਛੋਂ ਜੰਮ ਪੈਂਦੀ ਤਾਂ ਕਿਹੜਾ ਨਾ ਵਿਆਹੁੰਦੇ। ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਖਰਚੇ ਹੋਏ ਪੈਂਡ ਚੁੱਭਦੇ ਆ। ਮੈਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਹੇ ਦੀ ਛੱਡ ਕੇ ਪਹੇ ਦੀ ਪਈ ਹੋਈ ਆ—ਦੀਪੋ ਨੂੰ ਕਿਧਰੋਂ ਕੁਝ ਹੋ ਨਾ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਕੁਝ ਕਰ ਨਾ ਲਵੇ। ਹੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ! ਮੇਰੀ ਫੁੱਲਾਂ ਵਰਗੀ ਧੀ ਨੂੰ ਤੱਤੀ ਵਾ ਨਾ ਲੱਗੇ। ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਉਸਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੀ।” ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਦੇਰ ਹੋਰ ਰੱਬ ਦੀਆਂ

ਮਿੰਨਤਾਂ ਕਰੀ ਜਾਂਦੀ ਜੇਕਰ ਬਾਹਰੋਂ ਬੰਤੀ ਦਾ ਲੜਕਾ—ਨਵਿੰਦਰ ਨਾ ਆ ਜਾਂਦਾ। ਨਵਿੰਦਰ ਨੇ ਅਖੀਰਲੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲਈ ਸੀ। ਉਹ ਬੋਲਿਆ—“ਬੀਬੀ ! ਰੱਬ ਰੁੱਬ ਨੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਡਾਕਟਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਭੈਣ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਫੇਰੋ ਤੋਰੋ। ਇਕੱਲੀ ਨਾ ਛੱਡੋ, ਕੰਮ ਤੇ ਲਵਾ ਦਿਓ।”

—“ਵੇ ਕਾਕਾ ! ਵੇ ਚੰਦ ! ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਤਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਪ੍ਰਾਹੁਣੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਧੀ ਫੈਕਟਰੀਆਂ 'ਚ ਧੱਕੇ ਖਾਉ।” ਦੀਪੋ ਨੂੰ ਕੰਮ ਤੇ ਭੇਜਣ ਦੇ ਨਾਉਂ ਨਾਲ ਹੀ ਬੰਤੀ ਦੇ ਹੱਲ ਜਿਹਾ ਪਿਆ। ਉਹ ਦੀਪੋ ਨੂੰ ਸਕੀਆਂ ਧੀਆਂ ਵਾਂਗ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਸੀ—ਸ਼ਾਇਦ ਉਸਦੀ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ।

—“ਕੰਮ ਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਜੀਅ ਲੱਗ ਜਾਉ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੂ, ਗਿਲੂ ! ਘਰ ਬੈਠ ਕੇ ਸੋਚਣ ਨਾਲ ਦਿਮਾਗ ਤੇ ਬੋਝ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।” ਨਵਿੰਦਰ ਨੇ ਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ।

ਕਰਮਾਂ ਤਾਂ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਅੰਦਰੋਂ - ਅੰਦਰ ਚਹਿਕ ਪਿਆ—“ਬੰਤੀਏ ! ਮੁੰਡਾ ਠੀਕ ਹੀ ਕਹਿੰਦੈ, ਟੈਮ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰੂ। ਵਿਹਲਿਆਂ ਸੌ ਅਲਾਮਤਾਂ ਚੰਬੜਦੀਆਂ ਹਨ।”

ਨਵਿੰਦਰ ਨੇ ਦੀਪੋ ਨੂੰ ਇਕ ਏਸ਼ੀਅਨ ਫੈਕਟਰੀ 'ਚ ਕੰਮ ਤੇ ਲਵਾ ਦਿਤਾ ਜਿਥੇ ਬਹੁਤੀ ਗਿਣਤੀ ਏਸ਼ੀਅਨ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਹੀ ਸੀ। ਵਿਰਲੇ-ਵਿਰਲੇ ਆਦਮੀ ਵੀ ਸਨ।

ਦੀਪੋ ਕੰਮ ਤੇ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰਦੀ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਚੁੱਪ ਤੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਹ ਹੁੰ ਹੁੰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਬੋਲਦੀ। ਉਹ ਹਾਰ ਹੱਥ ਕੇ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਉਸਦਾ ਪੀਲਾ ਚੋਹਰਾ, ਸਾਦੇ ਕਪੜੇ, ਰੋਗੀਆਂ ਵਰਗੀ ਤੌਰ, ਬੇ-ਲਿਸ਼ਕ ਅੱਖਾਂ ਕਿਸੇ ਪੱਤਝੜ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਔਰਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਅਜੀਬ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ ਹੋਰਾਨੀ ਪਰਗਟ ਕਰਦੀਆਂ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਚਰਚਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦੀ—“ਵਿਆਹੀ ਗਈ ਨੂੰ ਹੀ ਸੋਹਰਿਆਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਕਿਹੋ ? ਇਹ ਮੁੜਕੇ ਗਈ ਨਹੀਂ।” ਦੂਜੀ ਕਹਿੰਦੀ ਦਾਜ ਮੰਗਦੇ ਹੋਣੇ ਆ, ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਵਲੈਤ 'ਚ ਵੀ ਮੂੰਹ ਅੱਡੇ ਹੋਏ ਆ।” ਇੱਕ ਸਿਆਣੀ ਔਰਤ...“ਨੀ ਮਾਸੀ ਮਾਸੜ ਨੇ ਹੀ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਪੱਟੀ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਵਿਆਹ ਤੀ, ਮੁੰਡਾ ਹੀ ਅਵਾਰਾ ਸੀ।” ਕਈਆਂ ਦੇ ਦਿਲ 'ਚ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿ ਦੀਪੋ ਦੇ ਦਿਮਾਗ 'ਚ ਕੋਈ ਨੁਕਸ ਸੀ।

ਉਹ ਖਾਮੋਸ਼ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦੀ ਨਾ ਸੁਣਦੀ—ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਮਸ਼ੀਨ ਹੋਵੇ। ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਨਸਾਨ ਨਾ ਸਮਝ ਕੇ ਸਗੋਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਹੀ ਸਮਝਦੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਏਡੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦੁਨੀਆਂ 'ਚ ਉਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਸੁੱਕੇ ਹੋਏ ਦਰਖਤ ਵਾਂਗ ਸੀ।

ਡਿਨਰ ਵੇਲੇ ਔਰਤਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਸਾ ਮਖੌਲ ਕਰਦੀਆਂ। ਦੀਪੋ ਨੂੰ ਹੋਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਇਸ ਸਾਰੇ ਵਾਰਤਾਲਾਪ 'ਚ ਕਿਹੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਉਹ ਚੁਪ ਚਾਪ ਬੀਤੇ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ 'ਚ ਤਿਲਕ ਜਾਂਦੀ। ਉਹ ਹੱਸਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ..... ਬੇਅੰਤ ਸੋਖੀ ਭਰਿਆ ਹਾਸਾ। ਮਾਂ ਚੁੱਪ... ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਦੀ, ਦੀਪੋ ਚੁੱਪ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਪਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਫੇਰ ਉਸ ਤੇ ਚੇਚਲਤਾ ਸਵਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਉਹ ਜਵਾਨ ਹੋਈ, ਉਸ ਤੋਂ ਜੋਰ ਸਾਂਭਿਆ ਨਾ ਜਾਇਆ ਕਰੇ। ਉਹ ਜ਼ੋਰ-ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਪੀੜ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੀ—ਉਸ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਡਾਹਲੇ ਟੁੱਟਣੇ ਆ ਜਾਏ, ਦੇਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸੀਨੇ ਮਚਲਦੇ। ਰੱਬਾ ਟੱਪਦੀ, ਸਾਈਕਲ ਤੇ ਭਾਤ ਭਾਤ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ ਕਰਦੀ। ਮਾਂ

੧ ਟੋੜਦੀ ਰਹਿੰਦੀ, "ਧੀਏ! ਤੂੰ ਹੁਣ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਦੀ ਬੱਚੀ ਨਹੀਂ, ਕੁਝ ਅਕਲ ਕਰਿਆ ਕਰ ਕੇਠੇ ਜਿੱਡੀ ਹੋ ਚੱਲੀ ਏਂ।" ਦੀਪੋ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਛੇ ਫੁੱਟੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਤਾਂ ਉਹ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੀ—ਮਤੇ ਨਜ਼ਰ ਲੱਗ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਸਾਇਦ ਮਾਂ ਦੇ ਦਿਲ 'ਚ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਚੀਕ ਨਿਕਲ ਕੇ ਖਾਮੋਸ਼ ਹੋ ਗਈ "ਮਾਂ! ਤੇਰੀ ਦੀਪੋ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਲੱਗ ਗਈ" ਉਸ ਦੀ ਡਲ੍ਹ-ਡਲ੍ਹ ਪੈਂਦੀ ਸ਼ੋਖੀ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ, ਭਰਾ, ਭਾਬੀ ਲਈ ਫਿਕਰ ਬਣ ਲੱਥੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਲ ਦੇਖਦੀ ਭਾਬੀ ਕਹਿੰਦੀ—"ਦੀਪਾ! ਇਹ ਉਮਰ ਇਕ ਤਿਲਕਣਾ ਮੋੜ ਹੈ, ਜੇ ਤਿਲਕ ਗਈ ਤਾਂ ਚਕਨਾਚੂਰ ਹੋ ਜਾਏਗੀ।"

"ਤਿਲਕ ਗਈ ਤਾਂ ਮੈਂਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਲਵੀਂ।" ਦੀਪਾ ਨੇ ਭਾਬੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਝਾਕਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

"ਮੇਰੀ ਲਾਡੋ ਰਾਣੀਏ! ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੱਸ ਨਹੀਂ ਚੱਲਣਾ—ਸਿੱਧੀ ਮੂੰਹ ਭਰਨੇ ਜਾਵੇਂਗੀ।" ਦੀਪੋ 'ਚ ਸੰਜੀਦਗੀ ਆ ਗਈ—"ਮੈਂ ਨੱਟਖੱਟ ਹਾਂ ਪਰ ਬਾਕੀ ਆਮ ਕੁੜੀਆਂ ਵਰਗੀ ਨਾਂ ਸਮਝੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਅਣ-ਦੇਖੇ ਸਹਿਜਾਦੇ ਨੂੰ ਸਪਨਿਆਂ 'ਚ ਵਸਾਇਆ ਹੋਇਆਂ। ਇਹ ਰੀਝਾਂ ਭਰਿਆ ਦਿਲ, ਕਵਾਰੀਆਂ ਸੱਧਰਾਂ, ਜਵਾਨੀ ਦੀਆਂ ਮੱਧ-ਹੋਸ਼ੀਆਂ ਬੱਸ, ਉਸੇ ਲਈ ਅਤੇ ਇਕੋ ਲਈ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਆਪਣਾ ਦਿਲ ਕਿਸੇ ਨੱਥੂ ਖੈਰੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ।"

ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਦੀਪਾਂ ਨੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਕੋਈ ਗਲਤ ਹਰਕਤ ਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ 'ਚ ਫਰਕ ਪੈਂਦਾ। ਉਸਨੇ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਰੱਬ, ਕਿਸਮਤ ਅਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਤੇ ਰਹਿਨ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚਦੀ ਨੂੰ ਡਿਨਰ ਸਮਾਪਤ ਹੋਣ ਦੀ ਬੈਲ ਵੱਜ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹ ਬੀਤੇ ਬੁੱਕਲ'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਮਸ਼ੀਨ ਅੱਗੇ ਜਾ ਬੈਠੀ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘੀਤੀ ਦੇ ਦਿਨ ਲੰਘਦੇ ਗਏ। ਸਿਰਫ ਕੰਮ ਤੇ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਏਨਾ ਫਰਕ ਪਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਲਗਣ ਲੱਗ ਪਈ ਪਰ ਸੁਭਾ 'ਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾ ਆਈ। ਮਾਸੀ - ਮਾਸਤ ਨੂੰ ਵੀ ਬਹੁਤਾ ਨਾ ਚੁੱਭਦੀ ਕਿ ਚਲੇ ਵੀਕ ਦੀ ਵੀਕ ਕਮਾ ਕੇ ਹੁੱਥ ਤੇ ਲਿਆ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਦੀਪੋ ਦੀ ਭਰ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਪੱਲ ਕਪੜੇ ਸਿਉਣ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨ ਦੇ ਲੋਕੇ ਲੱਗਣ ਲੱਗੇ। ਰਾਤਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਵਰਗੀ ਖਾਮੋਸ਼ੀ 'ਚ ਉਹ ਡੁੱਬ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ। ਉਸਦੇ ਮਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਨਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਪਹੁੰਚਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਸੁੱਖ ਲਈ ਮਨ ਲੋਚਦਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਸਬਰ ਸੰਤੋਖੀ ਇਨਸਾਨ ਵਾਂਗ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਕੋਈ ਡੁੰਘਾ ਉਸ ਨੂੰ ਘੋਖਦਾਤਾ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਖਿਜਾਵਾਂ ਵਰਗੀ ਵਿਰਾਨੀ ਸੀ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਇਸ ਖਿਜਾਵਾਂ 'ਚ ਭੁਚਾਲ ਆ ਗਿਆ। ਖਿਜਾਅ, ਬਹਾਰਾਂ ਦੀ ਮਿਲਣੀ ਲਈ ਬੇ-ਕਰਾਰ ਹੋ ਉੱਠੀ। ਇੱਕ ਵਿਆਹ ਦੌਰ ਕੁੜੀ, ਹੱਥੀ ਮਹਿੰਦੀ, ਚੂੜਾ, ਪੂਰੀ ਮੋੜ-ਅਪ ਨਾਲ, ਲਾਲ ਸਾੜੀ 'ਚ ਸਜੀ ਵਿਆਹ ਦੇ ਲੱਡੂ ਲੈ ਕੇ ਆਈ। ਉਹ ਇੱਕ ਨਾਲ ਹੱਸ-ਹੱਸ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਮਜ਼ਾਕਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਲਾਲ ਸੂਹੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਕੁੜੀ ਕੀ ਆਈ-ਦੀਪੋ ਦੀ ਬੁਝੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਫੂਕ ਮਾਰ ਗਈ। ਦੀਪੋ ਨੂੰ ਝੁਨਝੂਨੀ ਆਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਾ ਆਈ ਕਿ ਇਸ ਸਾਰੇ ਹਾਰ-ਸਿੰਗਾਰ'ਚੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਰਸ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੁੜੀ ਦੇ ਚਾਅ ਡਲ੍ਹ-ਡਲ੍ਹ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਦੀਪੋ ਦੀਆਂ ਸੱਚਾਂ 'ਚ ਹਨੇਰੀ ਝੁੱਲ ਪਈ।

ਉਸ ਨੂੰ ਖ਼ਿਆਲ ਆਇਆ... ਮਾਸੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਗ ਕੇ ਪਰਮਿਟ ਪੁਆ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਅਣਵੇਖੇ ਸੰਸਾਰ, ਓਪਰੇ ਬੰਦੇ ਲਈ

ਮਾਂ, ਬਾਪ, ਭੈਣ ਭਰਾ, ਭਾਬੀ ਤੋਂ ਸਦਾ ਲਈ ਵਿਛੜ ਗਈ ਸੀ। ਬੀਤੇ ਦੇ ਪਰਫਾਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਣ ਲੱਗੇ, ਕਲ੍ਹ ਤੱਕ ਜੋ ਧੰਧਲਾ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਟੁਰਨ ਵੇਲੇ ਉਹ ਇੱਕ ਇੱਕ ਜੀਅ ਦੇ ਗਲ ਲੱਗ ਕੇ ਵਿਲਕੀ ਸੀ। ਮੁੰਨੇ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਤੌੜ ਕੇ ਲਾਹਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੁੰਨੇ ਲਈ ਉਸਦੇ ਦਿਲ 'ਚ ਮੋਹ ਜਾਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਸਹੇਲੀਆਂ, ਘਰ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ, ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਛੜੇ ਦੀ ਪੀੜ ਜਰਦੀ ਨੇ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹੀ। ਉਸ ਦੀ ਭਾਬੀ ਦਿਲਬਰੀਆਂ ਦੇਂਦੀ ਰਹੀ ਸੀ—"ਸੁਦੈਣੇ ਦਿਲ ਛੋਟਾ ਨਾ ਕਰ। ਤੇਰੇ ਉਸ ਸਹਿਜਾਦੇ ਦਾ ਪੱਲੜਾ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਭਾਰੀ ਰਹਿਣੈ।" ਪਰ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਵੀ ਓਦਰੀ ਪਈ ਸੀ।

ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਰੜਾ ਦਿਲ ਕਰਕੇ ਉਹ ਨਵੇਂ ਪੰਧਾਂ ਦੇ ਰਾਹੇ ਪੈ ਗਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਏਅਰ-ਪੋਰਟ ਤੇ ਆਪਣਾ ਪਤੀ ਦੇਖ ਕੇ ਖਾਸ ਤਸੱਲੀ ਨਾ ਹੋਈ। ਨਜ਼ਰਾਂ ਦੀ ਤੱਕੜੀ 'ਚ ਉਹ ਭਾਰਾ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਣਾ ਸੀ ਪਾਂਸਗ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇੰਟਰਵਿਊ ਵੇਲੇ... ਸਿਗਰਟਾਂ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕ ਨਾਲ ਦੀਪੋ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗੁਬਾਰ ਜਿਹਾ ਚੜਿਆ। ਅਮਲੀਆਂ ਵਰਗੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅਤੇ ਲੰਮੇ ਰੁੱਖੇ ਵਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸੱਖਣੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਵਰਗੇ ਲੱਗੇ— ਜਿਥੇ ਨਾ ਮਿਲਣ ਦਾ ਚਾਅ ਸੀ ਨਾ ਕੋਈ ਤੜਪ।

ਮਾਸੀ ਨੇ ਬੜੇ ਚਾਅ ਮਲੂਰ ਕੀਤੇ। ਸੱਜ-ਵਿਆਹੀ ਦੀਪੋ ਦੇ ਮੱਥੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਬਿਨ-ਬੁਲਾਏ ਮਹਿਮਾਨ ਵਾਂਗ ਮੋਹਰੀ ਗਈ। ਵਿਆਹ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਵਾਪਸ ਮਾਸੀ ਦੇ ਟਾਊਨ ਆਉਣ ਤੱਕ ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਵਲੈਤੀ ਪਤੀ ਨਾਂ ਦੇਖਿਆ। ਪ੍ਰਹੁਣੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਘਰ ਦੇ ਆਦਮੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦੋ-ਰਹਿੰਦੇ ਪ੍ਰਹੁਣੇ ਪੱਥ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਸੱਸ ਨੇ ਦੀਪੋ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਦਿੱਤੀ... ਪਰ ਦੀਪੋ ਦੇ ਸੰਘ ਬੁਰਕੀ ਨਾ ਉੱਤਰੀ। ਵਿਆਹ ਵਾਲੀ ਰਾਤ 'ਚੋਂ ਦੀਪੋ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਆਸ ਸੀ ਜੋ ਪਤੀ ਦੇ ਕਮਰ 'ਚ ਜਾਂਦਿਆ ਹੀ ਮੁੱਕ ਗਈ ਕੰਧਾਂ ਭਾਤ-ਵਾਂਤ ਦੇ ਪੋਟਰਾਸ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ-ਭਾਰਤੀ ਕਲਚਰ ਦੀ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਿਤਾਬਾਂ 'ਚ ਲੱਚਰ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਸਿਵਾਏ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼, ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਨਾ ਲੱਗੀ। ਫੋਟੋਆਂ 'ਚ ਪਤੀ ਦੀ ਝਲਕ ਦੇਖੀ ਤਾਂ ਦੇਖਦੀ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈ। ਕਿਧਰੇ ਗੋਰੀ ਕੁੜੀ ਦੀ ਬਾਂਹ 'ਚ ਬਾਂਹ ਪਾਈ ਖੜਾ ਸੀ, ਕਿਧਰੇ ਚੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਧਰੇ ਨਹਾਉਂਦੇ, ਸਰਾਬ ਪੀਂਦੇ, ਅੱਧਨੰਗੇ, ਅਧ-ਲੋਟੇ ਸਿਗਰਟਾਂ ਦਾ ਪੁੰਆਂ ਛੱਡਦੇ ਸੁਸਤਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੀਪੋ ਦਾ ਜੀਅ ਕੱਚਾ-ਕੱਚਾ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰਾ-ਵਿਆਹ ਦਾ ਹਾਰ-ਸਿੰਗਾਰ ਵਿਹੁ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਮਰਾ ਅਤੇ ਕਮਰੇ ਦੀ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਗੰਦੀ ਅਤੇ ਘੱਟੀਆ ਲੱਗੀ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗੀ... ਸਾਇਦ ਮਾਲਕ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਗਿਆ ਗੁਜ਼ਰਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ... ਉਹ ਸੋਚ ਨਾ ਸਕੀ। ਦੂਜੇ ਪਲ ਉਹ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਮੂਧੇ ਮੂੰਹ ਜਾ ਪਈ। ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆਈ। ਉਹ ਉੱਠ ਕੇ ਬੈੱਡ ਤੇ ਪੈ ਗਈ। ਉਹ ਰੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਵੀ ਰੋ ਨਾ ਸਕੀ। ਸਵੇਰੇ ਸੱਸ ਨੇ ਚਾਹ ਪੀਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ... ਦੀਪੋ ਤਾਂ ਚੁਪ, ਪੱਥਰ ਦੇ ਬੁੱਤ ਵਰਗੀ ਸੀ। ਸੱਸ ਦੀਆਂ ਨੀਵੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਇਦ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। "ਹੀਰਾ ਖਰੀਦ ਤਾਂ ਲਿਆ ਹੈ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ।" ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੜਕਾ ਗਾਇਬ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਜੁਰਮ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਜਿੰਦਰੇ ਲਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਦੀਪੋ ਅਤੇ ਨਵਿੰਦਰ ਵਾਪਸ ਘਰ ਆ ਗਏ। ਨਵਿੰਦਰ ਨੇ ਮਾਂ ਨੂੰ ਗੱਲ ਦਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਬੜਾ ਰੋਈ ਕਲਪੀ। ਸੋਹਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਈ ਸੁਨੇਹੇ ਭੇਜ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਤਸੱਲੀ ਬਖਸ਼ ਉੱਤਰ ਨਾ ਦਿੱਤਾ।

ਦੀਪੋ ਬਦਲਣ ਲੱਗੀ। ਬਾਰ-ਬਾਰ ਉਹ ਕੁੜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ

ਆਪ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਉਣ ਲੱਗੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਗ਼ਮੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਪੌਹਣ ਲੱਗੀ। ਕੁੜੀਆਂ ਨਾਲ ਉਹ ਰਚਣ ਮਿਚਣ ਲੱਗੀ। ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਉਹ ਇੱਜ਼ਤ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦਾ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਮਿਲਦਾ। ਉਹ ਮੁੜ ਕੇ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਗੀ ਹੋ ਗਈ। ਕਿਸੇ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਧੜਕਣ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਕੋਈ ਗਰਮੀ ਜਿਹੀ ਉਸ ਦੇ ਬਦਨ 'ਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰਦੀ। ਇਕ ਕਟਰ ਮੁੰਡਾ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗਾ। ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਕੰਮ ਲੈਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਖੜੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਹੋਲੀ ਹੋਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੇਲ-ਜੋਲ ਵਧਣ ਲੱਗਾ। ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਦੋਸਤੀ 'ਚ ਵਧਣ ਲੱਗੀ। ਫੈਕਟਰੀ 'ਚ ਗੱਲਾਂ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ... "ਨੀ ਏਸ 'ਚ ਅਗਲਿਆਂ ਭੈੜ ਦੇਖੀ ਹੋਣੀ ਐ, ਜੋ ਖੱਟੇ ਪੈਸੇ ਵਾਂਗ ਵਗਾਹ ਮਾਰੀ।" ... ਦੋ ਪੈਸੇ ਕੀ ਕਮਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈ, ਏਹ ਨੂੰ ਪਰ ਲੱਗ ਪਏ। ਅਸੀਂ ਸ-ਝੀਏ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਆ?" ਇਕ ਅਧਖੜ ਉਮਰ ਦੀ ਔਰਤ... "ਨੀ ਜਾਣ ਵੀ ਦੇਇਆ ਕਰੋ, ਜੀਉਣ ਦਾ ਹੱਕ ਲੈਣ 'ਚ ਕੀ ਮਾੜੇ, ਇਹੋ ਹੀ ਤਾਂ ਅਸਾਂ 'ਚ ਘਾਟ ਐ... ਅਸੀਂ ਔਰਤਾਂ ਵੀ ਇਕ ਦੂਜੀ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਹ ਨਹੀਂ ਲੈਣ ਦੇਂਦੀਆਂ।"

ਮਾਸੀ ਮਾਸਤ ਤੱਕ ਖਬਰਾਂ ਪਹੁੰਚੀਆਂ। ਮਾਸੀ ਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਿਚ ਮਰਦੀ ਜਾਵੇ। ਦੀਪੋ ਦੇ ਘਰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਵਰੁ ਪਈ... 'ਸਿਰ-ਮੁੰਨੀਏਂ! ਕਲ ਮੁੰਗੀਏਂ! ਕਿਉਂ ਤੂੰ ਲਹੂ ਪੀਂਦੀ ਏਂ? ਅੱਗੇ ਘੱਟ ਸਿਰ

ਖੋਹ ਪਈ ਆ ਜੋ ਰਹਿੰਦਾ ਖੂੰਹਦਾ ਸਾਡਾ ਪੌਲਾ ਝਾਟਾ ਖਰਾਬ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਏਂ? ਇਸ ਜੀਉਣ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਡੁਬ ਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦੀ।"

ਦੀਪੋ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਕੋਈ ਜਲਾਲ ਆਇਆ ਡਰ ਦਾ ਕੋਈ ਚਿੰਨ੍ਹ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਟਿਕਟਿਕੀ ਲਾ ਕੇ ਮਾਸੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਲ ਵੇਖਦੀ ਰਹੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੋਵੇ... "ਮੈਂ ਜੀਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆਂ। ਮੇਰੀ ਅਲੜ੍ਹ ਜਵਾਨੀ ਅਤੇ ਕਵਾਹੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਵਣਜ ਈ ਵਣਜਾਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਐ।"

ਮਾਸੀ ਤੋਂ ਦੀਪੋ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਤਾਬ ਨਾ ਝੱਲੀ ਗਈ। ਉਹ ਬੁੜ-ਬੁੜ ਕਰਦੀ ਟੈਲੀਫੋਨ ਵਲ ਵਧੀ... "ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਸਹੇੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਵਾੜਦੀ ਆਂ। ਉਥੇ ਜਿੱਦਾਂ ਮਰਜ਼ੀ ਖੋਹ ਖਾਵੀਂ।" "ਦੀਪੋ ਦੇ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਦੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਦੇ ਨੰਬਰ ਘੁੰਮਾਏ ਘੰਟੀ ਵਜਦੀ ਰਹੀ... ਘੰਟੀ ਵਜਦੀ ਰਹੀ। ਏਨੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਦਸਤਕ ਹੋਈ... ਮਾਸੀ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲਿਆ... ਬਾਹਰ ਉਹੀ ਕਟਰ ਮੁੰਡਾ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਮਾਸੀ ਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਹੱਥਾਂ 'ਚ ਵਰ-ਮਾਲਾ ਲਈ ਖੜ੍ਹਾ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਾ ਉਸ ਤੋਂ ਵਰ ਮੰਗ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

ਬਾਘਾ ਪੁਰਾਣਾ ਦੇ ਪੁਲਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਧੱਕੜ ਕਰਤੂਤ ਸਾਬੀ ਹਰਿੰਦਰ ਮਾਹਲ ਉਤੇ ਨਹੱਕਾ ਜਬਰ

— ਪੱਤਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ

9 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਬਾਘਾ ਪੁਰਾਣਾ ਦੇ ਹੈਂਕੜਬਾਜ਼ ਪੁਲਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ, ਇਪਾਨਾ (ਕਨੇਡਾ ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਅੰਦਰਲੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਜਥੇਬੰਦੀ) ਦੇ ਮੁਖੀ—ਸਾਬੀ ਹਰਿੰਦਰ ਮਾਹਲ—ਨੂੰ ਗੈਰ-ਕਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੁਲਸ ਹਰਾਸਤ 'ਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਠਾਣੇ 'ਚ ਸਾਬੀ ਹਰਿੰਦਰ ਮਾਹਲ ਨਾਲ ਘਿਨਾਉਣਾ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਵਰਤਾਉ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਸਾਬੀ ਹਰਿੰਦਰ ਮਾਹਲ ਇਥੇ ਇਕ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਏ ਸਨ। ਉਹ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧਨ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਜਾ ਹੀ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਹਰਜੀਤ 'ਗੱਬਰ' ਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰਫਿਰੇ ਠਾਣੇਦਾਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਇਕ ਪੁਲਸ ਟੁਕੜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਘੱਤ ਲਿਆ। ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਬਕਦੇ ਤੇ ਧੌਲ-ਧੌਫਾ ਕਰਦੇ ਉਜੱਡ ਪੁਲਸੀਏ, ਸਾਬੀ ਹਰਿੰਦਰ ਮਾਹਲ ਨੂੰ ਧੂਹ ਕੇ ਠਾਣੇ ਅੰਦਰ ਲੈ ਗਏ, ਜਿਥੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਘਟੀਆ ਦਰਜੇ ਦੇ ਇਖਲਾਕੀ ਮੁਜ਼ਰਮ ਵਾਂਗ ਪੇਸ਼ ਆਇਆ ਗਿਆ। ਗੰਦੀਆਂ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੁਛਾੜ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ, ਸਾਬੀ ਹਰਿੰਦਰ ਮਾਹਲ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਟਾਪਾ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ।

ਸਾਬੀ 'ਮਾਹਲ' ਉਤੇ ਪੁਲਸ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਇਹ ਕਰੋਧੀ ਕਿਉਂ?

ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਨਫਰੰਸ ਉਤੇ ਬੋਲਦਿਆਂ, ਹਰਿੰਦਰ ਮਾਹਲ ਨੇ ਬਾਘਾ ਪੁਰਾਣਾ ਇਲਾਕੇ ਅੰਦਰ ਪੁਲਸੀ ਹਨੇਰਗਰਦੀ ਤੇ ਧੱਕੇਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਚ ਨਖੇਧੀ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਅਜੇਹੇ ਵਹਿਸ਼ੀ ਜਬਰ ਵਿਰੁੱਧ ਜੂਝ ਰਹੇ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਪਾਨਾ ਦੀ ਹਿੱਜ-ਠੱਕਵੀਂ ਹਮਾਇਤ ਦਾ ਵਚਨ ਦੁਹਰਾਇਆ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਹਮਵਤਨ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਪਰਗਟਾਈ ਇਸੇ ਭਾਰਤੀ ਇਕ-ਮੁੱਠਤਾ ਦੇ 'ਦੋਸ਼' ਬਦਲੇ ਹੀ, ਸਾਬੀ 'ਮਾਹਲ' ਪੁਲਸ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਕਹਿਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣ ਗਏ।

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਇਪਾਨਾ ਦੇ ਮੁਖੀ ਉਪਰ ਉਠਿਆ ਇਹ ਪੁਲਸੀ ਹੱਥ, ਜਮਹੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਲਈ ਇਕ ਗੰਭੀਰ ਦੁੱਖੀ ਹੈ। ਜਮਹੂਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸਭਾ, ਪੰਜਾਬ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਯੂਨੀਅਨ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰਨਾਂ ਹਲਕਿਆਂ ਨੇ ਬਾਘਾ ਪੁਰਾਣਾ ਦੇ ਪੁਲਸ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਇਸ ਬਦਮਗਜ਼ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਗੰਭੀਰ ਨੋਟਿਸ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਚ ਨਖੇਧੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਮਹੂਰੀ ਹਲਕਿਆਂ ਅੰਦਰ, ਮੁੜਮੁੜ ਪੁਲਸ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਇਸ ਬੇਲਗਾਮ ਧੱਕੇਸ਼ਾਹੀ ਵਿਰੁੱਧ ਤਿੱਖਾ ਰੋਸ ਫੈਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਮਹੂਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸਭਾ ਦੇ ਇਕ ਬੁਲਾਰੇ ਮੁਤਾਬਕ, ਸਭਾ ਇਸ ਮਸਲੇ ਉਤੇ ਤਕੜੀ ਰੋਜ-ਅਵਾਜ਼ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨਾਂ 'ਚ ਹੈ।

(ਬਿਨੈਟ ਸਪੋਟ ਸ਼ੋਰਾਹਿੰਦੋ)

“ਨਹੀਂ ਲੱਭਣੇ ਲਾਲ ਗੁਆਚੇ....”

ਪਰਮਜੀਤ ਗਿੱਲ

Long week end ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਫੈਰੀ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਭੀੜ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੀੜ ਭੜਕੇ ਤੋਂ ਤਾਂ ਸਦਾ ਹੀ ਘਬਰਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਅਜ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਮਨ ਬਹੁਤ ਭੀ ਬੇਚੈਨ ਸੀ। ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਤਾਂ ਸਦਾ ਹੀ ਕਾਲੇ ਪੁਛਾਵਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਚਿਪਕੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ। ਉਹ ਚੋਚਦੀ... ਔਡੀ ਵੱਡੀ ਦੁਨੀਆਂ... ਔਨੇ ਕਰੋੜਾਂ ਲੱਖ... ਪਰ ਕੀ ਕਿਸੇ ਇਕ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਜਾਂ ਪੁਤਲੀ ਕੋਲ ਮੇਰੇ ਲਈ ਪਿਆਰ ਜਾਂ ਹਮ-ਦਰਦੀ ਨਹੀਂ। ਜਦ ਵੀ ਕਦੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਸਟੋਰ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਂ ਪਾਰਕ ਆਦਿ ਵਿਚ ਜਾਂਦੀ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਵਲ ਬਿੱਤਰ ਬਿੱਤਰ ਤੱਕਦੀ... ਕਦੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਵੀ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਸੀ ਸੋਚਦੀ ਦਾ ਮਨ ਭਰ ਆਉਂਦਾ। ਯੀਏ ਜਾਂ ਭੈਣੇ ਲਫੜ ਜੁਣਨ ਨੂੰ ਉਸਦਾ ਮਨ ਡਰਸਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਕੋਈ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਵੀ ਕਦੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪਲੋਏ... ਕਾਸ਼। ਔਨੀ ਭੀੜ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਰਦੀ ਹੁੰਦਾ। ਕੀ ਕਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਵਾਰੇ ਵੀ ਉਹਨੇ ਸੋਚਿਆ ਸੀ। ਸਿਗਰਟ! ਸਿਗਰਟ ਨੂੰ ਉਹ ਕਿੰਨੀ ਨਫਰਤ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਅੱਜ ਉਸਦੇ ਇਕੱਲ ਨੇ ਸਿਗਰਟ ਨੂੰ ਸਾਥੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਲੱਕ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਨਫਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ... ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਗਰਕ ਹੋ ਗਈ ..।

ਅਚਾਨਕ ਉਸਦੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਟੁੱਟ ਗਈ। ਕੋਈ ਉਸਨੂੰ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਵਾਲੀ ਸੀਟ ਤੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਪੁਛ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਵਾਜ਼ ਉਸਨੂੰ ਪਛਾਣੀ-ਪਛਾਣੀ ਲੱਗੀ। ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਲਈ ਸਿਰ ਉਪਰ ਚੁਕਿਆ ਤਦ ਮਨ ਨੂੰ ਝਟਕਾ ਜਿਹਾ ਵੱਜਾ, ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ ਡਿਪੀ ਤੇ ਨਹੀਂ... ਸਕੂਲ ਦੀ ਸਾਬਣ... ਖੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ... ਉਹਨੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ।

ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸਿਗਰਟ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹ ਕੁੜੀ ਜੱਕਾਂ ਤੱਕਾਂ ਕਰਦੀ ਬੈਠ ਗਈ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਰਹੀ ਸੀ ਪਰ ਸਿਗਰਟ ਦੇਖ ਕੇ ਸ਼ਾਇਦ ਉਸਦਾ ਗਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਹੋਸਲਾ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਰਮਨ ਦਾ ਬੈਠਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਉਠ ਕੇ ਵਾਸ ਰੁਮ ਚਲੀ ਗਈ।

ਪਰ ਵਾਸ ਰੁਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸਦੀ ਫਿਰ ਉਸ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਹੋ ਗਈ ਪਰ ਔਤਕੀਂ ਉਹ ਕੁੜੀ ਬੋਲ ਹੀ ਪਈ।

“ਹੈਲੋ ਰੰਮੀ, ਇਹ ਕੀ ਹਾਲ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆਂ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਹਾਂ ਡਿਪੀ, ਕੀ ਤੂੰ... ..”

“Oh! I think you got wrong person, I donot know you” ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਵਾਸ ਰੁਮ ਵਿਚ ਵੜ ਗਈ ਤੇ ਖੂਬ ਰੋਈ। ਉਸਦਾ ਜੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਆਪਣੀ ਸਹੇਲੀ ਦੇ ਗਲ ਲਗਕੇ ਰੋਵੇ... ਪਰ ਕਿਵੇਂ ਹੋਸਲਾ ਕਰੇ... ਡਿਪੀ ਤਾਂ ਇਕ ਇਜ਼ਤਦਾਰ ਸਮਾਜ ਦਾ ਅੰਸ ਸੀ ਤੇ ਰਮਨ... ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਉਲੰਘਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਖੁਦ... ਉਹ ਤਾਂ ਮਾਂ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਲੰਘ ਗਈ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਹੀ ਪਾਪ ਸੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਜੰਮਦੀ ਹੀ... ਕਾਫੀ ਹੋ ਲੈਣ ਪਿਛੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੀ... ਪਰ ਡਿਪੀ ਅਜੇ ਵੀ ਸਵਾਲੀਆ ਚਿੰਨ ਬਣੀ ਖੜੀ ਸੀ। ਪਰ ਉਸਨੇ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਆਪਣੀ ਸੀਟ

ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਸਿਗਰਟ ਪੀਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਉਸਦਾ ਮਨ ਕਿਧਰੇ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਸੀ। ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਸੀਰਅਸ ਪਿਕਚਰਾਂ ਤੇ ਗਾਣੇ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ। ਇਕ ਵਾਰ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਜਦ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ “ਬਾਹੀ ਬਿਨ ਮੰਜਿਲ” ਛਪੀ ਸੀ ਤਦ ਸਭ ਸਹੇਲੀਆਂ ਉਸਨੂੰ ਘੋਰ ਲਿਆ ਸੀ—

“ਰੰਮੀ, ਤੂੰ ਕਿਵੇਂ ‘ਰਾਹੀ ਬਿਨ ਮੰਜਿਲ’ ਹੋ ਗਈ ?” ਪਿੱਕੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਠੋਕਰ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਬਈ ਲੇਖਕ ਤਦ ਬਣਦੇ ਹਨ ਜਦ ਦਿਲ ਨੂੰ ਡੂੰਘੀ ਠੋਕਰ ਵੱਜੋ” ਦਲਜੀਤ ਬੋਲੀ।

“ਇਹਨੂੰ ਕਾਹਦੀਆ ਠੋਕਰਾਂ... ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਕੈਨਟੀਨ ਵਿਚ ਗੱਪਾਂ... ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਭੱਜ ਚੌੜ ਸਟੱਡੀ ਬੈਲ ਵਿਚ ਨਾਵਲ ਪੜਨੇ... ਨੰਬਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ... ਘਰੋਂ ਖਰਚ ਖੁਲਾ... ਠੋਕਰਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ ਇਕੋ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਦੋ ਦੋ ਸਾਲ ਬੈਠੇ ਰਹੀਦਾ ਹੈ...” ਓਮਾ ਬੋਲੀ।

ਇਹੋ ਸੋਚਦਿਆਂ ਇਕ - ਇਕ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਸਭ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਘੁੰਮ ਕਤੀ। ਕਿੰਨੇ ਚੰਗੇ ਸਨ ਉਹ ਦਿਨ— ਔਤ ਹੀ ਔਸ .. ਉਦੋਂ ਉਹਨੂੰ ਠੋਕਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ ਸੀ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਬਤ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਲੇਖਕ ਸੀ ਪਰ ਅਜ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਟੁਟ ਗਿਆ ਸੀ ਅਜ ਉਹ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ...

ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਦਗੜ - ਦਗੜ ਕਰਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਵਾਰਡਨ ਮੈਂਡਮ ਖਿੜ ਉਠਦੇ... “ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਵੇਂ ਭੱਜੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਹਨੂੰਮਾਨ ਦੀ ਪੂਛ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ... ਕਿਵੇਂ ਲੰਕਾ ਖੋਹ ਕਰਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਹੀ ਹੀ... ਹਾ - ਹਾ ! ਪਰ ਫਿਥੇ ਗਏ ਉਹ ਦਿਨ, ਕਈ ਵਾਰ ਬੁਕੈਰ ਵਜਾ ਦੇ ਹਾਸਾ ਔਨਾ ਆਉਂਦਾ... ਚੁਪ ਹੀ ਨਾ ਹੋ ਹੁੰਦਾ... ਸੋਹੀ ਮੈਂਡਮ ਖਿੜਦੀ ਚਿੰਦੇ ਚੰਦੀ ਘੰਟ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਾਹਦਾ ਹਾਸਾ ਆਉਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਜ .. ਅਜ ਤਾਂ ਗਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ... ਕੱਲਾਂ ਔਨੀਆਂ ਹਨ ਸੁਣਕੇ ਪੱਥਰ ਵੀ ਪਾਟ ਜਾਣ ਪਰ ਇਹ ਇਨਸਾਨ ਕਿਸ ਮਿਟੀ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਥੋਥੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਭੰਗ ਹੁੰਦਿਆਂ ਠਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ। ਪਰ.. ਕੀ ਅਸੂਲ ਸਿਰਫ ਔਰਤ ਲਈ ਹਨ... “ਇਕ ਪਰਦੇ ਓਹਲੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਗੱਦ ਖਿਲਰਦਾ ਹੈ .” ਇਹ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਚਿਟੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਮਾਜ ਉਜਾਗਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ। ਇਕ ਜਵਾਨ ਗਰੀਬ ਲੜਕੀ ਦਾ ਪਤੀ ਮਰ ਜਾਵੇ ਤਦ ਸਮਾਜ ਦੇ ਮੋਢੀ ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਬੜੇ ਤੇ ਇਜ਼ਤਦਾਰ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ.. ਉਸ ਨਾਲ ਕੀ ਵਰਤਾ ਕਰਦੇ... ਪਰ ਜਦ ਉਹ ਲੜਕੀ ਰੱਜ 2 ਦੇ ਬੇਇਜ਼ਤ ਹੋਣ ਨਾਲੋਂ ਚੁਪ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਨੂੰ ਪਤੀ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸਦੇ ਘਰ ਬੈਠ ਜਾਵੇ ਤਦ ਸਮਾਜ ਦੇ ਠੋਕੇਦਾਰਾਂ ਵਿਚ ਭੁਚਾਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਓਂ ਭਲਾ? ਕਿਓਂ ਕਿ ਮਾਸੂਮ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਜ਼ਤਦਾਰਾਂ ਦਾ ਸਿਕਾਰ ਹੱਥੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੋਚ ਰਹੀ ਸੀ ਮੈਂ ਤਾਂ ਖੁਦ ਨੂੰ ਕਦੀ ਅਬਲਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਸੀ।

ਉਸਦੇ ਨਾਨਾ - ਨਾਨੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਪਾਲਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਫਾਰਮ ਨੈਨੀਤਾਲ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਰੰਮੀ ਨੂੰ ਬੀ. ਏ. ਕਰਨ ਲਈ ਲੁਧਿਆਣਾ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਪੰਜ ਬ ਤੋਂ ਯੂ. ਪੀ. ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਇਕੱਲੀ ਕਰਦੀ। ਕੁੜੀਆਂ ਛੇਤੀਆਂ ਵੀ .. ਪਰ ਉਹ ਸੋਚਦੀ ਟਿਕੱਲੀ ਤਦ ਡਰ ਕਾਹਦਾ ਡਰ .. ਸੱਤ ਹੀ ਉਹ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰ ਸੀ... ਪਰ ਸ਼ਾਇਦ

ਰੱਬ ਨੇ ਉਸਦੀ ਕਿਸਮਤ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਫਰ ਹੀ ਇਕੱਲੀ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਸੀ।

ਇਕ ਵਾਰ ਛੁੱਟੀ ਮਾਂ ਵਿਚ ਜਦ ਉਹ ਘਰ ਗਈ ਸੀ ਉਦੋਂ ਉਸਦੇ ਨਾਨਾ ਜੀ ਉਸਨੂੰ ਭੇਦ ਭਰੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਕੇ ਉਸਦੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਕੰਕਾ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਖੁੱਬ ਹੋਣਾ ਚ ਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਦਾਸ। ਪਰ ਉਹ ਖੁੱਬ ਘੱਟ ਹੋਈ ਸੀ ਰੋਈ ਵਧ ਸੀ। ਰਾਜ ਆਂਟੀ... ਆਹ! ਜਿਸਨੂੰ ਉਹੀ ਅਜ ਤਕ ਮਾਸੀ ਸਮਝਦੀ ਸੀ ਉਸਦੀ ਸਕੀ ਮਾਂ ਹੈ ਉਸਦੇ ਨਾਨਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਰਾਜ ਅਜੇ 16 - 17 ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ ਰਿਸ਼ਤੇ-ਦਾਰਾ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਤੇ ਉਸਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਛੇ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ ਰਾਜ ਦਾ ਪਤੀ (ਰਮਨ ਦਾ ਪਿਉ) ਇੰਗਲੈਂਡ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਦੋ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ ਉਸਦੀ ਪਹਿਲੀ ਚਿਠੀ ਆਈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਉਥੇ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਰਾਜ ਦਾ ਉਸ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਪਰ ਜੇਠਾਣੀਆਂ ਮਿਹਣੇ ਮਾਰਦੀਆਂ, ਆਪਣਾ ਆਦਮੀ ਵਜ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ, ਸਾਡੇ ਖਸਮਾਂ ਤੇ ਅੱਖ ਰੱਖੀ ਬੈਠੀ ਹੈ।

ਉਸਨੂੰ ਯਾਦ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ... ਉਸਦਾ ਨਾਨਾ ਕਿਵੇਂ ਰੋਇਆ ਸੀ... ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਲਾਡੀ ਪਲੀ ਇਕੋ ਇਕ ਧੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੇਖੀ ਨ ਗਈ। ਮੈਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਲੈ ਆਇਆ। ਫਿਰ ਤੇਰਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਸੋ 18 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਹ ਟਿਕ ਬੱਚੀ ਦੀ ਮਾਂ ਤੇ ਫੁਟੜ ਬਣਕੇ ਘਰ ਬਹਿ ਗਈ। ਉਸਦੇ ਹਾਣ ਦੀਆਂ ਅਜੇ ਉਝ ਹੀ ਦੜਕਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ। ਜਵਾਨ ਧੀ ਨੂੰ ਉਦਾਸ ਦੇਖਕੇ ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਹੋਲਾ ਪੈਂਦੇ। ਨਾਨੀ ਤਾਂ ਭੇਰੀ ਉਦੋਂ ਹੀ ਬਿਮਾਰ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ।

ਪਰ ਭਲਾ ਹੋਵੇ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਦਾ, ਜੋ ਕਿ ਮਿਲਟਰੀ ਵਿਚ ਸੀ, ਰਾਜ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਬੜਾ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਮੇਰਾ ਭਾਰ ਵੱਛਾ ਲਿਆ। ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁਝਾਵ ਦਿਤਾ—ਕਿਉਂ ਨਾ ਆਪਣੀ ਰਾਜ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਮੇਰੇ ਭਤੀਜੇ ਨਾਲ ਕਰ ਦੇਈਏ। ਮੈਂ ਭਰਾ-ਭਰਜਾਈ ਨੂੰ ਮਨਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੁੰਡਾ ਨਿਊਯੋਰਕ ਚਲੇ ਗਏ। ਪਰ ਰਾਜ ਦੀ ਗੁਡੀ ਨੂੰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਪਣੇ ਕੋਲ ਰਖਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਰਾਜ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਦੁਬਾਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਝੋਲਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪਾ - ਪਾ ਵਿਆਹ ਦਿਤੀ।

ਪਰ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੋ - ਹੋ ਉਠ ਪਈ। ਲੋਕ ਜਾਣਾ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਅਵਾਰਾਗਰਦੀ ਕਰਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਸਨ, ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਸਾਹ ਨਾ ਲੈਂਦੇ—ਤੀ ਹੋ ਗਿਆ ਖਸਮ ਨੇ ਹੋਰ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ। ਕਦੀ ਤਾਂ ਦੇਸ ਮੁੜਕੇ ਆਉਂਦਾ, ਕੀ ਦੋ ਵਿਆਹ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਕਰਵਾਏ (ਰਮਨ ਸੋਚਦੀ ਜਦ ਆਦਮੀ ਲਈ ਹੋਰ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ ਕੋਈ ਗੁਨਾਹ ਨਹੀਂ ਔਰਤ ਲਈ ਕਿਉਂ)

ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਦੋ ਸਾਲ ਬਾਦ ਅਸੀਂ ਪਿੰਡ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚ ਕੇ ਇਥੇ ਆ ਗਏ ਰਾਜ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੜੀ ਸੁਖੀ ਸੀ ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਸਦਾ ਤੇਰਾ ਫਿਕਰ ਰਹਿੰਦਾ ਕਿ ਜਿਸਨੂੰ ਨਾ ਬਾਪ ਮਿਲਿਆ ਨਾ ਮਾਂ। ਪਰ ਮੈਂ ਦਿਲਾਸਾ ਦਿੰਦਾ ਵੱਡੀ ਹੋਕੇ ਆਪੇ ਸਮਝ ਜਾਏਗੀ।

ਸੱਚ ਹੀ ਰਮਨ ਹੁਣ ਵੱਡੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਸਭ ਸਮਝ ਗਈ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਨਾ - ਨਾਨੀ ਰੱਬ ਦਾ ਰੂਪ ਜਾਪਦੇ। ਉਹ ਸੋਚਦੀ ਕਿ ਇਨਸਾਨ ਐਨਾ ਨਿਰਸੋਹਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਵੀ ਕਦੀ ਖਿਆਲ ਨਾ ਕਰੇ। ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਗਿਲਾਨੀ ਜਿਹੀ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਮੈਂ ਓਲਾਦ ਹਾਂ। ਉਹ ਸੋਚਦੀ ਆਪਣੀ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਖੋਲਣ ਦਿਆਂਗੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਦ ਰਮਨ ਸਦਾਂ ਉਦਾਸ ਰਹਿੰਦੀ। ਸਹੇਲੀਆਂ ਦੇ ਪੁਛਣ ਤੇ ਵੀ ਕੁਝ ਨਾ ਦਸ ਸਕਦੀ। ਉਹ ਅਜ ਤਕ ਜੋ ਆਰਟੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਝਦੀ ਸੀ ਉਹ... ਉਹ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਰੱਖਤ ਨਾਲੋਂ ਟੁਟੀ ਟਹਿਣੀ ਸਮਝਦੀ, ਜੋ ਕਿ ਦਰੱਖਤ ਨਾਲੋਂ ਟੁਟ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਡਿਗੀ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਕਿਹੜਾ ਪਿੰਡ ਸੀ... ਉਸਦਾ ਲਾਸਟ ਨੇਮ ਕੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੋਚਦੀ ਸਾਂ ਰਾਜ ਮਾਸੀ ਮੈਨੂੰ ਐਨਾ ਪਿਆਰ ਕਿਉਂ ਕਰਦੀ ਹੈ? ਆਹ! ਮਾਂ ....

ਫਿਰ... ਫਿਰ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਚਿਠੀ ਆਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਜਦ ਉਹ ਪੇਪਰ ਦੇ ਹਟੇਗੀ ਤਦ ਉਹ ਇੰਡੀਆ ਆਵੇਗੀ, ਰਮਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਉਥੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀ ਉਸਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰੇਗੀ। ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਜਿਵੇਂ ਅਜ ਤਕ ਉਸ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ .. ਪਰ ਕਦੀ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਨਾ-ਨਾਨੀ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਦੁਬਕੇ ਮਜ਼ਲੂਮ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ।

ਸੱਚ ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਇਕ - ਇਕ ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ। ਉਹ ਉਡੀਕ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਕਦ ਉਸਦੇ ਪੇਪਰ ਖਤਮ ਹੋਣ, ਕਦੋਂ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਆਵੇ... ਉਹ ਸੋਚਦੀ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਆਈ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਮਿਲੀ ਸੀ... ਮਾਂਵਾਂ ਧੀਆਂ ਕੋਲ 2 ਬੈਠੀਆਂ ਪਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਉਠਦੇ ਵਲਵਲੇ ਜਾਹਿਰ ਨਾ ਕਰ ਸਕੀ। ਇਕ ਮਾਂ... ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਦੇਖ ਕੇ ਵੀ... ਆਹ! ਮਾਂ... ..

ਚਾਅ ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਪੇਪਰ ਖਤਮ ਕੀਤੇ, ਘਰ ਆ ਕੇ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਆਖਰ ਉਹ ਦਿਨ ਆ ਪਹੁੰਚਾ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਉਸਨੂੰ ਲੈਣ ਆ ਰਹੀ ਸੀ... ਉਹ ਦਿਲੀ ਉਸਨੂੰ ਲੈਣ ਗਏ ਆਹ! ਕਿਸਮਤ!!... ਉਸਦਾ ਪਲੇਨ ਕਰੈਸ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਸਦਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕੰਧਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵੇ। ਉਸਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਹੀ ਕਿਉਂ ਗਿਆ। ਉਹ ਕਦੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੀ... ਸਦਾ ਗੁੰਮ-ਸੁੰਮ ਰਹਿੰਦੀ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੋ ਇਨਸਾਨਾਂ ਵਲ ਵੇਖਦੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਹੋਕਿਆਂ ਵਿਚ ਬਿਤਾ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਪੱਥਰ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਜੀ ਲਾਕੇ ਨਾਨਾ-ਨਾਨੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ। ਪਰ ਨਾਨੀ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਬਿਲਕੁਲ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਫਿਕਰ ਕਰਦੇ ਜੀਉਂਦੇ ਜੀ ਰਮਨ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦੇਣ ਤੇ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋ ਕੇ ਮਰ ਸਕਣ।

ਰਮਨ ਤੇ ਉਸਦੇ ਨਾਨਾ-- ਨਾਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਕੋਈ ਐਸਾ ਚੰਗਾ ਮੁੰਡਾ ਮਿਲੇ ਜੋ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਾਰਮ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹੇ। ਉਹ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਰਗੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਾਰਮ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਕੁਝ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਕਨੇਡਾ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਸੁਖਦੀਪ, ਰਮਨ ਦੇ ਘਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਆ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਸੰਜੋਗ ਜੋਰਾਵਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੂਰ ਭੇਜਣਾ ਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਵੀ ਰਮਨ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਜਿਆ। ਉਸਦੇ ਸਹੁਰੇ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਉਥੇ ਮੁੰਡਾ ਵਿਆਹੁਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜਿਥੋਂ ਚੋਖੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵੀ ਮਿਲੇ।

ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਦ ਜਲਦੀ ਹੀ ਉਹ ਕਨੇਡਾ ਆ ਗਏ। ਕਾਹਲੀ ਵਿਚ ਰਮਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਹੇਲੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕੀ ਸੀ। ਕਨੇਡਾ ਆਕੇ ਮਹੀਨਾ ਭਰ ਉਸਦੀ ਬੜੀ ਖਿਦਮਤਦਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਉਸਦਾ ਹਸਬੈਂਡ ਸਰਾਬ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦਾ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ

ਆਪ ਨੂੰ ਬੜੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਸਮਝਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਇਕ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਫਿਰ ਉਸਦੀ ਕਿਸਮਤ ਤੇ ਹੁੰਝਾ ਫਿਰ ਗਿਆ। ਜਦ ਉਸਦੇ ਨਾਨਕੇ ਪਿੰਡ ਦੀ, ਉਸਦੇ ਘਰ ਚੋਂ ਲਗਦੀ ਇਕ ਮਾਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆ ਗਈ (ਭਾਵੇਂ ਰਮਨ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਸੀ) ਲੱਗੀ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਅਫਸੋਸ ਕਰਨ ਤੇ ਨਿਉਜ਼ੀਲੈਂਡ ਰਹਿੰਦੇ ਉਸਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਪੁੱਛਣ। ਉਸਦੇ ਸੱਸ-ਸਹੁਰੇ ਨੂੰ ਇਸ ਬੁਝਾਰਤ ਦੀ ਬਿਲਕੁਲ ਸਮਝ ਨਾ ਆਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਤਾਂ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਰਮਨ ਇਕੋ ਇਕ ਧੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਮਰ ਗਈ ਸੀ (ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਵੀ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਸੀ ਸਭ ਰਾਜ ਨੂੰ ਰਮਨ ਦੀ ਮਾਸੀ ਸਮਝਦੇ ਸਨ) ਉਹ ਇਕ ਦਮ ਬੈਂਦਲ ਉਨੀ। ਪਰ ਉਸਦੀ ਮਾਸੀ ਨੇ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾ ਦਿਤੀ। ਬਸ ਫਿਰ ਕੀ ਸੀ .....

ਉਸਦੀ ਮਾਮੀ ਦੇ ਜਾਣ ਬਾਦ ਉਸਦੀ ਸੱਸ ਉਸ ਨੂੰ ਕੜਕ ਕੇ ਪੈ ਗਈ ਸੀ, ਤੇ ਲੱਗੀ ਗੁੱਤ ਪੁਟਣ, ਫੁਟੜ ਦੀਏ ਧੀਏ, ਮਾਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਖਸਮ ਹੀ ਪਸੰਦ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ... ਤੂੰ ਸਾਡਾ ਹੀ ਖਾਨਦਾਨ ਗੰਦਾ ਕਰਨਾ ਸੀ... ਪਤਾਨਹੀਂ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ... ਦੀ ਉਲਾਦ ਏਂ ਤੂੰ... ਰਮਨ ਸੁਣ ਨਹੀਂ ਸਕੀ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਕੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਪਾਸ ਵਾਸਤੇ ਪਾਏ .. ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਘੁਗ ਨਾਥ ਸੀ। ਜੋ ਮਾਂ-ਪਿਉ ਕਹਿਣ ਉਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਹਨੇ ਸਿਖਿਆ ਸੀ .. ਉਹਦਾ ਮਨ ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਦੀ ਉਹਨੇ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਸੀ। ਸੋ ਉਸਨੇ ਵੀ ਰਮਨ ਨੂੰ ਝੰਜੜ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਕਦੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗਲ ਵੀ ਕਰਨ ਦੀ ਜੁਅਰਤ ਨਾ ਕਰੀਂ। ਰਮਨ ਨੂੰ ਸੱਸ-ਸਹੁਰੇ ਦੀਆਂ ਗਾਲਾਂ ਨੇ ਐਨਾ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿੰਨਾ ਪਤੀ ਦੀ ਬੇਰੁਖੀ ਨੇ ਕੀਤਾ।

ਹਫਤਾ ਭਰ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਬੁਲਾਇਆ, ਉਹ ਸੋਚਦੀ ਉਸਦਾ ਪਤੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ.. ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ... ਅਜ ਤਕ ਰਮਨ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਤਕ ਨਹੀਂ ਫੁਹਣ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਵੈਮਾਨੀ ਤੇ ਹੱਠੀ ਸੀ। ਪਰ ਪਤੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਲਈ ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਹੱਠ, ਆਪਣਾ ਸਵੈਮਾਨ ਭੁਲਕੇ ਵਾਸਤੇ ਪਾਏ... ਪਰ ਸੱਸ ਨੇ ਮੂੰਹ ਪਾੜਕੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਸੀ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਤੈਨੂੰ ਰਖਣਾ, ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਮੁੰਡਾ ਕਿਸੇ ਖਾਨਦਾਨੀ ਘਰ ਵਿਆਹ ਲਵਾਂਗੇ। ਕੀ ਅਜ ਤਕ ਉਸਨੂੰ ਥੋੜੀਆਂ ਠੋਕਰਾਂ ਮਿਠੀਆਂ ਸਨ। ਪ੍ਰਦੇਸ ਵਿਚ ਨਾ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨਾ ਮਦਦਗਾਰ— ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿਥੇ ਜਾਵੇ, ਅਜੇ ਤਾਂ ਮਸਾਂ ਮਹੀਨਾ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ ਆਈ ਨੂੰ।

ਮਦਦ ਵਾਸਤੇ ਉਹੀ ਮਾਮਾ - ਮਾਮੀ ਬੁਲਾਏ ਪਰ ਸੱਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਇਕ ਨਾ ਮੰਨੀ .. ਇਸਨੂੰ ਨਾਲ ਹੀ ਲੈ ਜਾਵੇ... ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਧੌੜੇ ਮਾਰ 2 ਕੱਚ ਦਿਆਂਗੀ। ਉਹ ਚੁਪਚਾਪ ਘਰ ਛੱਡ ਆਈ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਮਾਮੇ ਨੇ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ ਖਰਚੇ ਦਾ ਦਾਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਰਮਨ ਨਾ ਮੰਨੀ, ਜਿਥੋਂ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਉਥੇ ਕਾਹਦੇ ਝਗੜੇ, ਖਰਚਾ ਲੈਣਾ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪਦਾ ਸੌਦਾ ਕਰਨਾ ਜਾਪਿਆ। ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖੜੇ ਹੋਣ ਦੀ ਉਸ ਵਿਚ ਹਿੰਮਤ ਸੀ। ਸੋ ਉਸਨੇ ਇਕ ਸਟੋਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਉਸਦੇ ਨਾਨਾ - ਨਾਨੀ ਬੜਾ ਦੁਖੀ ਹੋਏ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਰੰਮੀਂ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਰੰਮੀਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਨਾਲ ਬੜਾ ਗਿਲਾ ਸੀ ਕਿ ਰੱਬ ਨੇ ਇਕ ਹੀ ਓਲਾਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਿਸਦੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੜਾਂ ਤੇ ਫੁੱਲ ਵੀ ਸੁਕਾ ਛੱਡੇ, ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਉਹ ਦੁਖ ਹੀ ਝੋਲਦੇ ਰਹੇ। ਕਾਸ਼ ! ਜਿਥੇ ਉਸਦੇ ਦੋ ਮਾਮੇ ਨਿਕੇ ਹੁੰਦੇ ਮਰ ਗਏ ਸਨ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਵੀ ਮਰ ਜਾਂਦੀ... ਜਾਂ ਉਹ ਬੇਓਲਾਦ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ।

ਮਾਮੀ ਉਸਦੀ ਉਸਨੂੰ ਬੜਾ ਹੀ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ, ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜਾਂਦੀ, ਮਾੜੀ ਜਿਹੀ ਗਲ ਵਿਗੜ ਜਾਂਦੀ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ੨ ਕਰਦੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਰੱਬ ਤੋਂ ਬੜਾ ਡਰਦੀ ਸੀ। ਰਮਨ ਸੋਚਦੀ ਉਸਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਸਹਾਰਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਮਾਮੀ ਉਸਨੂੰ ਸਦਾ ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਕਿ ਖੁਸ਼ ਰਿਹਾ ਕਰ, ਜਿੰਦਗੀ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਹੈ .. ਇਹ ਇੰਜ ਉਦਾਸ ਰਹਿਣ ਜਾਂ ਇਕੱਲਿਆਂ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੱਟੀ ਜਾਣੀ। ਆਪਣੇ ਭਾਣਜੇ ਦੀਆਂ ਉਸ ਪਾਸ ਬੜੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਕਰਦੀ ..

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਲ ਹੋ ਗਿਆ, ਰਮਨ ਹੁਣ ਕੁਛ ੨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਸੀ ਉਹ ਸੋਚਦੀ ਇਸ ਸਾਲ ਉਸਦੀ ਅਸਹੇਲੀਆਂ ਫਾਈਨਲ ਦੇ ਪੇਪਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਭਤੋਂ ਵੱਡੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਚੋਂ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਉਸਨੂੰ ਉਸੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਉਸਦੇ ਨਾਨਾ ਜੀ ਦੀ ਚਿਠੀ ਆਈ ਸੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਜਤਿੰਦਰ (ਮਾਸੀ ਦਾ ਭਾਣਜਾ) ਦੀ ਚਿਠੀ ਭਰ ਦੇਵੇ। ਰਮਨ ਨੂੰ ਕੁਛ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਂਦੀ, ਆਪਣਾ ਆਪ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਲਗਦਾ। ਕਿਉਂ ਇਕ ਕੁੜੀ ਇਕੱਲੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ? ਕਿਉਂ ਫਾਹੇ ਲਾਉਣ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਨੀ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਕਰਕੇ ਉਸਨੇ ਉਸਦਾ ਦਿਲ ਨਾ ਤੋੜਨਾ ਚਾਹਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਉਸਦਾ ਮਨ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਜਤਿੰਦਰ ਨੂੰ ਚਿਠੀ ਭਰ ਦਿਤੀ।

ਹੁਣ ਮਿਸਜ਼ ਮਾਨ ਬਣ ਗਈ। ਸ਼ੁਰੂ - ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਮਾਮੀ ਬੜਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ, ਉਸਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦੀ ਨਾ ਬਕਦੀ। ਪਰ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਲਦੀ ਹੀ ਉਸਦੀ ਸਾਰੀ ਮਿੰਨਤ ਕੁੜਤਨ ਵਿਚ ਬਦਲਦੀ ਗਈ। ਜਤਿੰਦਰ ਸਦਾ ਉਸ ਕੋਲ ਬੁਠੀਆਂ ਕਸਮਾਂ ਖਾਂਦਾ, ਵਾਦੇ ਕਰਦਾ... ਉਹ ਸਭਤੇ ਝਟ ਯੀਨ ਕਰ ਲੈਂਦੀ। ਪਰ ਖਠ ਕਿਉਂ ਘੁਸ਼ ਤਕ ਉਸਨੇ ਬਦਲਦੇ ਚਿਹਰੇ ਹੀ ਦੇਖੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਹ ਸੋਚਦੀ— ਕੁਛ ਕੁਛ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਠੀਕ ਕਰ ਲਵੇਗੀ।

ਵਿਆਹ ਤੋਂ 4-5 ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ ਜਦ ਜਤਿੰਦਰ ਦੇ ਸਟੈਂਪ ਲੱਗ ਗਈ। ਫਿਰ ਤਾਂ ਬਸ ਉਸਦੀ ਤਕਦੀਰ ਦਾ ਪਾਸਾ ਹੀ ਪਲਟ ਗਿਆ, ਜਤਿੰਦਰ ਕਈ ੨ ਦਿਨ ਘਰ ਨਾ ਆਉਂਦਾ ਜੇ ਘਰ ਆਉਂਦਾ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਚੰਗੀ ਲਾਮਤੁਰੀ ਵੀ ਹੁੰਦੀ। ਮਾਮੀ ਕੋਲ ਸਿਕਾਇਤ ਕਰਦੀ ਤਦ ਜਵਾਬ ਮਿਲਦਾ— “ਫਿਰ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਮੁੰਡਾ-ਖੁੰਡਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਸੁਕਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਤੇਰਾ ਘਰ ਵਸ ਜਿਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਵੀ ਕਿਤਾ ਕੰਵਾਰੀ ਸੈਂ, ਤੂੰ ਚਾਹੁੰਦੀ ਏ ਤੈਨੂੰ ਫੁਟੜ ਨੂੰ ਹੀ ਸਿਰ ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਰੱਖੇ।

ਹੁਣ ਉਸਦਾ ਜੀ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕੰਧਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰ ਪਟਕ 2 ਕੇ ਮਰ ਜਾਵੇ। ਉਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਮਾਰੂਬਲ ਵਿਚ ਘਿਰਿਆ ਜਾਪਦਾ। ਰਮਨ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਸੀ— ਜਤਿੰਦਰ ਉਸਦੇ ਪੈਸਿਆਂ ਨਾਲ ਗੁਣਫਰੇ ਉਡਾਉਂਦਾ। ਮਿੰਨਤਾਂ-ਤਰਲਿਆਂ ਨਾਲ, ਪਿਆਰ ਨਾਲ, ਰਮਨ ਉਸਨੂੰ ਸਮਝਾ 2 ਕੇ ਹਾਰ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਉਸ ਰੱਬ ਦੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕਦੀ ਉਸ ਤੇ ਤਰਸ ਨਾ ਆਇਆ। ਮਾਮੇ ਨੇ ਤਾਂ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਲਈ ਤਾਂ ਹਰ ਇਕ ਗਲ ਮਖੌਲ ਸੀ। ਸਿਰਫ ਇਕ ਵਾਰ ਰਮਨ ਨੇ ਉਸ ਕੋਲ ਸਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਸੀ

“ਐਕਲ, ਜਤਿੰਦਰ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਬਾਹਰ..... ਤੁਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਾਇਆ।”

“ਹੈ! ਨਾ ਕਮਲੀ ਨਾ ਸਿਆਣੀ, ਇਹੀ ਤਾਂ ਜੁਆਨੀ ਦੇ ਦਿਨ

ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅੰਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਨਾਲੇ ਤੋਰਾ ਕੀ ਗਵਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤੁਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਫਿਰਨ ਦੇ। ਤੀਵੀਆਂ ਤਾਂ ਬੜੇ ਐਵੇਂ .. ਅਜ਼ਾਮਤ ਭੱਟੀ ਜਿਹੀ ਗਾਲ ਕੱਢ ਕੇ ਉਹ ਹੀ-ਹੀ ਕਰਦਾ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ।

ਰੰਮੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਵੀ ਨਫਰਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਭਤੋਂ ਵੱਡਾ ਦੁਖ ਇਹ ਸੀ, ਸਭਦੀ ਜੁਬਾਨ ਬੜੀ ਗੰਦੀ ਸੀ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਹਰ ਖੁਸ਼ੀ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਮਰ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਜਵਾਨ ਜੋੜਿਆਂ ਵਲ ਬੜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਤੱਕਦੀ—ਕੀ ਸੱਚ ਹੀ ਇਹ ਸਭ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹਨ ਜਾਂ ਉਪਰੋਂ-ਉਪਰੋਂ। ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ 2 ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਦੇਖਕੇ ਉਸਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੂਕ ਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਉਠਦੀ। ਜਿਥੇ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਸੀ ਉਸਦੇ ਬਾਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਉਸ ਨਾਲ ਬੜਾ ਹੀ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ। ਉਹ ਉਸਦੇ ਸਾਰੇ ਹਲਾਤ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਵਾਰ ਉਸ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੱਰੇ ਨੇ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਕੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ—“ਕਾਸ਼! ਕਦੀ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਵਾਂਗ young ਹੁੰਦਾ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ, ਸਾਡੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ ਤਾਂ ਪੈਸੇ ਤੇ .. ਭੁਖੀਆਂ ਹਨ।” ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੇ ਐਨੀ ਪਿਆਰੀ, ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਵਰਤਾਵ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੱਟ ਸਕਦੀ ਸੀ ਜੇਕਰ ਆਦਮੀ ਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਗੁਣ ਉਸ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ। ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ ਅੰਸ ਮਾਤਰ ਵੀ ਹੁੰਦਾ। ਉਸਦੀ ਅਵਾਰਾਗਰਦੀ ਦੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਜਦ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ, ਉਸਦੇ ਘਰਦਿਆਂ ਤੇ ਦੋਸਤਾਂ ਵਲੋਂ ਉਸਦਾ ਮਖੌਲੋਂ ਉਡਾਇਆ—ਜਾਂਦਾ, ਤੋਹਮਤਾਂ ਲਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਜਦ ਰਮਨ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਛਦੀ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਸਦਾ ਮੇਰੀ ਬੋਇਜ਼ਤੀ ਕਰਵਾ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਏਂ? ਜਵਾਬ ਮਿਲਦਾ—

“ਤੇਰਾ ਤਾਂ ਰੋਜ਼ ਦਾ ਇਹੀ ਕੰਮ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਾਲਿਆਂ ਦੇ ਲਾਠੀ ਮਾਰਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬੋਲਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।”

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਸਦਾ ਰਮਨ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਨੀਵਾਂ ਨੀਵਾਂ ਲਗਦਾ। ਲੋਕ-ਲਾਜ ਨੂੰ ਉਹ ਉਸਦਾ ਪਤੀ ਸੀ। ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਦਿਲੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਫਸ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਉਹ ਸੱਚਦੀ... ਇਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਿਸ ਲਈ ਹੈ? ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜੀ ਸਕਦੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਸੀ ਪਰ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ।

ਪਰ ਰੱਬ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਸਦੀ ਨਾਨੀ ਵੀ ਚਲ ਵਸੀ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸ ਕੋਲ ਕੋਈ ਅਫਸੋਸ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਸਗੋਂ ਮਾਮੀ ਨੇ ਐਨਾ ਹੀ ਕਿਹਾ—ਚਲੋਂ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਜੀ ਕੇ ਵੀ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਭਾਗੀ ਹੀ ਬਣਨਾ ਸੀ। ਐਨੇ. ਬੇਜ਼ਰਮ ਮਾਪੇ .. ਅੱਗੋਂ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਤੇ ਨਾਨੀ ਨੂੰ ਗਾਲਾਂ ਕੱਢਣ ਲਗ ਪਈ।

ਅਖੀਰ ਉਸ ਦਿਨ ਉਹ... ਉਹ ਘਰ ਵੀ ਛੱਡ ਆਈ ਸੀ ਦਦ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗਰਲ-ਫਰੰਡ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਸਦੇ ਬੱਪੜ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਉਸਦੇ ਮਗਰ ਕੀ ਕਰਨ ਆਈ ਹੈ? ਉਸ ਦਿਨ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮਰ ਜਾਣਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਸਮਝਿਆ... ਪਰ ਨਾਨੇ ਦੀ ਖਾਤਰ ਮਰਨਾ ਫਿਰ ਪਿਛੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਮਸਾਂ ਦੇ ਸਾਲ ਹੀ ਬੀਤੇ ਸਨ, ਉਹ ਦੋ ਪਤੀਆਂ ਦੀ ਛੁਟੜ ਬਣ ਗਈ ਸੀ ਅਜੇ ਉਮਰ 21 ਸਾਲ ਸੀ। ਕਦੀ ਕ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਖੋਲ ਵਾਰੇ ਹਾਸਾ ਜਿਹਾ ਆਉਂਦਾ। ਬਸ ਸਫਲ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਸਫਲ—ਠੱਕਰ ਲੱਗ

ਗਈ ਤਦ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਠੱਕਰਾਂ। ਕੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਚਾਈ, ਇਮਾਨਦਾਰੀ, ਆਚਰਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮੂਲ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਸਦਾ ਸੱਚਦੀ ਉਹਨੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਨੰਦ ਲਿਆ ਸੀ—ਪਰ ਹੁਣ ਉਹ ਸੱਚਦੀ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸਾਲ ਉਸ ਨੇ ਬਰਬਾਦ ਹੀ ਕੀਤੇ ਹਨ... ਕਿਉਂ ਉਸਨੂੰ ਘਰਦਿਆਂ, ਵਾਰਡਨ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਐਨਾ ਡਰ ਸੀ ਜਦ ਕਿਸਮਤ ਵਿਚ ਜੋ ਹੋਣਾ ਸੋ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਸੀ। ਉਹ ਸਦਾ ਇਕੱਲੀ ਹਰ ਥਾਂ ਆਉਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਪਰ ਕਦੀ ਅੱਖ ਚੁਕ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵਲ ਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਥੀ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਲੈਣ ਆਉਂਦੇ, ਛੱਡਣ ਆਉਂਦੇ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੋਂ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਕ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲੱਭ ਲੈਂਦੀਆਂ। ਕਾਸ਼! ਕਦੀ ਮੈਂ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇਖੀ ਹੁੰਦੀ ਜਦ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਤੋਹਮਤਾਂ ਹੀ ਮਿਲਣੀਆਂ ਸਨ।

ਹੁਣ ਹਰ ਕੋਈ ਉਸਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਘੁਸਰ ਘੁਸਰ ਕਰਦਾ। ਬੁੜੀਆਂ ਤਾਂ ਮੂੰਹ ਤੇ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦੀਆਂ,

“ਹਾਂ, ਹਾਂ, ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਤੁਰ ਜਾਵੇਗੀ, ਇਹਦਾ ਕੀ ਏ? ਲਾਹ ਲਈ ਲੋਈ ਕੀ ਕਰੇਗਾ ਕੋਈ। ਡਰ ਕਿਸਦਾ ਹੈ? ਕਲੇਡਾ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜਦ ਮਰਜ਼ੀ ਆਦਮੀ ਛੱਡ ਕੇ ਅਹੁ ਜਾਵੇ, ਅਹੁ ਜਾਵੇ।”

ਉਹ ਸੱਚਦੀ ਹਰ ਕੋਈ ਕਿਵੇਂ ਉਸਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਗਿਰੀ ਹੋਈ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੀਆਂ ਕਈ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਨਾਲ ਬੋਲ ਚਾਲ ਬੰਦ ਕਰ ਲਈ ਸੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪ ਹੀ—ਜਾਂ ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਸਨ।

ਕਦੀ ਕੋਈ ਫਾਰਮ ਵਗੈਰਾ ਭਰਨਾ ਹੁੰਦਾ. ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਾ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਉਹ ਸਰਨੇਮ ਕੀ ਲਿਖੇ। ਜਨਮ ਦਾ ਗੋਤ ਉਸਦਾ ਬਰਾੜ ਸੀ, ਫਿਰ ਮਿਸਿਜ਼ ‘ਬਲ’ ਬਣ ਗਈ ਸੀ.. ਫਿਰ ਮਾਨ... ਪਰ ਹੁਣ ਕੀ ਸੀ? ਇਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਿਉਂ ਤੇ ਕਿਸ ਲਈ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਦੀ ਐਨਾ ਵੀ ਦੁਖੀ ਹੋਵੇਗਾ... ..

ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਰਹਿਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਉਥੋਂ ਵੈਨਕੂਵਰ ਆ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਫੁੱਪਾ ਸਕੇ। ਹੁਣ ਉਹ ਸੱਚਦੀ ਸੀ ਦੋ-ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਇੰਡੀਆ ਚਲੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਾਂ ਨਾਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮੰਗਾ ਲਵੇਗੀ। ਦੋ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਤੜਫਦੀ ਨੂੰ, ਪਰ ਰੱਬ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਹੋਰ ਉੱਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਨਾਨਾ ਜੀ ਦੇ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋਣ ਦੀ ਤਾਰ ਆ ਗਈ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਟੁਟ ਗਈ ਸੀ :

“ਆਹ! ਹੋਗਾ ਕਿਸੇ ਅਬ, ਵਤਨ ਮੇਂ ਮੇਰਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ, ਕੌਨ ਹੋਗਾ ਮੇਰਾ ਖਤ ਨਾ ਆਨੇ ਸੋ ਬੇਕਰਾਰ।”

ਉਸਦਾ ਮਨ ਕਰਦਾ ਹੁਣ ਮਰ ਜਾਵਾਂ... ਕਾਸ਼! ਉਸ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕਿਧਰੇ ਮਿਲਦਾ ਤਦ ਉਹ ਉਸਦਾ ਲਹੂ ਪੀ ਜਾਂਦੀ। ਪਰ .. ਕਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ ਉਸ ਕੁੜੀ ਨੇ ਜੋ **Lion Bridge** ਤੋਂ ਫਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਸਦਾ ਦੀ ਨੀਂਦ ਸੌਂ ਗਈ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਤੰਗ ਹੋਵੇਗੀ ਵਿਚਾਰੀ ... ਪਰ... ਪਰ ਕਦੀ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਪੈਂਦੀ ਸ਼ਾਇਦ... ਅਜ ਵੀ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕੁ ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ ਪੁਖ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕੀ ਰੋਜ਼ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਮਰਨ ਨਾਲੋਂ ਇਕ ਵਾਰ ਮਰਨਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ।

ਕਾਸ਼! ਕੋਈ ਜਾਣ ਸਕਦਾ—ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਫਿਰ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਉਸਨੂੰ ਯਾਦ ਸੀ ਕਿਵੇਂ ਉਸਦੀ ਸਹੇਲੀ ਗੁਰਜੀਤ ਸਦਾ

14 ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਗਾਇਆ ਕਰਦੀ :—

“ਦੁਨੀਆਂ ਕਾ ਮੇਲਾ, ਮੇਲੇ ਮੇਂ ਲੜਕੀ, ਲੜਕੀ ਅਕੇਲੀ,
ਰੰਮੇਂ ਨਾਮ ਉਸਕਾ”

ਸੱਚ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਉਹ ਇਕੱਲੀ ਸੀ। ਸਭ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਵਾਲੇ, ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਸਨ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਦੀ ਉਸਦਾ ਦਰਦ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਸੀ। ਕਿਉਂ ? — ਕਿਉਂਕਿ ਔਰਤ ਹੋਕੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ... ਆਪਣਾ ਹਸਬੈਂਡ ਛੱਡਣ ਦੀ ਕਿਵੇਂ ਹਿੰਮਤ ਪਈ ? ਉਹ ਸੱਚਦੀ ਲੜਕੀ... ਲੜਕੀ ਤਾਂ ਇਕ ਬੱਚਕਾਨ ਪਸੂ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਰੱਸਾ ਫੜਾ ਦਿਤਾ, ਉਹ ਚਾਹੇ ਮਾਰੇ - ਕੁਟੇ, ਰੱਖੇ ਜਾਂ ਛੱਡੇ, ਆਦਮੀ ਦੇ ਜੋ ਮਨ ਆਏ ਕਰੇ ਪਰ ਔਰਤ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਰੱਖੇ। ਅਗਰ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਕਿਉਂ ? ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਦ ਆਖਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੇ ਕੁਚਲ ਹੀ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਜੰਮਦੀ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ, ਕਿਉਂ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਮਾਰ - ਮਾਰ ਕੇ ਉਸਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਭਰੀਆ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਤੂੰ ਗੁਲਾਮ ਏਂ... ਗੁਲਾਮ ਰਹੇਂਗੀ। ਕਾਲਜਾਂ - ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਲੈਕਚਰ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਬਰਾਬਰ ਹਨ। ਕਿਉਂ ਡੀਬੇਟਾਂ ਵਿਚ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਔਰਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਬਾਰੇ। ਔਰਤ ਨੂੰ ਮਰਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਤਿਸ ਕਾਨੂੰਨ ਵਾਰੇ ਪੱਤਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਮਾੜਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ—ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਬਰਾਬਰੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਔਰਤ ਵਧ ਅਕਲ ਦੀ ਮਾਲਕ ਹੋਵੇ ਫਿਰ ਆਦਮੀ ਵਿਚ ਕੀ ਸਿਫਤ ਹੈ ਉਹ ਆਪਨੂੰ ਉਚਾ ਸਮਝੇ। ਉਸਨੂੰ ਪੁੱਛੋਸਰ ਬਿੰਦਰਾ ਦੀ ਗਲ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ, “ਬੇਟਾ, ਇਹ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਬਦਲੋਗੇ, ਫਿਰ ਕੀ ਅਨਪੜ ਬਦਲਣਗੇ, ਬਹਾਦਰ ਬਣੋ,

ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰੋ।” ਪਰ ਕਿਵੇਂ ? ਕਸੂਰ ਕਿਸਦਾ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਗੁੰਗਰਦੇ ਦਾ, ਅਸੀਂ ਕਿਉਂ ਗਲਤ ਨੂੰ ਗਲਤ—ਠੀਕ ਨੂੰ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ।

ਅਚਾਨਕ ਉਸਦੀ ਸੋਚਾਂ ਦੀ ਤੰਦ ਟੁਟ ਗਈ। ਅਨਾਉਂਸਮੈਂਟ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ... ਫੈਰੀ ਦੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਆ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਉਸਦੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਕਿਥੇ ਹੈ ? ਹਰ ਕਹਾਣੀ—ਨਾਵਲ ਤੇ ਪਿਕਚਰ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦਾ ਆਖੀਰ ਕਿਥੇ ਜਾਕੇ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੋ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਮਿੱਟ ਹੈ ਰੋਣ - ਕੁਰਲਾਣ, ਪਛਾਤਾਉਣ ਜਾਂ ਆਪਨੂੰ ਕੋਸਣ ਨਾਲ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? ਜੋ ਗੁਆਚ ਗਿਆ—ਕਦੀ ਮਿਲਣਾ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਸੱਚਦੀ 2 ਕਾਰ ਵਿਚ ਆ ਬੈਠੀ।

ਤਿਪੀ ਅਜੇ ਵੀ ਉਸਦੀ ਕਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੀ ਉਸਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਰੰਮੀ ਦਾ ਜੀ ਕਰਦਾ ਸੀ ਭੱਜਕੇ ਉਸਦੇ ਗਲ ਲੱਗ ਜਾਵੇ... ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਉਸਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਸੀ... ਜਿਸਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਨਾਂ ਸੀ... ਨਾ ਨਿਸ਼ਾਨ। ਉਸਦਾ ਦਿਲ ਡਿਗਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਹੌਸਲਾ ਕਰਕੇ ਕਾਰ ਸਟਾਰਟ ਕਰ ਹੀ ਲਈ ਤੇ ਕਾਰ ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਟੇਪ ਚਲ ਪਈ “ਨਹੀਂ ਲੱਭਣੇ ਲਾਲ ਗੁਆਚੇ, ਮਿਟੀ ਨਾ ਫਰੋਲ ਜੋਗੀਆ”

ਉਸਨੂੰ ਕਦੀ ਇਸ ਗਾਣੇ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ ਸੀ ਭਾਵੇਂ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਸੁਣਦੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਅਜ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਚੁਕੀ ਸੀ।

o o o o

Your Neighbourhood Agent

GIFFIN INSURANCE 28th & FRASER
AGENCIES LTD.

#205-4381 FRASER
PHONE

SPECIALIST
GENERAL INSURANCE
HOME OWNER - BUSINESS

- * AUTO INSURANCE & LICENCE
- * FIRE, THEFT & LIABILITY
- * NO DEDUCTIBLE GLASS COVERAGE

Autoplan

Authorized agent

24 hrs. service

call 522-3907 (Pager 307)

Leave your phone No.

Res 584-1596 Office: 874-4241

12961 92A Ave - Surrey

ਤੇਜ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ

T. S. DHALIWAL

OFFICE: 874-4241

RES: 584-1596

ਬੇਚੈਨੀ

ਮਨਜੀਤ ਗਿੱਲ

ਹਨੇਰਾ ਹੋਰ ਵੀ ਗਾੜ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਬੇਚੈਨੀ ਵੀ ਪਲ ਪਲ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਕੁਝ ਸੋਚਦੀ-੨ ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਲੈਂਦੀ ਤੇ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਬੇਚੈਨੀ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਤਸੱਲੀ ਦੇਣ ਲਈ ਉਹ ਹੋਕਾ ਭਰ ਲੈਂਦੀ ਜਿਵੇਂ ਹੋਕੇ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਦੁਖ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਪਲ ਭਰ ਲਈ ਉਹ ਰੌਲੀ ਜਿਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੋਵੇ ।

ਤੇ ਆਖਰ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਦੁੱਖ ਸੀ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਆਈ ਸ਼ਾਮ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਚੈਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਸੁਨੀਲ ਸੋਚਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਉਹ ਖੂਬਜੂਰਤ ਹੈ ਪੈਸੇ ਦੀ ਘਾਟ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਭਰਜਿਆਨ ਹੈ ਘਰਦੇ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਹਰ ਸ਼ਾਮ ਇਹ ਬੇਚੈਨੀ ਇਹ ਘਬਰਾਹਟ ਕਿਉਂ ? ਹਰ ਸ਼ਾਮ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਬਗੀਚੇ ਵਿਚ ਟਹਿਲਾਂਦਿਆਂ ਵੇਖਦਾ, ਹਰ ਵਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਚੈਨ ਵੇਖ ਕੇ ਸੁਨੀਲ ਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹਮਦਰਦੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ । ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਦਿਨ ਬੀਤਦੇ ਜਾਂਦੇ ਉਹ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਇਹ ਬੇਚੈਨੀ ਕਿਉਂ ?

ਸੁਨੀਲ ਨਵਾਂ-ਨਵਾਂ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਆਇਆ ਸੀ, ਉਸਦੀ ਕੋਠੀ ਉਸਦੇ ਬੰਗਲੇ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਹਮਣੇ ਸੀ । ਆਪਣੀ ਵੱਡੀ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਸੁਨੀਲ ਇਕੱਲਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਦਫਤਰੋਂ ਹਰ ਸ਼ਾਮ ਜਦ ਉਹ ਘਰ ਆਉਂਦਾ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਚੈਨ ਘੁੰਮਦਿਆਂ ਵੇਖਦਾ । ਜਿਸ ਦਿਨ ਕਦੀ ਸੁਨੀਲ ਨੂੰ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਛੁੱਟੀ ਹੁੰਦੀ ਉਹ ਵੇਖਦਾ ਸਾਰਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਉਹ ਅੰਦਰੋਂ ਕਦੀ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੀ, ਫਿਰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਹੜੀ ਐਂਜੀ ਬੇਚੈਨੀ ਸੀ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰ ਲੈ ਆਉਂਦੀ ਤੇ ਉਹ ਕਾਹਲੇ ਕਾਹਲੇ ਕਦਮ ਪੁੱਟਦੀ ਇਧਰ ਉਧਰ ਘੁੰਮਤੀ ਰਹਿੰਦੀ ਤੇ ਹਰ ਦੂਸਰੇ ਪਲ ਉਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਸੜਕ ਵਲ ਜਾਂਦੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਹੋਵੇ । ਸੁਨੀਲ ਨੇ ਕਦੀ ਉਸ ਦੇ ਖਾਵੇਂਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੇਖਿਆ । ਕਦੀ ਕਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਹ ਜੀਪ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣਦਾ ਤੇ ਫਿਰ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਪਲਾਂ ਲਈ ਬੱਤੀਆਂ ਜਗਦੀਆਂ ਤੇ ਫਿਰ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ । ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਫਿਰ ਮੌਤ ਜਿਹੀ ਚੁਪ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਜਾਂ ਇਕ ਨੌਕਰ ਇਧਰ ਉਧਰ ਫਿਰਦਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ।

ਸੁਤਾ ਹੋਇਆ ਸੁਨੀਲ ਇਕ ਰਾਤ ਘਬਰਾ ਕੇ ਉਠਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਔਰਤ ਦੇ ਰੋਣ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ ਤੇ ਫਿਰ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਹੋਇਆ । ਸੁਨੀਲ ਉਠ ਕੇ ਬਾਹਰ ਬਾਲਕੋਨੀ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਔਰਤ ਦੇ ਹੋਕੇ ਸਾਫ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜੀਪ ਸਟਾਰਟ ਹੋਣ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ । ਸੁਨੀਲ ਨੇ ਜੀਪ ਦੀਆਂ ਬੱਤੀਆਂ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਸੀ, ਉਪਰ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਟਿਕ ਨੌਜਵਾਨ ਆਦਮੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਔਰਤ ਦਾ ਖਾਵੇਂਦ ਹੋਵੇਗਾ ।

ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਸੁਨੀਲ ਦੀ ਬੇਚੈਨੀ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧਦੀ ਗਈ, ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਸ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੇ ਬੰਗਲੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਰਹਿੰਦਾ, ਦਫਤਰ ਵੀ

ਅਕਸਰ ਉਹ ਬੇਚੈਨ ਰਹਿੰਦਾ, ਫਿਰ ਉਹ ਕਦੀ ਕਦੀ ਸੋਚਦਾ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਔਰਤ ਵਾਂਗ ਉਹ ਵੀ ਬੇਚੈਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਇਹ ਬੇਚੈਨੀ ਉਸ ਨੇ ਖਾਹਮ ਖਾਹ ਕਿਉਂ ਮੁਲ ਲੈ ਲਈ ਸੀ, ਉਹ ਬੜਾ ਹੀ ਇਸ ਬੇਚੈਨੀ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਉਹਲੇ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ, ਲੇਕਿਨ ਜਿੰਨੀ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਭੁਲਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਉਨਾਂ ਹੀ ਉਸ ਔਰਤ ਦਾ ਚੇਹਰਾ ਉਸ ਦੇ ਜਿਹਨ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੀ ਗੂੜ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ।

ਇਕ ਦਿਨ ਹੌਸਲਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਬਗੀਚੇ ਵਿਚ ਫੁਲਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਰਹੇ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ, "ਆਪ ਕਾ ਨਾਮ ਕਿਆ ਹੈ ?" "ਰਾਮੂ ! ਬਾਬੂ ਜੀ" ਉਸ ਨੇ ਡਰੀ ਹੋਈ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ।

"ਆਪ ਕੇ ਯਹਾਂ ਕੌਨ ਕੌਨ ਰਹਤਾ ਹੈ ?"

"ਬਾਬੂ ਜੀ ਹੈ, ਬੀਬੀ ਜੀ ਹੈ ਔਰ ਮੈਂ ਹੂੰ, ਕਿਆ ਬਾਤ ਹੈ ? ਆਪ ਕੋ ਕੋਈ ਕਾਮ ਹੈ, ਬਾਬੂ ਜੀ ਸੇ ?" ਉਹ ਇਕੋ ਸਾਹ ਹੀ ਕਹਿ ਗਿਆ ।

"ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਰਾਮੂ ! ਮੈਂ ਸਾਥ ਕੇ ਬੰਗਲੇ ਮੇਂ ਰਹਤਾ ਹੂੰ, ਅਭੀ ਕੁਛ ਦਿਨੋਂ ਸੇ ਹੀ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਮੇਂ ਨਯਾ ਨਯਾ ਆਯਾ ਹੂੰ, ਕਿਸੀ ਕੋ ਜਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ।"

ਤੇ ਬਾਬੂ ਜੀ ਆਪ ਅਕੇਲੇ ਹੈਂ ਬੀਵੀ ਜਾਂ ਬੱਚੇ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਆਪ ਕੇ ਸਾਥ ।" ਰਾਮੂ ਨੇ ਬੜੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਨਾਲ ਪੁਛਿਆ "ਨਹੀਂ ਅਭੀ ਮੈਂ ਨੇ ਸ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਕੀ ਰਾਮੂ" ਸੁਨੀਲ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿਤਾ । ਬਾਬੂ ਜੀ ਆਪ ਕੋ ਕਿਸੀ ਚੀਜ਼ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋ ਤੋਂ ਆਪ ਝਿਜਕੀਏਗਾ ਨਹੀਂ, ਕਹਿਕੇ ਰਾਮੂ ਚਲਾ ਗਿਆ ।

ਰਾਮੂ ਸੁਨੀਲ ਨੂੰ ਬੜਾ ਸਾਦਾ ਤੇ ਭੋਲਾ ਜਿਹਾ ਇਨਸਾਨ ਜਾਪਿਆ ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਉਸ ਦੇ ਮਾਲਕ ਤੇ ਮਾਲਕਿਨ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਸਵਾਲ ਕਰਨਾ ਸੁਨੀਲ ਨੇ ਅਜੇ ਠੀਕ ਨਾ ਸਮਝਿਆ । ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਮੂ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਸੁਨੀਲ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਵਧ ਗਈ ਉਹ ਅਕਸਰ ਹੀ ਸੁਨੀਲ ਦੇ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ, ਸੁਨੀਲ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ । ਰਾਮੂ ਬੜਾ ਹੀ ਸਾਦਾ ਜਿਹਾ ਪਹਾੜੀਆ ਗਰੀਬ ਲੜਕਾ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਉਪਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਸ ਇਕੱਲੀ ਜਾਨ ਸੀ । ਉਸ ਨੇ ਸੁਨੀਲ ਨੂੰ ਚੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਬੰਗਲੇ ਵਾਲੀ ਮਾਲਕਨ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਪਾਲਿਆ ਸੀ । ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦਿਆ ਹੀ ਮਰ ਗਈ ਸੀ, ਤੇ ਪਿਉ ਦਾ ਮੂੰਹ ਵੇਖਣਾ ਉਸ ਨੂੰ ਨਸੀਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ ।

ਰਾਮੂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਸੁਨੀਲ ਨੇ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਔਰਤ ਤੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਸ਼ਰੀਫ ਤੇ ਨੌਕ ਦਿਲ ਇਨਸਾਨ ਸਨ ਉਹ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਇਕ ਚੰਗੀ ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ ਨੌਕ ਲੜਕੀ ਸੀ ਪਰ ਉਸਦੀ ਇਹ ਬੇਚੈਨੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸੁਨੀਲ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਉਸ ਰਾਤ ਦੇ ਰੌਲੇ ਤੋਂ ਸੁਨੀਲ ਨੇ ਇੰਨਾ ਅਨੁਮਾਨ ਜ਼ਰੂਰ ਲਾ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਉਸਦਾ ਪਤੀ ਹੈ ।

ਤੇ ਅੱਜ ਫਿਰ ਉਹੀ ਰਾਤ ਆ ਗਈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਮਰਦ ਦੀਆਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਝਗੜਨ ਦੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਆਈਆਂ, ਜੀਪ ਸਟਾਰਟ ਹੋਈ ਤੇ ਚਲੀ ਗਈ । ਸੁਨੀਲ ਫਿਰ ਬਾਲਕੋਨੀ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਰੌਲਾ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਲਾਈਟ ਅਜੇ ਜਗ ਰਹੀ ਸੀ । ਉਸ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਰਾਮੂ ਹਫਿਆ ਹੋਇਆ ਇਧਰ ਉਧਰ ਬੇਚੈਨ ਦੌੜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕੁਝ ਲੱਭਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ । ਉਸਦਾ ਦਿਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਰਾਮੂ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੇ ਤੇ ਪੁਛੇ ਕਿ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਉਹ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਚੁਪ ਰਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰੋਂਗੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਦਖਲ

16 ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਬੇਚੈਨ ਜਿਹਾ ਸੌਂ ਨਾ ਸਕਿਆ ਬਾਲਕੋਨੀ ਵਿਚ ਇਧਰ ਉਧਰ ਘੁੰਮਦਾ ਰਿਹਾ। ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ ਬਾਅਦ ਉਸਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਰਾਮੂ ਉਸਦੇ ਬੰਗਲੇ ਵਲ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਦੌੜ ਕੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲਿਆ ਤੇ ਘਬਰਾਏ ਹੋਏ ਰਾਮੂ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ, "ਕਯਾ ਬਾਤ ਹੈ ਰਾਮੂ, ਇਤਨੀ ਰਾਤ ਗਈ ਤੂੰ ਕਿਆ ਕਰਨੇ ਆਯਾ ਹੈ?"

ਰਾਮੂ ਹੌੜ ਪੁੱਝਦਾ ਬੋਲਿਆ, "ਬਾਬੂ ਜੀ ਬੀਵੀ ਜੀ ਕੋ ਬਾਬੂ ਜੀ ਨੇ ਮਾਰਾ ਹੈ ਬਹੁਤ ਮਾਰਾ ਹੈ, ਬੀਵੀ ਜੀ ਕੋ ਮੱਥੇ ਸੇ ਖੂਨ ਨਿਕਲ ਰਹਾ ਹੈ, ਵੇਹ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੈ ਮੁਝੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਯਾ ਕਰੂੰ, ਮੇਰੀ ਮਦਦ ਕੀਜੀਏ ਬਾਬੂ ਜੀ" ਦੌੜਦਾ ਹੋਇਆ ਸੁਨੀਲ ਦੂਸਰੇ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਲੜਕੀ ਫਰਸ਼ ਉਪਰ ਚੌਢਾਲ ਪਈ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਮੱਥਾ ਲਹੂ ਲੁਹਾਣ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਰਾਮੂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਚੁਕਿਆ, ਉਸਦਾ ਜਖਮ ਪੂੰਝਿਆ, ਪੱਟੀ ਕੀਤੀ, ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪਾਇਆ। ਉਹ ਕੁਝ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਗਈ, ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਸਰਾਹਣੇ ਇਕ ਅਜਨਬੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਘਬਰਾ ਗਈ ਤੇ ਬੋਲੀ, "ਆਪ ਕੌਣ ਹੈ? ਇਥੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹੁੰਚੇ?"

"ਮੈਂ ਸਾਹਮਣੇ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਆਪਦਾ ਪੜੋਸੀ ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਸੁਨੀਲ ਹੈ, ਰਾਮੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਵਿਚ ਸੀ, ਵਿਚਾਰਾ ਡਰ ਗਿਆ।" ਤੁਹਾਡੀ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਮੇਰੇ ਬਾਨੀ, ਪਰ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਹਾਲ ਉਪਰ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ। ਲੜਕੀ ਬੜੀ ਧੀਮੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਬੋਲੀ।

"ਇਨਸਾਨ ਜੇਕਰ ਦੂਸਰੇ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਦੁਖ ਵੇਲੇ ਨਾ ਕੰਮ ਆਇਆ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਮਝੋ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਹੀ ਮੁਕ ਗਈ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਿਰ ਕੋਈ ਅਹਿਸਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਸਿਰਫ ਉਹੋ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਇਕ ਗੁਆਚੀ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।" ਸੁਨੀਲ ਇਕੋ ਸਾਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਹਿ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਝੁਕੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਫਿਰ ਬੋਲਿਆ, "ਕੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਸੁਭ ਨਾਮ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਗੁਸਤਾਖੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?"

"ਜੀ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਮੀਰਾ ਹੈ"। ਉਹ ਹਾਲੇ ਵੀ ਘਬਰਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਬਾਹਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਲ ਵੇਖ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਹੋਵੇ, ਸੁਨੀਲ ਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਰ ਰਹਿਣਾ ਉਚਿਤ ਨਾ ਸਮਝਿਆ, ਉਹ ਵਾਪਸ ਆਪਣੇ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਦੀ ਬੇਚੈਨੀ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧ ਗਈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੀਰਾ ਨਾਲ ਗੂੜ੍ਹੀ ਹਮਦਰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਹਿ ਰਹਿ ਤਰਸ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਤਲੀ ਮਲੂਕ ਜਿਹੀ ਕੁੜੀ ਮਸਾਂ 25 ਕੁ ਸਾਲ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਉਸਦੇ ਚਿਹਰੇ ਉਪਰ ਮੁਰਦੇਹਾਣੀ ਛਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਹੀ ਬੁਢੀ ਹੋ ਗਈ ਜਾਪਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਅਜੇ ਵੀ ਛੁਪਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੇ ਸ਼ੀਤਲਤਾ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਉਸਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਨੁਹਾਰ ਉਪਰੋਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਸੁਨੀਲ ਨੂੰ ਰਾਮੂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਸਦਾ ਬਾਬੂ ਜੀ ਬੀਵੀ ਜੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਆਦਤ ਸੀ ਜੋ ਮੀਰਾ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਭਾਉਂਦੀ। ਉਹ ਰਾਤ ਨੂੰ ਅੱਧੀ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਗਏ ਘਰ ਆਉਂਦਾ, ਕਈ ਵਾਰ ਰਾਤ ਵੇਸ਼ਵਾ ਦੇ ਕੋਠੇ ਉਪਰ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰ ਸੀ ਧਰ ਉਸਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਬਦਲ ਨਾ ਸਕੀਆਂ। ਮੀਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਆਪ ਕੋਹ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਉਹ

ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਵਤੇ ਵਾਂਗ ਪੂਜਦੀ ਸੀ ਪਰ ਉਸਦੇ ਦੇਵਤਾ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾ ਦਿਤਾ। ਮੀਰਾ ਰੋਂਦੀ ਤੜਪਦੀ ਪਰ ਉਸ ਉਪਰ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੁਨੀਲ ਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਬੜਾ ਹੀ ਡੂੰਘਾ ਦੁਖ ਹੋਇਆ।

ਕੌਣ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੀਰਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੋਰ ਭਾਰਤੀ ਕੁੜੀਆਂ ਅੱਜੇ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਲੜ ਬੰਨ੍ਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਨਰਕ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਉਪਰ ਰੋਂਦੀਆਂ ਤੇ ਹੌਕੇ ਭਰਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਅਵਲਾ ਰੋਗ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਨੂੰ ਤੇ ਜਾਂ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਇਜ਼ਤ ਲਈ ਜਾਂ ਪਤੀ-ਵਰਤਾ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਲੁਟਦੀਆਂ ਤੇ ਅੰਦਰ ਤੀਕ ਜਖਮੀ ਹੋਈਆਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸਾਥੀ ਦੀ ਹਮਦਰਦੀ ਤੇ ਸਹਾਰੇ ਦੇ। ਲਾਹਨਤ ਹੈ ਅਜਿਹੇ ਮਰਦ ਉਪਰ ਜੋ ਆਪਣੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਈਆਂ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਰਕ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਸੁਨੀਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਸੋਚਿਆ।

ਦਿਨ ਬੀਤਦੇ ਗਏ, ਮੀਰਾ ਦਾ ਪਤੀ ਕਦੀ ਵੀ ਵਾਪਸ ਉਸ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਸੁਨੀਲ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਮੀਰਾ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਾਂਗ ਹਰ ਸ਼ਾਮ ਬੇਚੈਨ ਟਹਿਲਦਿਆਂ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਪਿਆ ਜਿਵੇਂ ਮੀਰਾ ਦੀ ਬੇਚੈਨੀ ਮੁਕ ਚੁਕੀ ਸੀ ਜਾਂ ਉਸਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਸੁਨੀਲ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਸਾਹਮਣੇ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਚਹਿਲ ਪਹਿਲ ਸੀ। ਰਾਮ ਨੇ ਸੁਨੀਲ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੀਰਾ ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਫੁੱਲ ਖਿੜਿਆ ਹੈ, ਸੁਨੀਲ ਵਧਾਈ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਗਿਆ।

"ਵਧਾਈ ਹੋਵੇ ਮੀਰਾ ਜੀ" ਸੁਨੀਲ ਨੇ ਅੰਦਰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, ਮੀਰਾ ਮੁਸਕਰਾਈ, ਉਹ ਪਹਿਲਾ ਦਿਨੋਂ ਸੀ ਜਦ ਮੀਰਾ ਨੂੰ ਸੁਨੀਲ ਨੇ ਮੁਸਕਰਾਂਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਉਸਨੂੰ ਉਸਦੀ ਗੁਆਚੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਾਪਸ ਮਿਲ ਗਈ ਸੀ।

"ਬੈਠੋਗੇ ਨਹੀਂ" ਮੀਰਾ ਨੇ ਚੁਪ ਤੋੜਦਿਆਂ ਕਿਹਾ। ਸੁਨੀਲ ਕੁਰਸੀ ਉਪਰ ਬੈਠ ਗਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਮੀਰਾ ਅੱਜ ਇਕ ਸ਼ਾਂਤ ਮੂਰਤੀ ਜਾਪਦੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਸਦੀ ਬੇਚੈਨੀ ਤੇ ਹਲਚਲ ਅਜ ਕਿਧਰੇ ਬੜੀ ਦੂਰ ਜਾ ਚੁਕੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਇਸ ਮਾਸੂਮ ਫੁੱਲ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਮੁੜ ਜਿਉਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਸੁਨੀਲ ਬੈਠਾ ਮੀਰਾ ਵਲ ਇਕ ਟਕ ਤੱਕਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਮੀਰਾ ਦੇ ਪਤੀ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਇਨਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਇਕ ਲੜਕੀ ਦੇ ਮਸੂਮ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਠੱਕਰ ਮਾਰ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਹੋਕਾ ਭਰਿਆ ਤੇ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਕਿਹਾ "ਕਾਸ ਉਸਦੀ ਥਾਂ ਮੈਂ ਹੁੰਦਾ" ਇਸ ਖਿਆਲ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਬੇਚੈਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਉਹ ਇਕ ਦਮ ਲੰਮੇ ਲੰਮੇ ਕਦਮ ਪੁਟਦਾ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਚਲਾ ਗਿਆ।

o o o o

ਲਾਟਰ 'ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ' - ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ

- ਅਮਰਜੀਤ ਸੂਢੀ

27 ਮਾਰਚ 1979

ਅਜਮੇਰ ਰੋਡੇ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਲਾਟਰ 'ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ' ਲੇਖਕ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਖੇਡਿਆ ਗਿਆ।
ਮੇਰੀ ਜਾਣੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਲਾਟਰ ਸੇ ਤੱਕ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਲਾਟਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ।
ਸਦੇਨ ਨੂੰ ਲਾਟਰ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ,
ਕੇਠੀਅਨ, ਇਮੀਗਰੇਸ਼ਨ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ, ਬਜਬਜ ਘਾਟ ਤੇ ਸੁਪਰੀਮਕੋਰਟ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਖੇਡ ਤੇ
ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਗਈ ਗਈ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੀਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਿਨਬਈ ਬਲਕਾਂ ਦੀ ਲਾਈਟ
ਲਾਟਰ ਵਖਰਾਇਆ ਗਿਆ।

ਲਾਟਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸੀਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇ
ਕਿ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦਾ ਇਕ ਮੁਸਾਫਿਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ, ਵੈਰੁਵਰ ਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ
ਨੂੰ ਛੁੱਡਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦੀ ਕਮਰ-ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਸੀ।
ਇਕ ਕਾਲਜ ਦੀ ਕੁਲੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੂੰ ਵਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤੋਂ ਵੱਢ
ਦਿਤਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਖਾਂ ਹੁਣ ਅਪਾਰਟਮੈਂਟ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਬਜ਼ੁਰਗ ਦੇ ਦਿਲ ਉਪਰ
ਜੋ ਥੀਤਈ ਹੈ ਉਹ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਗੁਆਚ ਜਾਣ ਦੀ ਘੋੜੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੀਨ ਨੇ ਹਰ
ਉਸ ਵਰਗ ਦੀ ਹੂਹ ਹੂਹ ਗੁੱਡਿਆਂ ਨਿਸ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ, ਕੋਮੀ ਗੋਠ ਅਤੇ ਸਤਿਆਗਰਹ
ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਪ੍ਰਤਾਪਸ਼ਾਲੀ ਪਰ ਸੰਖੇਪ ਸੀਨ ਦੁਆਰਾ ਅਜਮੇਰ
ਨੇ ਸਾਡੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਸਮਝ ਦੀ ਖੇ-
ਸਮਝੀ ਵੱਲ ਉਲਕ ਵਰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਂਬਰਿੰਗ ਮੈਂਬਰਿੰਗ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਵੱਢ
ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਰ ਵੈਸਟੀ ਤੋਂ ਕੋਮ ਨਹੀਂ ਜਿਲਕਾ। ਸਿਰਫ਼ ਵੈਰੀ ਆਰਥਕ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ
ਦਿੱਤ ਕੱਢਿਆਂ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ, ਗਦਰ ਕਹਿਰੇ, ਗਈ ਤਾਗ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਹੀਦੀ ਅਤੇ ਸਹੀਦ
ਮੇਠਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਖੋਜਗਾਰੀ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਗੁਆ ਕੇ ਵਦੀ ਨਾ ਪੁਰਾ
ਜੋ ਸਰਦ ਟਾਲਾ ਕੁਸਮਾਨ ਕੀਤਾ। ਮੇਰੀ ਜਾਣੇ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਸੀਨ ਸਾਰੇ ਲਾਟਰ ਵਿੱਚੋਂ ਖੇ-
ਹੋਰ ਮਹਾਨਤਾ ਵਾਲਾ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਨਾਟਕੀ ਕਲਾ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਵਜ਼ਨਦਾਰ ਸੀ।

ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਜਗਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸੀਨਾਂ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤ
ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸੈਰਦਾਰੀ ਦੀ ਵਾਰਤਾਕਾਯ ਤਾਰੂ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰੋਲ ਸੁਭੰਨ
ਸੀ, ਪਰ ਸੈਰਦਾਰੀ ਵਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰੋਲ ਪਾਤਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਅਤੇ ਨਾਟਕੀ ਕਲਾ ਦੇ
ਅਭਾਵ ਕਾਰਨ ਅੱਧੀ ਪੇਤਕਾ ਸੀ, ਤਾਵੇਂ ਵਾਰਤਾਕਾਯ ਦੇ ਵਾਰ ਵੱਢੇ ਸਨ। ਪਰ
ਹਰ ਵਾਰ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸੈਰਦਾਰੀ ਵਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਕ ਸਥਾਨ
ਉਪਰ ਹੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨਾਟਕੀ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਵੇਖੋ ਉੱਧਰ ਮੇਰੇ ਵਦਣਾ ਅਤੇ ਵਾਰਤਾਕਾਯ
ਦੀ ਇੱਕੋ ਵੰਗ ਨਾਲ ਖੋਜਗਾਰੀ ਅਲੋਚਕਤਾ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਵਰਦੀ ਸੀ।

ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸੀਨ ਵਿਚ ਜਗਤ ਦੇ ਲਾਟਰ ਸੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ
ਉੱਤੇ ਉੱਠੇ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਿਯ ਦੇ ਤੌਰ ਉੱਧਰ ਹਰ ਵਾਰ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬੱਚੇ
ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜੋ ਕਿ ਸਮੁੱਚੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦੇ ਮਨੋਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਸ-
ਮਰਮ ਸਨ। ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਵਾਰਤਾਕਾਯ ਵਿਚ ਸਮੁੱਚਤਾ ਦੀ ਖਾਂ ਨਿਜ਼ਤਾ ਤਾਰੂ ਸੀ।
ਇਕ ਹੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਵਾਰ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਨੂੰ ਅਜਮੇਰ ਨੇ ਪਤਾ
ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਕਰਦੀ ਸਮਝਿਆ। ਇਥੇ ਹੋਰਾਂ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦੇ ਜਨਬਾਤਾਂ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਲਈ
ਹੋਰ ਪਾਤਰਾਂ ਦਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਬੜਾ ਹੀ ਕੁਰੂਮੀ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੇ ਘਰੋਲੂ ਪੱਖ
ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਠੋਰਤ ਗੁਲਾਮ ਕੋਮਾਂ ਦਾ ਹਸਰ ਤਾਰੂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਉਣ
ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨਾਲ ਦੇ ਖਾਤਰੇ ਆਇ ਨੂੰ ਪੁਗਟਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜੇਕਰ ਅਜਮੇਰ ਉਸ
ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕਰੂਮੀ ਹੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਵਸ ਰਹੀ
ਪੱਕਾਖਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਜੋ ਆਪਣੇ ਤਾਗ ਨੂੰ ਜਗਤ ਵਿੱਚੋਂ ਉਤਰਨ ਦੀ
ਉਤੀਰ ਵਿਚ ਉਤਾਵਲੀ ਉੱਚੀ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਗੁਰਮਤ ਅਤੇ ਤਾਰੂ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਾਲ
ਵਾਰ ਨਾਟਕੀ ਵੰਗ ਨਾਲ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਕਹਿ ਸਕਦੀ ਸੀ।

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਹਸਨ ਰਹੀਮ, ਤਾਗ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੇਠਾ
ਵਾਰਤਾਕਾਯ ਗਹੀ ਕਰਦੀ ਨੂੰ ਵੰਗ ਨਾਲ ਖੜੇ ਕੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਵਿਖਾਉਣਾ ਕੇਵਲ
ਜੋ ਵਾਰ ਹਸਨ ਰਹੀਮ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਕੈਂਚ ਉੱਪਰ ਕੈਠਿਆਂ ਵਿਤਾਥ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ
ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਜੋ ਕਿ ਵੱਲੀ ਪੁਰਾਣ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ ਸੀ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ
ਸਾਰਿਆਂ ਸੀਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਕੋਸ਼ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਅਤੇ ਖਿਚ ਆ ਅਭਾਵ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇਕੋਂ ਕਿ
ਪਾਤਰਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਰੋਲ ਕੋਰਦ ਮਹਾਨ ਸੀ। ਮੇਠਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰੋਲ ਵਿੱਚੋਂ ਸੇਠ-ਭੇਰੇਸੀ
ਕੀਰੀਚਗੀ ਤੇ ਕੰਡਾ ਮਨ ਦਿਖਾਇਆ ਨਹੀਂ ਨਾ ਸਹਿਆ ਤਾਵੇਂ ਕਿ ਮੇਠਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਾਤਰ
ਦੀ ਇੱਕ ਵੱਢਈ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦੀ ਘਾਟ ਨਾਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਦੀ
ਕਚਿਆਈ ਦਾ ਕਾਰਨ ਜਾਪਦਾ ਸੀ।

ਇਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸੀਨ ਵਿਚ ਗਪਕਿਨਸਨ ਦਾ ਰੋਲ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ
ਸੈਰਦਾਰੀ ਦੀ ਵਾਰਤਾਕਾਯ ਸੁਹਣੀ ਸੀ। ਗਪਕਿਨਸਨ ਦਾ ਹਰ ਵਾਰ ਹੀ ਖੜੇ ਹੀ ਗਹਿਣਾ,
ਵਢਤਰ ਵਿਚ ਕਰੇ ਵੀ ਨਾ ਖੈਰ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵਢਤਰ ਵਿਚ ਦੂਜੀ ਕੁਰਸੀ
ਦਾ ਨਾ ਹੋਣਾ ਵੀ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਾਲੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਕੁਰਸੀ ਵਾਲੀ ਹੀ
ਘਾਟ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਸੈਰਦਾਰੀ ਵੱਲ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਰ ਕੈਂਚੀ ਹੈ ਪਰ ਘੱਟੀ
ਮਹਾਰੇ ਵੱਲਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਵੱਡੇ ਕਾਰਨ ਨਾਂ ਮੈਂਬਰਿੰਗ ਦੀ ਅਜੋਕਤਾ ਨੂੰ ਜਾਹਿਰ ਕਰਦੀ
ਸੀ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਗਪਕਿਨਸਨ ਸੈਰਦਾਰੀ ਨਾਲ ਨਸਲੀ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ
ਨਸਲੀ ਕਹਿਰ ਉਲਕ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਇੰਦੁਆਂ (ਤਾਰੂਆਂ) ਨਾਲ ਕਠੋਰ ਵਰਸਾਉਣ
ਵਰਗੇ ਕੀਤੀਰ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੈਰਦਾਰੀ ਦਾ ਇਕ ਸਵਾਲ
ਕਿ ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਵੀ ਇੰਦੂ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਉਤਰ ਕਿ ਸੈਰਦਾਰੀ ਦੀ ਇਕ ਸਵਾਲ ਨੂੰ
ਕਠੋਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਵਰਸਵਾਂ ਨੂੰ ਹਸਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਕੀਤੀਰ ਮਸਲੇ

10 ਨੂੰ ਮੇਸਲੇ ਗੀਤੀਰ ਸੁਆਲ ਤੇ ਜੁਆਲ ਵਿਚ ਵਿਖਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿ ਨਸਲਵਾਦ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਤੀ ਜੇਕੁ ਤੇੰਗਾ ਬਰਦਾ ਨਾ ਕਿ ਨਵਲੀਆਂ ਵਾਲੇ ਹਮਾਉਣੇ ਮਜ਼ਾਜ ਵਿਚ।

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚੋਂ ਵੀਰਤਨ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਾਮਯਾਬ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਬੜੇ ਬੜੇ ਘਾਟ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਸੀ। ਪਿਛਵਾਲੇ ਵਿਚ ਵਿੱਤੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀਆਂ ਅਣਗਿਣ ਗੀ ਨਿਗਲ ਗਈਆਂ। ਮੰਗੀ ਜਾਂਦੇ ਇਹ ਨਾਟਕ ਦਾ ਅਣਗਿਣਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿਚ ਨਾਟਕ ਦੇ ਸਿਖਰ ਦਾ ਸੀਨ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।

ਦਾ ਵਤਨ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ। ਕਾਮਯਾਬ ਨਾਟਕ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਦੇ ਘੋਰ ਤੋਂ 100 ਦਾ ਸੀਨ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਵਤਨ ਕਾਮਯਾਬਮਾਤ੍ਰ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਉੱਪਰ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਕਾਮਯਾਬ ਦੀ ਵਗਣੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਸੀਨ ਤੋਂ ਅਜਮੇਰੇ ਭਾਵਗਤਾ ਦੇ ਵੇਗ ਦੇ ਚੌਰ ਹੋ ਗਏ ਨੇ ਨਾਸ ਦੀ ਨਾਟਕ ਨਾਸ ਚੌੜ ਗਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਬੜੇ ਬੜੇ ਘਾਟ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸੀਨ ਵਿਖਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾਟਕ ਦਾ ਅੰਤ ਵਰ ਵਿੱਤੀ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਬੜੇ ਬੜੇ ਘਾਟ ਦੇ ਸੀਨ ਦਾ ਅਨੇਕ ਹੋਣਾ ਵੀ ਕਾਮਯਾਬ ਮਾਤ੍ਰ ਦੇ ਸੀਨਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਸੁਖਾਵਟਾਂ ਤੋਂ ਨਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੀ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਜਾਨ ਪਾਉਣਾ ਹੈ। ਪਰ ਨਾਟਕੀ ਕਲਾ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਨਾਟਕ ਸੁਣਨੀ ਵੀਰਤਨ ਪਾਉਣੀ ਨਿਬੰਧਿਤਾ ਹੈ ਇਸ ਨਾਟਕ ਤੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿਚ ਨਾਟਕੀ ਕਲਾ ਅਲੋਪ ਹੈ। ਗੀ, ਇਹ ਚੌੜੀ ਉੱਪਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸਫਲ ਨਾਟਕ ਰਿਹਾ ਨਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਸਿਰਫ ਸੁਣਨਾ ਹੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਦੇਖਣਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਜੋਗਿੰਦਰ ਬਾਹਰਲੇ ਦਾ ਨਾਟਕ ਵੀ ਤਿਆਗੀ ਵਿਚ ਸਹਿਯੋਗ ਸਿੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਗਿਆ ਪਰ ਜਾਪਦਾ ਇੱਜ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂ ਉਸ ਨੇ ਦੀਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਸੁਭਾਵ ਵਿੱਚੋਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਨੇ ਮੰਨੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸਿਰਫ ਰਸਮੀ ਸਹਿਯੋਗ ਹੀ ਵਿੱਤੀ ਹੋਵੇ ਜੇਕੋ ਜੋਗਿੰਦਰ ਬਾਹਰਲਾ ਇਸ ਸਦੀ ਦੇ ਪੁੱਜੇ - ਛੇਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਤਰਾਮਾ ਸਦੇਜਾਂ ਦਾ ਮੁਖ ਖੋਰ - ਨਾਟਕਕਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਚਰਚਾ / ਸਮਸੇਰੇ (ਵੈਨਕੂਵਰ) (ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ ਵਤਨੇ ਦੂਰ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਅੰਕ)

"ਪਤਾ ਵੀ ਆ ਸਰਕਾਰ ਕੀ ਊਠੀ ਆ?"
 "ਉੱਠੀ ਪਤੈ?"
 "ਏ ਨੀ ਊਰ? ਪਤੈ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਕਿੱਨੀ ਟੋਜ ਊਠੀ ਆ? ਕੱਥਾਂ ਕੋਰੇਜ਼ਾਂ।"
 "ਮੈਂ ਟੋਜ ਨੂੰ ਵੀ ਆ ਰੁਖੀ।"
 "ਉੱਠੀ ਜੋੜੀ ਟੋਜ ਨੂੰ ਆ ਦੇਵੇਗਾ?" ਯਹੀਯ ਨੇ ਪੁਛਿਆ
 "ਆਉ।"
 "ਮੇਰਾ ਪਾਪਾ ਜੀ ਵੀ ਆ ਟੋਜ ਵਿਚ।"
 "ਮੈਂ ਉੱਠੀ ਵੀ ਆ ਰੁਖੀ... ਨਈਂ ਨਈਂ, ਏ ਦੀਪੀਏ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪਾਪੇ ਨੂੰ ਨਾ ਆਵੇਗਾ।"
 "ਮੈਂ ਪਾਪਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸੀ। ਉ... ਉ, ਨਾਲੇ ਚੀਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ... .."
 "ਏ ਦੀਪੀਏ ਤੇਰੇ ਪਾਪੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ ਤੈਨੂੰ ਕਿਆ ਜੂ ਆ; ਉੱਠੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਾਪੇ ਨੂੰ ਕੀ ਦੇਈ ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਕੋ ਕੁੱਛ।"
 "ਉ... ਉ... ਦੇਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਬੇਬੇ ਨੂੰ ਵੀ ਦੱਸੀ... ਨਾਲੇ... ਉ... ਉ..." ਭਈ

ਯਹੀਯ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਥਾਂ ਮਲ ਹੀ ਜੀ ਗੁਲੂ ਗੁਲੂ ਏਰ ਭਈ ਯਹੀਯ ਵਲ ਦੇਖਾ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਬੋਲਿਆ -
 "ਜਾਂ ਦੱਸ ਦੇਈ, ਤੇਰੀ ਮਾਇਆ... ਆ..." ਫਿਰ ਉੱਚੇ ਨਾਲ ਉੱਚਾ ਦੁੱਖ
 ਵੱਡੇ ਉੱਚੇ ਬੋਲਿਆ, "ਅੱਛੋ ਫਿਰ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪਾਪੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ ਕੀ ਜੁ ਦਿਤਾ, ਪਰ ਉੱਠੀ ਆਪਣੇ ਪਾਪੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕੀ ਦੇਈ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਕੁੱਛ ਨਾ ਕਰੇ।"
 "ਮੇਰਾ ਪਾਪਾ ਜੀ ਸੁਬੇਰਾ ਆ," ਯਹੀਯ ਨੇ ਗੁਲੂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਾਉਣਾ ਚਾਹਿਆ।
 "ਜਾਂ ਲੈ ਆ ਜੇਕੇ ਸੁਬੇਰਾ ਨੂੰ, ਨਾਲੇ ਉੱਠੀ ਵੀ ਆ ਜਾਈ।"
 "ਆ ਜਾਂ।"
 "ਆ ਜਾਂ।" ਗੁਲੂ ਨੇ ਖੁੱਟੇ ਟਾਟੇ ਨੂੰ ਟੜਕ ਜੁੜਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਨਿਰਲ ਪੜਤੀ ਤੇ ਛਲ ਮਾਰੀ; ਤੇ ਯਹੀਯ ਦੇ ਅੱਗੇ ਆ ਕੇ ਖੜੇ ਗਿਆ। ਕੀਰਤੀ ਤੇ ਅਿਏ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਵੀ ਕੱਥੇ ਉੱਤਰ ਰਹੇ।

"ਲਾ ਔਥ !" ਠਾਪਲ ਬੋਲਿਆ

"ਲਾ...ਅ... ਫਿਲ...੨...੨...੩" ਗੁਲੂ ਨੇ ਠਾਪਲ ਦੀ ਸਾਂਗ ਸਾਈ।

"ਸਾਂਗ ਨਾ ਲਾ।"

"ਲਾਉਣੀ ਲੈ।"

"ਉਏ ਜਾਨਿਆ ਇਹਨਾ ਕੀ ਲੱਖਾ ਤੈ, ਗਰੇ ਨਾਲ ਜੜ ਜਾ ਤਾਂ।" ਜੈਲੀ ਨੇ ਗੁਲੂ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

"ਜੜ ਜਾ।"

"ਆ ਜਾ।" ਜੈਲੀ ਨੇ ਉਤਰਿਆਂ ਦੀ ਗੁਲੂ ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਦਿਤਾ। ਗੁਲੂ ਪਿਛਲੇ ਪੈਰੀ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਵਾਕੀ ਜਾਰੇ ਠੱਕ ਪਏ। ਗੁਲੂ ਨੇ ਉਤਰਿਆਂ ਜੈਲੀ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਖੜੇ ਹੁਣੇ ਲਿਆ। ਉਹ ਵੇਖੇ ਗਏ ਗਏ ਤੇ ਰੁਝੇ ਜਨੇ। ਕੀਰਤੀ ਡੰਡਾ ਫੜੀ ਖੜਾ, ਗੁਲੂ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣਾ ਚੁੱਕਿਆ। ਗੁਲੂ ਜੈਲੀ ਨਾਲੋਂ ਇੱਥੇ ਤੱਕਾ ਉਹ ਕਰਕੇ ਚੁੱਕਾ ਕੁਝ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ; ਥੱਕੇ ਪਿਆ ਲੱਤਾਂ ਮੁੱਕੇ ਮਾਂਗੇ ਜਾਂਦਾ। ਨਈਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣਾ ਚੁੱਕਿਆ। ਜੜਦੇ ਜੜਦੇ ਉਹ ਉੱਠ ਕੇ ਖੜੇ ਗਏ ਜਨੇ।

ਗੁਲੂ ਦੇ ਚਲਣ 'ਚੋਂ ਜੜ ਜਿੰਮ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹਦੀਆਂ ਖਾਖਾਂ ਨਾਲ ਭੱਖ ਠੀਆਂ ਸਨ। ਮੱਥੇ ਵਿਚਾਲੇ ਨੜ ਫੁਲ ਆਈ ਸੀ। ਉਹਦਾ ਪੁਰਾ ਰਿਹਾ ਮੱਥੇ ਵਾਂਗ ਦਸਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪੁੱਟਿਆ ਪੁੱਟਿਆ ਉਹ ਜੁਰ ਵਾਂਗੂੰ ਜੈਲੀ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਵਲ ਵੇਖੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

"ਮੈਂ ਕੌਨ ਕੀ ਕਹਿਣੈ, ਛੋਟਾ ਕਰਾ ਜਾ।"

"ਕਹਿਣਾ...।"

"ਗੁਲੂ ਤੇ ਚੁੱਕਾਂ 'ਚੋਂ ਜੜ ਵਗ ਰਿਹਾ," ਮਿਠੇ ਨੇ ਗੁਲੂ ਦੀ ਥਾਂ ਫੜ ਗੁਲੂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਅੱਦਿਆਂ ਵਿੱਚ।

"ਠੱਕਾ ਡੂੰ" ਗੁਲੂ ਨੇ ਬਟਕ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਮਿਠੇ ਤੋਂ ਥਾਂ ਛੁਡ ਜਈ, ਫਿਰ ਆਕੜ ਕੇ ਖੜਾ ਰਿਹਾ।

"ਚੜੀ ਨੂੰ ਦੁੱਜ, ਉ ਉ, ਐ ਕੈਣਾ ਜੈਲੀ ਨੇ ਗੁਲੂ ਨੂੰ ਕੱਟਿਆ... ਉ ਉ" ਮਿਠੇ ਵੇਖੀ ਵੇਖੀ ਨੜਿਆ 'ਚੋਂ ਚਾਰ ਡੂੰ ਨਿਕਲੀ।

ਕੁਝ ਪਲਾਂ ਜਈ ਜਤ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਏ। ਮਿਠੇ ਨੜਿਆਂ 'ਚੋਂ ਚਾਰ ਆ ਕਰ ਗਈ। ਪਿਛੇ ਵੱਲ ਵੇਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਡਰ ਲਗਿਆ। ਸੀਨ ਭਰ ਕੁਝ ਵੀ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਂਦੇ; ਉਜਾੜ ਵੀ ਉਜਾੜ ਉੱਤੇ ਦੁਪਹਿਰ ਦੀ ਧੁਪ ਨੇ ਆਪਣੀ ਡਾਂ ਨੂੰ ਕੰਬਣ ਲਾਇਆ ਤਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਡਰਦੀ ਨੜਿਆਂ ਦੇ ਚਾਰ ਕਰ ਗਈ। ਉ ਉ ਕਰਦੀ ਵੇਖੀ ਸੀ।

"ਉ ਕੀ ਉਏ ਡੰਡਾ ਡਰਾਉਂਦਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ" ਜੀਤੇ ਨੇ ਕੀਰਤੀ ਨੂੰ ਧਰਾ ਦਿੱਤਿਆ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਫੜਉਣਾ ਸੀ।" ਕੀਰਤੀ ਥੋੜਾ ਖਿੱਛੇ ਨੂੰ ਘਟਾ ਬੋਲਿਆ।

"ਲਾ ਇਹਦੇ ਜਾਲੇ ਦੇ ਵੀ" ਜੈਲੀ ਨੇ ਜੀਤੇ ਨੂੰ ਠੱਕਾ-ਠੱਕੀ ਦਿਤੀ।

"ਲਾ ਵੇ ਤਾਂ... ਵੀ।"

"ਖੜਾ ਤੇ ਤੇਰੀ..." ਜੀਤਾ ਅਜੇ ਕੀਰਤੀ ਵਲ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਈ ਸੀ। ਕੀਰਤੀ ਨੇ ਠਾੜ ਕਰਦਾ ਜੋਟ ਜੀਤੇ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਮਾਰਿਆ। ਜੀਤਾ "ਮਾਰਤਾ ਉਏ, ਮਾਰਤਾ ਉਏ" ਕਰਦਾ ਜਮੀਨ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਪੈਂਦੀ ਸੱਟੇ ਕੀਰਤੀ ਨੇ ਦੁੱਜੀ ਵਾਰ ਡੰਡਾ ਜੈਲੀ ਦੇ ਮਾਰਿਆ। ਚਾਹਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਕੁਰਦਾ ਡੰਡਾ ਜੈਲੀ ਦੇ ਵੇਦਾਂ ਤੇ ਵੱਜਾ ਜੈਲੀ ਵੀ ਉਥੇ ਚੈੱਰ ਗਿਆ।

"ਗੁਲੂ ਆ ਜਾ ਉਏ" ਕੀਰਤੀ ਗੁਲੂ ਨੂੰ ਠਾੜ ਮਾਰਦਾ ਨੜਿਆਂ 'ਚੋਂ ਵੀ ਚਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਗੁਲੂ ਵੀ ਉਹਦੇ ਮਾਰ ਵੀ ਭੱਜਿਆ। ਚਾਰ ਮਿਠੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਰ ਗਈ। ਉਹ ਤਿੱਲੇ 'ਚੋਂ ਪਾਰ ਆ ਗਏ।

"ਮੱਥਾਂ ਨੂੰ ਉਠਾ ਲਈ ਗੁਲੂ ਨੇ 'ਚੋਂ ਕ ਵਾਰ "ਮੈਂ ਮੈਂ" ਕੀਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਮੱਥਾਂ ਡੰਡਾ 'ਚੋਂ ਚਾਰ ਨਿਕਲਣ ਲਗੀਆਂ।"

ਠਾਪਲ ਜਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨੜਿਆਂ 'ਚੋਂ ਚਾਰ ਨਿਕਲਿਆ, "ਉਹ ਤਾਂ 'ਚੋਂ ਟੱਪ ਗਏ ਆ" ਉਹ ਬੋਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਕਲਿਆਂ ਦੇਖ ਉਹ ਥੋੜਾ 'ਚੋਂ ਆਗੇ 'ਚੋਂ ਉਠੇ। ਮੱਥਾਂ ਨੂੰ ਗਰੇ ਪਾਉਣ ਲਈ ਗੁਲੂ ਨੇ ਫਿਰ "ਮੈਂ ਮੈਂ" ਕੀਤਾ। ਮੱਥਾਂ ਅਗੜ ਪਿਛੜ 'ਚੋਂ ਆਪਣੇ ਗਾ ਪੈ ਗਈਆਂ ਸਨ।

"ਆਈ ਗੋਲੀ" ਗੁਲੂ ਨੇ ਚਾਂਗ ਦੀ ਚੰਦੂਰ ਬਣਾ "ਗਾ, ਠਾ" ਫਾਇਰ ਕੀਤਾ।

"ਚਲ ਪਾਰ ਜਾ" ਜੈਲੀ ਨੇ 'ਚੋਂ 'ਚ ਉਤਰਿਆਂ ਗੁਲੂ ਨੂੰ ਧਮਕੀ ਦਿਤੀ।

"ਉਏ ਗੁਲੂ... ਤੋਂ 'ਚੋਂ ਕੁੱਟ ਯਾਈ ਮੈਂ।" ਕੀਰਤੀ ਨੇ ਗੁਲੂ ਨੂੰ ਚੁੱਕਿਆ ਕੀਤਾ।

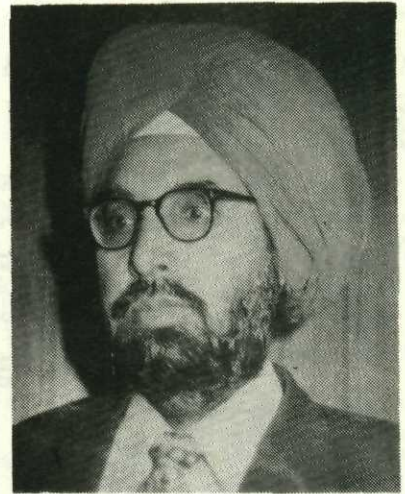
ਕੀਰਤੀ ਮਿਠੇ ਦੀ ਚਾਂਗ ਫੜੀ ਖੜਾ ਸੀ। ਗੁਲੂ ਮੁੜਿਆ ਉਹਨੇ ਮਿਠੇ ਦੀ ਦੁੱਜੀ ਚਾਂਗ ਫੜੀ ਤੇ ਉਹ ਉੱਤੇ ਵੱਡੀ ਪਾਈ ਪਿਛੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਪਏ।

ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ

- ਪ੍ਰੋ: ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਭੋਗਲ

(ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਭੋਗਲ ਨੇ
 ਦਾ ਇਹ ਲੇਖ 'ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ'
 'ਪੰਜਾਬੀ ਦੁਨੀਆਂ' ਦੇ ਅਗਸਤ - ਸਤੰਬਰ 1979
 ਦੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਛੋਪਿਆ ਹੈ। ਤਾਂ ਇਸ ਲੇਖ
 ਵਿਚ ਕਈ ਰੁੱਝੀਆਂ ਹਨਿ ਗਈਆਂ ਸਾਪਣੀਆਂ
 ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ
 ਤੇ ਛੋਪੇ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭਲ
 ਭਰਪੂਰ ਹੈ। "ਵਤੋਂ ਵਰ" ਦੇ ਧਾਠਕਾਂ
 ਸੁਣੀ ਅਸੀਂ ਇਹ ਲੇਖ ਛਾਪਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ
 ਲੈ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਲੇਖ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਘੱਟ
 ਕਰਨ ਲਈ ਅਸੀਂ ਲੇਖਕ ਵਲੋਂ ਵਰਤੀਆਂ
 ਗਈਆਂ ਕਈ ਲੰਬੀਆਂ ਵਰਾਂ ਦੇ ਕੁਝ
 ਹਿੱਸੇ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ ਹਨ - ਸੰਪਾਦਕ)

ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਉਨ੍ਹੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਜਾਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ। ਇਕ ਸੂਚਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਮਲਕਾ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਦੀ 1897 ਈ: ਵਿਚ ਮਨਾਈ ਗਈ ਡਾਇਮੰਡ ਜੁਬਲੀ ਦੇ ਉਤਸਵਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਝ ਪੰਜਾਬੀ ਫੌਜੀ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਤਟ ਉੱਤੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਉਤਰੇ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਚੰਗੇ ਮੌਕੇ ਨਜ਼ਰ ਆਏ ਸਨ। ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਕੈਨੇਡਾ ਜਾਣ ਲਗ ਪਏ, ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੰਘਪੁਰ, ਹਾਂਗਕਾਂਗ ਤੇ ਸਿੰਘਾਈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਇਥੇ ਕੁਝ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਅਗੋਂ ਲਈ ਕਿਰਾਇਆ ਜੋੜ ਲੈਂਦੇ ਸਨ, ਤੇ ਮੌਕਾ ਮਿਲਣ ਉਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਜਾ ਉਤਰਦੇ। 1905 ਤੋਂ 1908 ਤਕ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਉਥੇ ਜਾ ਵਸੇ।* 1909 ਵਿਚ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਉਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਇਹ ਸੀ: ਉਹੋ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਕੈਨੇਡਾ ਆ ਸਕਣਗੇ, ਜੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਸਿੱਧੇ ਆਉਂਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਆਉਣਗੇ ਤੇ ਜਬ ਵਿਚ ਦੋ ਸੌ ਡਾਲਰ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣਗੇ (ਉਦੋਂ ਡਾਲਰ ਦੀ ਕੀਮਤ ਤਿੰਨ ਰੁਪਏ ਸੀ) ਇਹ ਹੁਕਮ 9 ਮਈ 1910 ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਵੈਸਲਾ ਚੀਨੀਆਂ, ਜਾਪਾਨੀਆਂ, ਅਤੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਉਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ,

*ਕਾਮਰੇਡ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ ਨੇ ਆਪਣੀ (ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ) ਪੁਸਤਕ "ਟਰੈਜਿਡੀ ਆਫ ਕਾਮਾ-ਗਾਟਾ ਮਾਰੂ" (1975) ਵਿਚ 1908 ਤਕ ਗਏ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 5179 ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਮੁਤਾਬਿਕ 1903 ਤੋਂ 1910 ਤਕ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਹਿੰਦੀ "ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ" ਵਿਚ ਪੁੱਜੇ ਹੋਣਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 90 ਫੀ ਸਦੀ ਸਿੱਖ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 80 ਫੀ ਸਦੀ ਫੌਜੀ ਪਿਨਸ਼ਨੀਏ ਸਨ। (ਦੇਖੋ ਪ੍ਰੋ: ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੱਸ ਦੀ ਪੁਸਤਕ "ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਕਾਮਾ ਗਾਟਾਮਾਰੂ" ਦਾ ਕਾਂਡ "ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ" (1976 ਦਾ ਐਡੀਸ਼ਨ)। ਪ੍ਰੋ: ਜੱਸ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਅਨੁਮਾਨ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁਸਤਕ Voyage of Kamagatamaru ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਪਰ ਜਪਾਨ ਤੇ ਚੀਨ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਉਤੇ ਦਬਾਅ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਉਤੇ ਇਹ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਹਟਵਾ ਲਈਆਂ, ਪਰ ਭਾਰਤੀਆਂ ਉਤੇ ਇਹ ਰੋਕਾਂ ਕਾਇਮ ਰਹੀਆਂ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ 1911 ਈ: ਵਿਚ 1932 ਚੀਨੇ ਅਤੇ 2986 ਚੀਨੇ ਦਾਖਲ ਹੋਏ ਪਰ ਭਾਰਤੀ ਕੇਵਲ ਇਕ ਉੱਤਰ ਸ਼ਕਿਆ।* ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਆਪਣਾ ਜਹਾਜ਼ (ਕਿਰਾਏ ਉਤੇ) ਲੈ ਕੇ 1914 ਵਿਚ 376 ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਨਾਲ ਕੈਨੇਡਾ ਪਹੁੰਚੇ, ਪਰ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਤਰਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਵਾਪਸੀ ਉਤੇ "ਬੱਜ ਬੱਜ ਘਾਟ ਦਾ ਸਾਕਾ" ਹੋਇਆ।

1947 ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਜਾਣ ਦੀ ਰੁੱਚੀ ਫੇਰ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। 1950 ਤੋਂ 1978 ਤਕ ਕਾਫੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਕੈਨੇਡਾ ਆਏ ਹਨ। 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਕੈਨੇਡਾ ਗਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉੱਚੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਲੋਕ ਵਿਹਲੇ ਹੀ ਸਨ, ਪਰ 1950 ਤੋਂ 78 ਤਕ ਕੈਨੇਡਾ ਗਏ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਿਚ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਸੁਸਿੱਖਿਅਤ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੀ.ਏ., ਬੀ.ਏ.ਬੀ.ਐਡ, ਅਤੇ ਐਮ.ਏ. ਪਾਸ ਨੌਜਵਾਨ ਕਾਫੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਗਏ ਹਨ।

ਇਸ ਲਈ 20 ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਲੋਕ ਸਨ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕੱਢੇ ਗਏ ਅਖਬਾਰ "ਗਦਰ" ਵਿਚ ਅਤੇ ਪਿਛੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੰਗ੍ਰਹਿ "ਗਦਰ ਗੂੰਜਾਂ" ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਇਹ ਲੇਖਕ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸਾਨਫਾਂਸਿਸਕੋ, ਜਿਥੇ "ਗਦਰ" ਅਖਬਾਰ ਨਿਕਲਦਾ ਸੀ, ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਉਥੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਆ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜੋ "ਗਦਰ ਗੂੰਜਾਂ" ਦੇ ਕਵੀਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਪਹਿਲਾਂ ਕੈਨੇਡਾ ਗਏ ਸਨ ਤੇ 18 ਨਵੰਬਰ, 1913 ਈ: ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਬਰਦਸਤੀ ਉਥੋਂ ਫੜ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਇਕ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿਤਾ ਸੀ; ਉਥੋਂ ਉਹ ਟੋਕੀਓ ਆ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਉਥੋਂ ਫਿਰ ਅਮਰੀਕਾ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।* ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕੈਨੇਡਾ ਗਏ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀਆਂ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਮੁਨਸ਼ਾ ਸਿੰਘ ਦੁਖੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਜਿਹੜੇ "ਗਦਰ ਗੂੰਜਾਂ" ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਵੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਸਿਰਕੱਢ ਕਵੀ ਸਨ।

ਪਰ ਜੋ ਲੋਕ 1950 ਤੋਂ 1978 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕੈਨੇਡਾ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਾਹਿਤਕ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕੈਨੇਡਾ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿਧਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਗਿਆਨੀ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਦਰਨ ਰਾਮਪੁਰੀ, ਅਤੇ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ, ਪਰ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਲੇਖਕ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

ਕੈਨੇਡਾ ਗਏ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤਕ ਦੋ 'ਸਵੈ-ਵਿਰੋਧੀ ਰੁੱਚੀਆਂ' ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਧਰਤੀ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਆਬਾਦੀ ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਅਤੇ ਕੰਮ ਕਾਰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਮਿਲਮਾਲਕਾਂ ਵੱਡੇ ਵਾਰਮਾਂ ਅਤੇ ਬਾਗਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਠੇਕੇਦਾਰ, ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਨੀਤੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਬਹੁਤੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਖੋਜੀ ਉਜ਼ਰਣ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਕਾਮੇ ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਸਥਾਨਕ ਆਬਾਦੀ ਗੈਰੀ ਨਸਲ ਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਥੋਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਦੇ, ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵੀ, ਟੁਫਲੀ

*ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਪ੍ਰੋ: ਜੱਸ ਨੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਉਪਰੋਕਤ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

*ਵੇਰਵੇ ਲਈ ਦੇਖੋ ਸਰਦਾਰ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੱਸ ਦੀ ਪੁਸਤਕ "ਟਰੈਜਿਡੀ ਆਫ ਕਾਮਾਗਾਟਾਮਾਰੂ" ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ: ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੱਸ ਦੀ ਪੁਸਤਕ "ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ"।

21 ਨਫਰਤ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਧੀਨ ਗ਼ੈਰ-ਗ਼ੈਰੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਕਾਮਿਆਂ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਉਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰਹੀ ਹੈ। 1903 ਤੋਂ 1914 ਤਕ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪੂੰਜੀਦਾਰ ਯੂਰਪ ਤੋਂ ਜਾਂਦੇ ਗ਼ੈਰੀ ਨਸਲ ਦੇ ਕਾਮਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਚੀਨ ਅਤੇ ਜਾਪਾਨੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਘੱਟ ਤਨਖਾਹ ਉਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਮੰਨ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਤੇ ਚੀਨੀਆਂ ਅਤੇ ਜਪਾਨੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਵੀ ਵੱਧ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾ ਕੇਵਲ ਇਹ ਘੱਟ ਤਨਖਾਹ ਲੈਂਦੇ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਵਧੇਰੇ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਰਖਦੇ ਸਨ।* 1950 ਤੋਂ 1978 ਤਕ ਗਏ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਤੀਰਾ ਉਪਰੰਕਤ ਦੌਰਾਂ ਸਵੈ-ਵਿਰੋਧੀ ਰੁਚੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਰਿਹਾ। ਕੰਮ ਕਾਰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਹੜੇ ਚੋਰੀ ਛਿਪੇ ਵੀ ਚਲੇ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੰਮ ਮਿਲ ਗਏ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕੈਨੇਡਾ "ਕੇਵਲ ਗ਼ੈਰੀਆਂ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਹੇ",** ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਧੀਨ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਨਸਲੀ ਨਫਰਤ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਜੇ ਵੀ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ। ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਨੌਜਵਾਨ, ਉਥੋਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਗ਼ੈਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮਾਨਸਿਕ ਸੰਪਰਕੀ ਸੇਖਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਕੁਝ ਟੁੱਟ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਚੋਰੀ ਛਿਪੇ ਦਾਖਲੇ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਪਹਿਲੇ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸਖ਼ਤ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ।

ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ 1914 ਤਕ ਗਏ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਜੋ ਸਾਹਿਤ ਰਚਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦੇ ਇਕਹਿਰੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜਦੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚੋਂ ਕਢੇ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਾਰ ਪੰਕਤੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਬੰਦ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਸੀ :

"ਮੇਰੇ ਲਾੜਓ ਪਿਆਰਿਓ ਹਿੰਦ ਦਿਓ, ਸੁਣਿਓ ਆਖਰੀ ਇਹੋ ਸਵਾਲ ਮੇਰਾ।
ਕੱਲ੍ਹ ਆਇਆ ਅੱਜ ਕੂਚ ਕੀਤਾ, ਪੂਰਾ ਗੁਜ਼ਰਿਆ ਨਾ ਇਕ ਸਾਲ ਮੇਰਾ।
ਕੀਤੀ ਸੇਵਾ ਨਾ ਰੱਜ ਕੇ ਹਿੰਦ ਦੀ ਮੈਂ, ਰਿਹਾ ਦਿਲੇ ਦਾ ਦਿਲੇ ਉਥਾਲ ਮੇਰਾ।
ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਕੱਸ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਵੈਰੀ ਕਰ ਨਾ ਸਕੂ ਵਿੰਗਾ ਵਾਲ ਮੇਰਾ।"

ਤੇ ਜਾਂ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਗ਼ਰੀਬੀ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਧੱਕੇ ਖਾਣ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਦੋਂ ਕਿਸੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਸ਼ੇਅਰ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਗਾਇਕਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ :

"ਦੇਸ਼ ਪੈਣ ਧੱਕੇ, ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਢੋਈ ਨਾ,
ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਕੋਈ ਨਾ।"

*ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਵੇਰਵੇ ਭਰਿਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਗਿਆਨੀ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਛਪੇ ਨਾਵਲ "ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਲੱਪੌਕੇ" ਵਿਚ ਕਾਂਡ ਨੰ: ਛੇ ਅਤੇ ਸੱਤ ਵਿਚ ਚਿਤ੍ਰਿਆ ਹੈ। ਗਿਆਨੀ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਘੁੰਮੇ ਫਿਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਸੰਸਾਰ ਯੁੱਧ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਦੱਖਣ ਪੂਰਬੀ ਏਸ਼ੀਆ (ਮਲਾਏਸ਼ੀਆ, ਥਾਈਲੈਂਡ ਅਤੇ ਬਰੁਮਾ) ਰਹੇ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਫਜ਼ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਪਿਛੋਂ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ "ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਡੀਪੈਂਡੈਂਸ ਮੂਵਮੈਂਟ" (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ) ਲਿਖੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਭਵਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਤੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਾਵਲ "ਲਹਿਰ ਵਧਦੀ ਗਈ" ਅਤੇ "ਜੰਗੀ ਕੈਦੀ" ਲਿਖੇ। ਫਿਰ ਉਹ ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਜਾ ਵਸੇ ਤੇ ਉਥੋਂ ਦੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਉਧਮ ਸਿੰਘ, ਭਾਬਾ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਉਸਮਾਨ, ਮਦਨ ਲਾਲ ਚੀਂਗਰਾ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ (ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਨਾਵਲ) ਲਿਖੇ। ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਵੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ।

* ਸੰਹਨ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ ਨੇ ਵੈਨਕੋਵਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਆਰਕਾਈਵਜ਼ ਵਿਚ ਪਈਆਂ ਫਾਟਿਲਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਤੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ "ਟਰੈਜਿਡੀ ਆਫ ਕਾਮਾਗਾਟਾਮਾਰੂ" ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ 1908 ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ, ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪੋ ਵਿਚੀ ਗੁਪਤ ਸਮਝੌਤਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਗ਼ੈਰੀ ਨਸਲ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ "ਰਾਖਵਾਂ ਰਖਣਾ" ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਪਿਛੋਂ ਅਮ੍ਰੀਕਾ ਵਾਲੀ "ਨੀਗਰੋ ਸਮਸਿਆ" ਨਾ ਝਲਣੀ ਪਵੇ।

ਮੰਗਤਰ ਨੂੰ

- ਸੁਖਵੰਤ ਉਦਲ

ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਘੋਰ ਭੋਇ ਤੇ
ਨਹੀਂ ਇਕਦੇ ਹੋਏ ! ਹੋਵੇਗੀ
ਹੁਣ ਤਾਂ ਵੇਖਣੀ ਹੋਵੇਗੀ
ਸਿਖਰ ਦੁਪਿਠੇ ਹੀ ਸੁਣਨ।
ਸੰਝੀਆਂ ਜਾਪਣੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ
ਪਿੰਡ ਵੀਆਂ ਗਲੀਆਂ
ਕਿਤਵਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕੋਰ
ਏਥੋਂ ਦੀਆਂ ਝੋੜੀਆਂ ਸੁਝਕਾਂ।
ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਝਕਾਂ ਉਪਰ ਫਿਰਦੇ
ਝੋੜੀਆਂ ਵਰਗੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚਦੀ
ਪ੍ਰੀਤ ਗੁਜਰੇਗੀ
ਨੂੰ ਕਹੀ ਜਾਣਦੀ।

ਬਾਪੂ ਸਿਰ ਕਰਕਾ ਚਾੜ੍ਹ
ਉਣੀਏ ਗਹਿਣੇ ਤੇ ਸਾੜੀ
ਪਾ, ਸੁੰਨੇ ਵਿਚ ਤੱਕਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਦ
ਓ, ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੋਣਾ ਨੂੰ
ਰੂਪ ਤੇ ਗੁਮਾਨ।
ਪਰ ਇਸ ਰੂਪ ਨੂੰ ਨਿਗਲ ਜਾਵੇਗੀ
ਕੋਈ ਖੇਤਰਸ ਖੇਕੋਰੀ
ਬਾਰੀ ਹਨਿ ਜਾਵੇਗਾ ਧੁਆਂਖਿਆ ਚਿਹਰਾ
ਅਤੇ ਵੀਣੀ ਤੇ ਉਠੇਗੀਆਂ ਕੀਰੀਆਂ ਜਾੜਾਂ।

ਹੁਣ ਥੱਸ ਵਿਚ ਕੀਰੀਆਂ
ਸਿਰ ਦਰ ਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ
ਕੋਰੇ ਤੇਲ ਦਾ ਧੁਆਂ।
ਜਦੋਂ ਏਥੇ ਕਿਸੇ ਧੀਰੇ ਤੇ
ਸੈਂਟੇਲੈਂਟ ਵਿਚ ਕੋਰੀ ਸਾਠ
ਧੁਖਦੇ ਟੋਟਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਅੰਝਰੇਆਂ
ਤਾਂ ਕੀ ਚੀਤਗੀ ?

ਪਿਆਰ ਪਿਆਰ ਹੋਈ
ਕਦੇ ਤਰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਮੇਰੇ
ਖਿਆਲੀ ਆਕਾਰ ਨੂੰ ਕਲਾਵਾ
ਤਾਂ ਕੰਦਲ ਕੰਦਲ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੋਵੇਗੀ।
ਪਰ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ
ਤਾਂ ਰਹ ਚੁੱਕੀ ਹੈ
ਤਾਕੀ ਕੱਟੀ ਸੀਤਰ ਦੀ ਖਿਦਰ

ਸ਼ੋਰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਸ਼ਹੂਤ ਭੱਭ ਹੋਰ ਵੀ
ਜੋ ਉੱਭ ਕਹੀ ਹੋਣਾ
ਪੁਲਿਸ ਹੀ ਵੱਸ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਮੈਂ
ਤਾਂ ਕਿ ਹੱਥਾਂ 'ਚ ਤਿੜਕੇ ਸੁਟਨੇ
ਕਰ ਜਾਣ ਨਾ, ਪੋਟਿਆਂ ਨੂੰ ਜਖਮੀ
0

ਹੁਣ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਬਹੁਤ ਕਿਸਮ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਸਤੂ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿੱਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਇਸ ਪਰਚੇ ਵਿਚ "ਗਦਰ ਲਹਿਰ" ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਰਚਿਆ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚਾਰ-ਅਧੀਨ; ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਰਹੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਸਾਹਿੱਤ ਅਲੱਗ ਖੱਜ-ਪੱਤਰ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਦੂਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਰਚਿਆ ਗਿਆ ਸਾਹਿੱਤ ਅਮਰੀਕਾ (ਯੂ.ਐਸ.ਏ.) ਵਿਚ ਰਚੇ ਗਏ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿੱਤ ਨਾਲ ਰਲਿਆ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਇਕੱਠਾ ਵਿਚਾਰਨਾ ਹੀ ਯੋਗ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਥਲਾ ਪਰਚਾ ਅਸੀਂ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਪਿਛੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਬਹੁਤ ਵਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਾਵਲਕਾਰ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ, ਨਾਟਕਕਾਰ, ਅਤੇ ਵਾਰਤਕਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਗਿਆਨੀ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਚਰਨ ਰਾਮਪੁਰੀ, ਰਾਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਤੇ ਕਰਤਾਰਸਿੰਘ ਸਮਸ਼ੇਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਲਿਖ ਰਹੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਵਿਚ ਅਜਮੇਰ ਰੋਡੇ, ਗੁਰਮੇਲ, ਅਮਰਜੀਤ ਚਾਹਲ, ਸੁਫੀ ਅਮਰਜੀਤ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ, ਸੁਮੀਤੀ ਸੂਰਜੀਤ ਕਲਸੀ, ਸਾਧੂ, ਸੁਖਿੰਦਰ ਪੰਜਲ, ਇਕਬਾਲ ਰਾਮੁਵਾਲੀਆ, ਉੱਜਲ ਦੁਸਾਂਝ, ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ, ਕਰਮਜੀਤ ਘੁਮਾਣ, ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਅਰ, ਬਲਰਾਜ ਸਿੱਧੂ, ਬੱਕਨ ਵੈਨਕੂਵਰ, ਤੇਜ ਭੰਮੀਪੁਰੀ, ਦਰਸ਼ਨ ਬੈਂਸ, ਗਿੱਲ ਅਵਤਾਰ, ਬਖਤਾਵਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਸੁਖਵੰਤ ਹੁੰਦਲ, ਬਲਰਾਜ ਸਿੱਧੂ, ਤੇਜ ਸੰਧੂ ਕੁਨੌਲ, ਸੁਖਦੇਵ ਫਲੋਰਾ, ਦੇਵ ਜਟਾਣਾ, ਲਾਟ ਭਿੰਡਰ, ਸੁਖਿੰਦਰ, ਮਿੱਤਰ ਰਾਸ਼ਾ, ਹਰਦੇਵ ਵੜੋਚ, ਸਰਵਨ ਬੋਲ, ਜੀਵਨ ਰਾਮਪੁਰੀ, ਗਿਲ ਮੋਰਾਵਲੀ, ਹਰਜਿੰਦਰ ਰਾਣਾ, ਕਸ਼ਮੀਰਾ ਸਿੰਘ ਚਮਨ, ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਚੇੜਾ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ, ਜਸਵੰਤ ਕੌਰ ਤਕਦੀਰ, ਹਰਖਿੰਦਰ ਗਿੱਲ, ਹਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ ਕਿਚਨਰ, ਰਾਘਬੀਰ ਮਾਂਡ, ਸਮਸ਼ੇਰ ਝੱਟੀ, ਗੁਰਮੀਤ ਪੁੰਨੂੰ ਆਦਿ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਾਹਿੱਤ ਰਚਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਹੁਤੇ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਡੇਢ ਦਰਜਨ ਲੇਖਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਇਕੜ-ਦੋਕੜ ਲੇਖਕ ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਨਾਟਕ ਰਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਲੇਖਕ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਵੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਮਾਧਿਅਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੀ ਅਪਣਾ ਸਕਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਕਈ ਪੱਛਮੀ ਸਾਹਿੱਤ ਅਤੇ ਪਛਮੀ ਸਭਿਅਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਪੂਰਬੀ ਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੀ ਟੱਕਰ ਜਾਂ ਸਮੇਲ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਗਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿੱਤ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਅਨੁਭਵ ਖੰਡ ਬਿਖਾਨੇ ਦੀ ਆਸ਼ਾ ਠੀਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ; ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿੱਤ ਪੱਛਮ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਇਕ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਿਕਾ ਸੁਰਜੀਤ ਕਲਸੀ ਨੇ "ਕਰੀਏਟਿਵ ਰਾਈਟਿੰਗ" ਅਮ. ਐਫ. ਏ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਤੇ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੁੰਦੇ ਉਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਕੁਝ "ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੱਤਰਾਂ" ਵਿਚ ਛਪਵਾਉਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਯੂ.ਬੀ.ਐ. ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਇਹ "ਕਰੀਏਟਿਵ ਰਾਈਟਿੰਗ ਵਿਭਾਗ" ਜਿਥੇ ਵਿਦਿ-ਅਰਥੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ, ਰਚਨਾ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੋ-ਤਾਈ ਤੇ ਬਹੁ-ਭਾਸ਼ੀ ਲੇਖਕ ਤੇ ਅਨੁਵਾਦਕ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਣਾ ਹੈ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿੱਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਹੈ। ਸੁਰਜੀਤ ਕਲਸੀ ਦੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ, ਨੂੰ ਜੋ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦਿਤੇ ਇਕ ਟਿੱਟਰਵਿਉ ਵਿਚ ਕਹੇ ਸ਼ਬਦ ਧਿਆਨ ਯੋਗ ਹਨ:

"ਯੂ.ਬੀ.ਸੀ. ਵਿਚ ਦਾਖਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਕੁਝ ਮੈਗਜ਼ੀਨਾਂ ਤੇ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀਆਂ ਐਨਥਾਲੋਜੀਆਂ ਵਿਚ ਛੱਪ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ। ਕੋਰਸ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਮੌਲਿਕ ਰਚਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿੱਤ ਨੂੰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਚਿਤ ਕਰਵਾਉਣਾ ਆਪਣਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਸਮਝਿਆ ਤੇ ਇਸੇ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲ ਪਹਿਲਾ ਯਤਨ "Contemporary Literature in Translation" ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਅੰਕ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਰਸ

ਵੇਸਵਾ ਦੇ ਨਾਂ

- ਹਰਦੇਵ ਵੜੋਚ

ਕੱਲੀਆਂ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਰੰਗਣ
ਕਿਸ ਕਿਸ ਰੱਬੀ ਕਿਸ ਕਿਸ ਖੋਈ,
ਕਿੰਨ ਕਰਾਂ ਦਿਲਜੋਈ ਕੁੜੀਏ
ਕਿੰਨ ਕਰਾਂ ਦਿਲਜੋਈ !
ਨਕਸ਼ ਤੇ ਤਿੱਖੇ ਤਲਵਾਰਾਂ,
ਗਿਰਦੀ ਹੋਏ ਵਿਚ ਬਜਾਹ,
ਜਿਥੇ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਤਰਮਾਹਾਂ,
ਗਿਰਗਟ ਫਾਂਗੂ ਰੂਪ ਖਿਦਲੇ;
ਲਹ ਲਾਲ ਤੇ ਕੇ ਗੁਲਾਬੀ,
ਕੇਸਰ - ਤਿੱਖੇ, ਕੇ ਅਲਾਬੀ,
ਸਤਰੰਗੀ ਉਸ ਪੀਘਾਂ ਵਾਂਗੀ,
ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਤੇ ਤੁਝਦੀ ਜਾਣੇ -
ਤੇਰਾ ਆਪਾ ਜਾਣ ਲੋਕੀ !
ਦੀਰ (ਪੰਜਾਬੀ) ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ
ਵੇਚ ਰੇ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ
ਪੰਦ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲਜੋਈ ਡਿਲਜੋਈ,
ਦਿਲਜੋਈ ਵਿਹਾਰੇ ਵੀ ਉਠੇ ਅੱਡੇ,
ਸੋਦ ਲੈਣੇ ਵੱਲ ਤੇ ਗੱਡੇ,
ਨਾ ਕੋਈ ਰੰਗ ਫਟਰਕੀ ਲੋਕੇ,
ਮਿਹਰ ਤੇ ਰੱਬ ਦੇ ਰੰਗ ਦੀ ਹੋਈ !
ਖਾਲੀ 'ਕੱਚੇ' ਬੱਟ ਲੈਣੇ ਹਨ
ਵੇਚੇ ਰੰਗ ਵੀ ਹੱਟ ਲੈਣੇ ਹਨ,
ਤੇਰੇ ਸਾਹੀ ਛੱਡ ਜਾਣੇ ਹਨ,
ਵਿਗੜੇ ਸਾਹਾਂ ਦੀ ਬਦਲੋਈ !
ਮਾਂਦਰੀਆਂ ਨੇ ਸਾਹ ਵੀ ਕੀਲੇ
ਗੁਪਤ ਅੰਗ ਤੇ ਸੁਗਮੀਲੇ
ਖਾ ਖਾ ਰੋਜ਼ ਜਹਿਰ ਦੇ ਡਿਟਕੇ,
ਪੈ ਰੁੱਕੇ ਜੁੱਤੀ ਕੀਲੇ ਕੀਲੇ,
ਦਿਹ ਵੀ ਆਪਣੀ ਦਰਦ - ਕਹਾਣੀ
ਜਗ ਤੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਲੋਕੀ !
ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਤੂੰ ਮਿੱਟੀ ਹੋਈ
ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕੇ ਨਾ ਕੋਈ
ਚੱਕ ਤੇਰੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ,
ਰਾਤਾਂ ਤੂੰ ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਗੋਈ !
ਵੈਨ ਸੁਵੈਨੇ (ਭਾਂਡੇ) ਬਣਦੇ
ਗਾਰਦਨਦਾਰ ਸੁਗਮੀਆਂ ਜਣਦੇ
ਚੱਕ ਦੀਆਂ ਕੱਲੀਆਂ ਤੁਹ ਗਈਆਂ !
ਚੱਕ ਤੂੰ ਮਿੱਟੀ ਲਾਏ ਨਾ ਕੋਈ !!
ਕੁਝ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਕੁਝ ਲੁਲਾਗੀ,
ਵੱਡੇ - ਵਧਾਰੀ ਆਇਆ ਪਾਗੀ,
ਚੱਚਲਗਾਰੀ ਵਿਚ ਵਿਚੋਲੇ,
ਗਾਰਦਨਦਾਰ ਸੁਗਮੀਆਂ ਲੈ ਕੇ
ਕੁਝ ਜਾਂਦੇ ਨੇ 'ਉਡਣ - ਖੜੋਲੇ',
ਅੱਧ - ਅਸਮਾਨੀ ਪੀਘ - ਪੀਘਦੇ,
ਜਿਸਮ ਹਿਲਾਣਦ ਪੈਲੇ ਪੈਲੇ,
ਖਾ ਖਾ ਚੱਕਰ ਇਸ ਪੀਘਾਂ ਦੇ
ਤੇਰੀ ਕਾਇਆ ਹੋਈ !
ਕੇਹੀਆਂ ਇਹ ਰਾਤਾਂ ਨੇ ਆਈਆਂ
(ਕੱਲੀਆਂ) ਗੱਦੇ ਲੇਣ, ਤਲਾਈਆਂ
ਮਨ ਮਰੜੀ ਦਾ ਖਾਲੀ ਦੁਸੁਣ,
ਸੁੱਟਣ ਪਟਰ ਸੁਗਮੀਆਂ !
ਕਿਉਂ ਵੱਟ ਜਾਣ ਸਮਾਈਆਂ ਅੜੀਏ !!
ਹੋਏ ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਪੱਕੀ ਹੋਈ !!!
- ਖਾਲੀ 24 ਉਪਰ

ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਐਨਥਾਲੋਜੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ 1900 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤਕ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕੋਈ 50 ਕਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਹਨ।...

ਇਸੇ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵਿਚ ਇਕ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਲੇਖਿਕਾ ਜੋਜ਼ੇ ਨੇ, ਜੋ ਸੁਰਜੀਤ ਦੀ ਸਹਿਪਾਠਣ ਰਹੀ ਹੈ, ਦੱਸਿਆ :-

ਜਰਨੈਲ :- ਜੋਜ਼ੇ, ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਇੱਧਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਹੈ ?

ਜੋਜ਼ੇ :- ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਧੀਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਅਨੁਵਾਦਕ ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ-ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕੀਤਾ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਕਰੀਬਿਟਵ ਰਾਈਟਿੰਗ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਚਿਤ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਇਹ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪੱਧਰ ਤੇ ਬਾਕਾਇਦਾ ਯਤਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਜੀਤ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਦੋ-ਭਾਸ਼ਾ ਕਵਿਤਾ-ਪਾਠ ਕਰਵਾਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਨੇੜਿਓਂ ਹੋਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਾਹਿੱਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ।

ਸੁਰਜੀਤ :- ਇਸੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹਾਂਗੀ ਕਿ ਜੋਜ਼ੇ ਨੇ ਫਰੈਂਚ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਲੇਖਕ ਨਿਕਲ ਬਰੇਸਰ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਨਾਵਲ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਕ ਨਵਾਂ ਅਨੁਭਵ ਸੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਵਿਲੱਖਣ ਸਾਹਿੱਤ ਨਾਲ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਹੋਈ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸਾਹਿੱਤ ਨੂੰ ਹੋਰਨਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਸਾਹਿੱਤ ਵਿਚਾਲੇ ਰੱਖ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਇਕ ਅਨੋਖਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ।

ਜਰਨੈਲ :- ਜੋਜ਼ੇ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਖੇਤਰ ਤੇ ਇਸ ਨਾਵਲ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦੱਸੋਗੇ ?

ਜੋਜ਼ੇ :- ਛੇ ਹੋਰ ਫਰੈਂਚ, ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਕੁਝ ਇਕ ਨਾਟਕ ਵੀ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਮਾਈਕਲ ਬੁੱਲਕ ਦਾ ਪਰਾ-ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਨਾਵਲ Randolph Cranstone and the Pursuing River ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਰਜੀਤ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਫਰੈਂਚ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਇਕ ਪਰਚੇ A Room of His Own ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਸਾਹਿੱਤਕ ਤਬਾਦਲੇ ਦੇ ਇਹ ਜੋ ਯਤਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਲੇਖਕਾਂ ਵਲੋਂ ਜੋ ਸਾਹਿੱਤ ਰਚਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਵਸਤੂ-ਜਗਤ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿੱਤ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਗੱਲ ਕਹਿ ਸਕਣ ਵਿਚ ਦਿਖਾਈ ਕਲਾ-ਕੋਸ਼ਲਤਾ ਵੀ ਆਸਾ ਭਰਿਆ ਸੁਨੇਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ "ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ" ਦਾ ਜੁਲਾਈ-ਅਗਸਤ 1978 ਦਾ ਨਿਕਲਿਆ "ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਅੰਕ" ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਹੀ ਉਥੋਂ ਦੇ ਸਾਹਿੱਤ ਦੀ ਸੁਲੱਖਣੀ ਪੱਧਰ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਇਕੱਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹੀਂ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਇਕ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਸਭ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਮਿਆਰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ; ਤਾਂ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਮਾਸਕ ਪੱਤਰ ਦਾ ਕਹਾਣੀ ਅੰਕ ਨਿਕਲੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਪੱਧਰ ਇਸ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਸਫ 23 ਵੀਂ ਬਾਰੀ

ਮੂੜੂ ਗਿਆਨੀ ਤਾਰੇ ਭਾਰੇ,
 ਏਏ ਉੱਤ ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਲਾਰੇ,
 ਸੁਰਮਾਂ ਦਾ ਦਰ ਲੱਤਰੇ ਹਾਰੇ,
 ਮਾਪ੍ਰੀ ਫਿਰਦੇ ਲਾਰੇ ਮਾਰੇ,
 ਕੋਠੋਲੀ ਵਿਚ ਹੋਸ਼ ਤਬੋਈ !
 ਏਸ ਨਗਰ ਦੇ ਕਾਮੀ ਕੋੜੇ,
 ਕਾਮ 'ਚ ਕੀਮਦੇ, ਕਾਮ 'ਚ ਪਲਦੇ
 ਸੁੜਕਾਂ ਉੱਤੇ ਸ਼ਾਮ ਕਵੇਰੇ
 ਕਾਮ ਲੁਠਿ ਲੀ ਤਿਖਿਆ ਮੰਗਦੇ,
 ਕਾਮ ਹੀ ਪੀਦੇ ਕਾਮ ਹੀ ਚਰਦੇ,
 ਕਾਮ 'ਚ ਜੀਦੇ ਕਾਮ 'ਚ ਮਰਦੇ,
 ਕਾਮ ਦੀ ਮਗਨੀ ਇਹ ਹੀ ਸੁੜਦੇ,
 ਜੋਤਿਆ ਅਕੇ ਦਾ ਦਾਰੂ ਕੋਈ !
 ਇਸ ਤੋਮ ਦੇ ਸਾਈਂ ਅੜੀਦੇ,
 ਤਾਏ ਪਾਪ ਕਰੇਂਦੇ।
 ਜਦ ਜੀ ਮਾਏ ਹੀ ਜਣ ਲੁਠੇ,
 ਹੀ ਦੇ ਕੀਸ ਹੀ ਤੋਗ ਕਰੇਂਦੇ,
 ਪਿੱਛੋਂ, ਕੀਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਏਂਦੇ
 ਸ਼ਰਮ, ਹਯਾ ਨਾ ਕੋਈ !!
 ਖੱਲੀਆਂ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਰੰਗਣ,
 ਕਿਸ ਕਿਸ ਕੱਟੀ, ਕਿਸ ਕਿਸ ਖੋਈ
 ਕਿੰਜ ਕਰਾਂ ਦਿਲੋਜੋਈ ਰੁੜੀਦੇ,
 ਕਿੰਜ ਕਰਾਂ ਦਿਲੋਜੋਈ !

0

ਸਫ 26 ਵੀਂ ਬਾਰੀ

ਨੌਕਰ ਖਾਣ-ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ,
 ਕਿਉਂ ਨਾ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਸਾਥੀ ਬਣਾਵਾਂ
 ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਆਣਿਆਂ ਦੇ ਕਥਨ ਮੁਤਾਬਿਕ,
 ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਕ ਇਕ ਤੇ ਦੋ ਯਾਰਾਂ।
 ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਨਹੀਂ,
 ਸਗੋਂ—ਲੈਨਿਨ ਤੇ ਰੂਜ਼,
 ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਾਪਨਾ,
 ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਖੰਡਾ
 ਤੇ ਨਲੂਏ ਦੀ ਤਲਵਾਰ,
 ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਨ—
 ਤੇ ਪੱਥਰ ਵੀ ਆਪਣਾ ਵਜੂਦ ਛੱਡ ਕੇ
 ਪਰੇ ਹੋ ਚੁਕੇ ਸਨ
 ਤੇ ਹੁਣ ਰਸਤਾ ਸਾਫ ਸੀ
 ਹੁਣ ਮੈਂ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਕਾਬੂ ਵਿਚ,
 ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹਰ ਰੁਕਾਵਟ ਨੂੰ,
 ਹਮੇਸ਼ਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ,
 ਤੇ ਇਹੋ ਸੀ ਮੇਰੀ ਸਦੀਵੀ ਜਿੱਤ।

ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਸਾਹਿਤ-ਜਗਤ

ਗੌਰੀ ਨਸਲ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਅਜੇ ਵੀ ਨਫਰਤ ਹੈ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬੋਲ ਕੁਬੋਲ ਬੋਲਣੇ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਭਦੇ ਵੰਗ ਨਾਲ ਛੇੜ ਛਾੜ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਤੇ ਸਟੋਰਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੌਰੇ ਭਾਰਤੀ ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਦਿਲ-ਦੁਖਾਉ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਮਰਜੀਤ ਚਾਹਲ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ "ਆਖਰੀ ਦਿਨ" ਵਿਚ ਇਕ ਭਾਰਤੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਜਿਸਦੀ ਪਤਨੀ, ਪੁੱਤਰ, ਨੂੰਹ ਵੀ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਦੀ ਵਿਥਿਆ ਦੱਸਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਜਦੋਂ ਘਰ ਵਿਚ ਪੁੱਤਰ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਮਾਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸੀ, ਕਦੇ ਕਦੇ ਵਿਹਲ ਕੱਟਣ ਲਈ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਘੁੰਮਣ ਲਈ ਨਿਕਲ ਤੁਰਦਾ।

"ਕਦੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਗੌਰਿਆਂ ਦਾ ਨਿਆਣਾ ਜਾਂ ਗਭਰੂ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਇਕਲਾ ਦੇਖ ਕੇ ਕੁਝ ਕਹਿ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਘਿਰਣਾ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ ਉਹ ਪੜ੍ਹ ਲੈਂਦਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਉਂਦਾ, ਉਹ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੀ ਤਾਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ।... ਇੰਝ ਹੀ ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਇਕੱਲਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਗੌਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਹਲੜ ਛੋਕਰੇ ਉਸਦੀ ਦਸਤਾਰ ਨੂੰ ਉਡਾਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਲੱਗੇ।"

ਸਾਧੂ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ "ਜੁੱਤੀ ਦੇ ਯਾਰ" ਵਿਚ ਇਕ ਭਾਰਤੀ ਪਾਤਰ "ਉਹ" ਨਾਲ ਵੀ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਦੁਖ-ਵਿਵਹਾਰ ਹੁੰਦਾ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। "ਉਹ" ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਾਲਜ ਦੀ ਐਮ.ਏ. ਤਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਕੈਨੇਡਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ ਉਸਦੀ ਸਕੂਲ-ਸੂਰਤ ਵੀ ਸੋਹਣੀ ਹੈ। ਚਿੰਦੀ ਵਿਲਮਾਂ ਦੇ ਹੱਥਿਆਂ ਵਟਰੀ। ਉਹ ਆਪਣਾ ਮਾਨਸਿਕ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪੱਧਰ, ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ "ਸ਼ਾਇਦ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਚਾਰ ਅੱਖਰ ਆਉਂਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਵੀ ਡਾਲਰਾਂ ਨੇ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤੇ, ਜਦ ਵੱਖੋ ਡਾਲਰਾਂ ਦੀਆਂ, ਫੁੱਟਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜਾਂ ਤੀਵੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ...।" ਪਰ "ਉਹ" ਵੀ "ਗੋਰਿਆਂ ਦੀ ਨਸਲੀ ਨਫਰਤ" ਹੱਥੋਂ ਤੰਗ ਹੈ। ਜਿਸ ਵੇਅਰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ :—

...ਜੈਕ ਉਹਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਤੰਗ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ। 'ਜੇ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਏਨੀ ਈ ਆਕੜ ਆ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਇਥੇ ਆਇਆ ਈ ਕਿਉਂ? ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਈ ਕਿਉਂ ਨਾ ਰਿਹਾ? ਕੁੱਖਾ ਮਰਦਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਹਰ ਬੰਦਾ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਦੌੜ ਰਿਹਾ ਹੈ।'"*

ਸਾਧੂ ਦਾ ਨਾਇਕ "ਜੈਕ" ਨੂੰ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ—"ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਤਾਂ ਬਾਹਰੋਂ ਹੀ ਆਏ ਹੋ। ਕੀ ਹੋਇਆ, ਜੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਆ ਗਏ। ਇਹ ਦੇਸ਼ ਤੁਹੀਂ ਇਕੱਲਿਆਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਉਸਾਰਿਆ। ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਚੀਨੀ ਕਾਮਿਆਂ ਨੇ ਰੋਲਵੇ ਲਾਈਨਾਂ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਜਾਨਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਸਨ। ਸੱਤਰ ਅੱਸੀ ਸਾਲ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਮਿੱਲਾਂ 'ਚ ਫੱਟੇ ਖਿਚਦਿਆਂ ਨੂੰ।"

ਸਾਧੂ ਦੇ ਨਾਇਕ ਦੀਆਂ ਇਹ ਦਲੀਲਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਚੇਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ

*ਅਮਰਜੀਤ ਚਾਹਲ ਦੀ ਇਹ ਕਹਾਣੀ "ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਕਹਾਣੀ ਅੰਕ" ਜੁਲਾਈ-ਅਗਸਤ, 1978 ਵਿਚ ਛਪੀ ਹੈ—ਸਫਾ 11-12-13

**ਸਾਧੂ ਦੀ ਵੀ ਇਹ ਕਹਾਣੀ "ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ" ਦੇ "ਕਹਾਣੀ ਅੰਕ" ਵਿਚ ਛਪੀ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਕਵਿਤਾ ਵੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸਦਾ ਇਕ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ "ਸੋਨੇ ਰੰਗੀ ਸੜਕ" ਛੱਪ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਹ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਸੁਰਿੰਦਰ ਪੰਜਲ, ਅਜਮੇਰ ਰੋਡੇ ਤੇ ਅਮਰਜੀਤ ਚਾਹਲ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ "ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ" ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਤੇਰਾ ਖਤ

ਅਮਰਜੀਤ ਚਾਹਲ

ਤੇਰਾ ਖਤ ਆਇਆ
ਤੂੰ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਉਡਾਰੀ ਲਾਉਣੀ।
ਤੇਰੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ
ਸੋਨੇ ਦੇ ਵਾਲਾਂ ਵਾਲੀ
ਪਰੀ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ।

ਅੱਗੇ ਚਲ ਕੇ ਤੂੰ ਲਿਖਿਆ
ਏਥੇ ਤਾਂ ਜੀਣ ਦਾ ਹੱਜ ਨਹੀਂ।

ਕਿਉਂਕਿ
ਤੇਰੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਛੋਰ ਵਾਲੇ ਰੁਖ ਨੇ।
ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਛੋਟੀਆਂ 2 ਜ਼ਹਿਰੀ ਬੂਟੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸੀ
ਉਹ ਵੀ ਹੁਣ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰੁਖ ਬਣ ਗਈਆਂ ਨੇ।

ਹਰ ਬਦਲਦੀ ਰੁੱਤੇ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮੌਸਮੀ ਪੰਛੀ ਆ ਕੇ ਟਿੱਕਦੇ ਨੇ
ਮਾਣਦੇ ਨੇ ਠੰਡੀ ਛਾਂ, ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ ਕਲੱਲਾਂ
ਕਰਦੇ ਨੇ ਉਜਾੜਾ ਤੇਰੀਆਂ ਪੈਲੀਆਂ ਦਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਿਖਾਂ ਦੇ ਖੱਖਲੇ ਮੁਢਾਂ ਵਿਚ
ਘੁਰਨੇ ਨੇ ਦਰਿੰਦਿਆਂ ਦੇ
ਤਾਹੀਂ ਤੇਰੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ
ਹਰ ਸੋਨ-ਸਵੇਰੇ
ਖਿਲਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ ਮਾਸ ਦੀਆਂ ਬੋਟੀਆਂ
ਹੱਡੀਆਂ, ਪਿੰਜਰ, ਸਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਖੋਪਰੀਆਂ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਘਣੀਆਂ ਸਾਖਾਂ
ਕਦ ਪਹੁੰਚਣ ਦੇਣਗੀਆਂ
ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਤੇਜ਼ ਕਿਰਨਾਂ
ਵਿਚਾਰੇ ਪੈਂਦਿਆਂ ਤਕ।

ਦੋਸਤਾ ! ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ
ਉਹ ਸੋਨੇ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲੀ
ਅੱਜ ਵੀ ਛੋਰ ਵਾਲੇ ਰੁਖਾਂ ਦੀ ਛਾਂ ਹੇਠ ਅਸੋਕ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰ ਮੁਹਿੰਮ ਚੱਲੀ ਸੀ
ਵੱਢ ਘੱਤੀ ਸੀ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚਲੀ ਸਾਰੀ ਪੌਹਲੀ।
ਤੇਰੀ ਇਕ ਮਹਾਂਦੀਪ ਤੋਂ
ਦੂਜੇ ਤੱਕ ਦੀ ਉਡਾਰੀ
ਉਨਾਂ ਚਿਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੁਆਰ ਸਕਦੀ
ਜਦ ਤਕ ਉਹ ਜੰਡ ਨਹੀਂ ਵੱਡਿਆ ਜਾਂਦਾ
ਜਿਥੇ ਅੱਜ ਵੀ ਮਿਰਜੇ ਦੀ ਅੱਖ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

26 ਗਿਆਨੀ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਵਲ "ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਲੋਪੋਕੇ" ਵਿਚ ਸੱਤਰ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਬਾਹਰੋਂ ਆਏ "ਗੋਰਿਆਂ" ਅਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਆਏ "ਏਸ਼ੀਆਈਆਂ" ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਚਲਦਾ ਸੀ। "ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਲੋਪੋਕੇ" ਵਿਚ ਐਬਟਸਫੋਰਡ ਦੀ ਇਕ ਮਿੱਲ ਦਾ ਗੋਰਾ ਮਾਲਕ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਫਰੈਂਡ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ :-

"ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਤੇ ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਆਪਣਾ ਦੇਸ਼ ਇੰਗਲੈਂਡ ਛੱਡ ਕੇ ਆਏ ਸਾਂ, ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਵਾਲਾ ਹੀ ਹਾਲ ਸੀ। ਇਕ ਫਰਕ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੀ ਕੁਈਨ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਦਾ ਸਿੱਕਾ ਚਲਦਾ ਸੀ ਏਥੇ ਵੀ। ਹੁਣ ਵੀ ਸਾਡਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਸਿੱਕਾ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸਾਂ ਤੇ ਏਥੇ ਆ ਕੇ ਵੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕੀਤੀ। ਏਨੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਝਲ ਕੇ ਵੀ ਤੇਰੇ ਭੈਣਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਿਆ, ਪੜ੍ਹਾਇਆ **।"

ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਗੋਰਾ ਜੋ ਹੁਣ ਇਕ ਮਿੱਲ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਏਸ਼ੀਆਈ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਫਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਮਿੱਲ ਦੇ ਚੀਨੇ, ਜਾਪਾਨੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਏਕਤਾ ਹੋ ਜਾਏ। ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਏਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਖ਼ਬਰਦਾਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਲਕ ਨੇ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਗੋਰੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿੱਲ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਵੀ ਉਹ ਗੋਰੀ ਨਸਲ ਨੂੰ ਉਚੇਰੀ ਨਸਲ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ "ਏਸ਼ੀਆਈਆਂ ਨੂੰ ਘਟੀਆ ਲੋਕ ਗਿਣਦਾ ਹੈ।"

ਸਾਧੂ ਆਪਣੀ ਉਪਰੋਕਤ ਕਹਾਣੀ "ਜੁੱਤੀ ਦੇ ਯਾਰ" ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨਾਇਕ ਦੀ ਜੈਕ ਹਥੋਂ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਬਿਆਨ ਕਰਕੇ, ਫੇਰ ਉਸਦਾ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਇਲਾਜ ਵੀ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਐਮ.ਏ. ਪਾਸ ਨਾਇਕ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਕੁਝ ਅਨੁਪਭਵ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਝ ਉਹ ਘਟੀਆ ਲੋਕ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ "ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਲੇ ਜੁੱਤੀ ਦੇ ਯਾਰ ਆ, ਤੇਰੀ ਇਹ ਦਲੀਲਬਾਜ਼ੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬੇਸ਼ਕ ਚਲ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਮਿਲਾਂ ਅਤੇ ਵੇਅਰ ਹਾਊਸਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਤੀਸੀਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਮਾੜਾ ਸਮਝਦੇ ਆ।"

ਸੋ, ਜਦੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਫੇਰ ਵੇਅਰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਜੈਕ ਨੇ ਸਾਧੂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਨਾਇਕ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਕੀ ਹਾਲ ਆ, ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਗੁਲਾਮ ਮੁੰਡੇ ਦਾ?" ਤਾਂ "ਉਹਨੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਦੀ ਕਾਪੀ ਪਰ੍ਹਾਂ ਸੁੱਟ, ਘੁੰਮ ਕੇ ਇਕ ਕਿਲਕਾਰੀ ਜਿਹੀ ਮਾਰੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਡੰਡਾ ਜੈਕ ਦੇ ਸੱਜੇ ਕੰਨ ਕੋਲ ਮਾਰਿਆ।...

ਹੁਣ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਨਾਇਕ ਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਜੁਆਬ ਨਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਜੁਆਬ ਮਿਲਣ ਦੀ ਥਾਂ ਜੈਕ ਹੁਣ ਉਸਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨੋਂ ਹੱਟ ਗਿਆ, ਸਗੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆਂ, ਦੋਸਤਾਨਾ ਲਹਿਜ਼ੇ ਵਿਚ "ਗੁੱਡ ਨਾਈਟ" ਆਖਿਆ।

ਉਂਜ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਲਿਖੇ ਜਾ ਰਹੇ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿੱਤ ਵਿਚ ਨਸਲੀ ਨਫਰਤ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਏਨਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿੰਨਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ ਜੋ ਚੋਰੀ ਡਿੱਪੀ ਕੈਨੇਡਾ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਪਹੁੰਚ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਿੰਨੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ, ਉਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰੀ ਜਾਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, 'ਤੇ ਜਦੋਂ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਖ਼ਬਰ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜਨ ਲਈ ਕੀ ਕੀ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ?

"ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵੱਲ ਨੂੰ ਸੈਰ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਆ ਕੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਵਹੀਰਾਂ ਹੀ ਠਿਲ੍ਹ ਪਟੀਆਂ ਸਨ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਵੀ ਇਕ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਉਤੇ ਪੁੱਛ ਗਿੱਛ ਸਮੇਂ, ਟੁੱਟੀ ਫੁੱਟੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਸਹਾਰੇ, ਬਿਨਾਂ ਜ਼ਮਾਨਤ ਰਖਾਇਆਂ, ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲੈ ਕੇ ਨਿਕਲ ਆਇਆ"

ਸਦੀਵੀ ਜਿੱਤ

ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕਲਸੀ

ਸੋਚਿਆ ਤਾਂ ਸੀ,
ਰਸਤਾ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਲਵਾਂ,
ਰੋੜੇ ਤੇ ਖਿੰਗਰਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਕੇ ਪਰਾਂ—
ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ,
ਮੰਜ਼ਿਲ ਤਹਿ ਕਰਨ ਲਈ
ਤੁਰਿਆ ਇਸ ਰਾਹ ਤੇ
ਤੇ ਖਿੰਗਰਾਂ ਤੇ ਰੋੜਿਆਂ ਨੇ,
ਰੂਪ ਵਟਾ ਲਿਆ,
ਕਈ ਅਬਦਾਲੀ, ਨਾਦਰਸ਼ਾਹ ਤੇ ਮੱਸੇ ਰੰਘੜ ਵਰਗੇ,
ਨੀਲੇ ਪੀਲੇ ਪੱਥਰਾਂ ਦਾ।

ਫਿਰ ਸੋਚਿਆ,
ਕਿਉਂ ਨਾ ਪੱਥਰਾਂ ਸੰਗ ਟਕਰਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ,
ਸਰਾਭੇ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ
ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਰਸਤਾ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਵਾਂ
ਪਰ ਇਹ ਪੱਥਰ,
ਮਸੰਦਾਂ, ਲੱਟੂ ਖੰਗਾਂ ਤੇ ਬਹਿਸ਼ੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ
ਮੇਰੇ ਰਸਤੇ ਦੇ ਰੋੜੇ ਬਣ ਗਏ,
ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਇਉਂ ਲੱਗਿਆ,
ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਮੀਰ ਮੰਨੂੰ ਜਾਂ ਐਰੰਗਜ਼ੇਬ ਬਣ ਕੇ,
ਮੈਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਤੇ ਤੁਲੇ ਹੋਣ
ਮਨਸੂਰ ਜਾਂ ਸੁਕਰਾਤ ਵਾਂਗ—
ਆਪਣੇ ਰਸਤੇ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪੱਥਰ ਸਮਝ ਕੇ।

ਫਿਰ ਸੋਚਿਆ...
ਚਲੋ ਫਰਿਹਾਦ ਵਾਂਗ
ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੱਟ ਕੇ
ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਦੀ ਵਹਾ ਕੇ
ਰਸਤਾ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਲਵਾਂ,
ਪਰ ਹਾਲ ਵੀ ਹੋਇਆ ਫਰਿਹਾਦ ਵਰਗਾ ਹੀ—
ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਾ,
ਕਿ ਕਦੋਂ ਰਸਤੇ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪੱਥਰ,
ਵਜਾ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਵਿਚ
ਤੇ ਮੈਂ ਲਹੂ ਲੁਹਾਨ ਹੋਇਆ
ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਹੋ ਗਿਆ,
ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਹੀ ਬੇਸੁਰਤ ਹੋ ਕੇ।
ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਆਇਆ,
ਤਾਂ ਫਿਰ ਸੋਚਿਆ
ਕਿ ਪੱਥਰਾਂ ਸੰਗ ਇਕੱਲੇ ਟਕਰਾਉਣਾ,
ਸ਼ਾਇਦ ਮੇਰੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ—
ਹੁਣ ਸੋਚਿਆ,
ਕਿ ਪੱਥਰਾਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾ ਕੇ

—ਈਸ਼ੀ ਸਦਾ 24 ਫ਼ਰਵਰੀ

ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਭੈਣ ਭੈਣੀਆਂ ਇਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਵਰ ਸੱਦਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚਲਾਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਫੇਰੀ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਸਮਝਦੇ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਉਨ੍ਹੇ ਹੀ ਸੱਪ।" (ਸੂਫੀ ਅਮਰਜੀਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ "ਸਮੇਂ ਦੇ ਬੇਲਣੇ" ਵਿਚ)

"ਨਿੰਦਰੀ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਆਏ ਨੂੰ ਕੋਈ ਡੇਝ ਕੁ ਸਾਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਅਜੇ ਵਿਜ਼ਟਰ ਹੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜੇ ਦਿਨ ਦਾ ਉਹ ਕੈਨੇਡਾ ਆਇਆ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਆਏ ਕਿਸੇ ਵਿਜ਼ਟਰ ਨੂੰ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।"

(ਕਰਮਜੀਤ ਘੁੰਮਾਣ ਦੀ ਕਹਾਣੀ "ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ")

"ਕੈਨੇਡਾ ਪਹੁੰਚਣ ਵੇਲੇ ਉਸਨੂੰ ਏਜੰਟ ਤੇ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪੱਕਾ ਕਰਵਾਂਵਾਂਗੇ, ਪਰ ਇਥੇ ਕੋਈ ਸਾਲਾ ਏਜੰਟ ਦਾ ਦੂਜਾ ਬੰਦਾ ਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਅਖੀਰ ਕਾਫੀ ਖੱਜਲ ਖੁਆਰੀ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਦਾ ਕੇਸ ਅਪੀਲ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਦੋ ਸਾਲੀਂ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਤੇ ਸਟੈਂਪ ਲੱਗੀ।"

(ਤੇਜ ਸੰਧੂ ਕੁਨੈਲ ਦੀ ਕਹਾਣੀ "ਇੱਜ਼ਤ")*

ਅਜਮੇਰ ਰੋਡੇ "ਆਪਣੇ ਲੋਕ" (ਸਥਾਈ ਕਾਲਮ) ਵਿਚ ਚੋਰੀ ਛਿਪੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ, ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਕੁਝ ਇਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈ:—

"ਪੰਜ ਜ਼ਣੇ ਬੇਸਮੈਂਟ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਵਿਸਕੀ ਪੀ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸ ਰਹੇ ਸਨ :

ਪਹਿਲਾ :-ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੇ ਉੱਤਰ ਕੇ ਪਤਾ ਲਗਾ, ਏਜੰਟ ਸਾਲਾ ਧੋਖਾ ਕਰ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦਾ ਤੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਇੰਡੀਆ ਤੋਂ ਵਿਜ਼ਟਰ ਬਣ ਕੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾ, ਵੈਨਕੂਵਰ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਅੜਿਕਾ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ—ਅਗੇ ਉਤਰੇ ਤਾਂ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਵਾਲਾ ਅਫਸਰ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਪਾਣੀ ਨਾ ਪੈਣ ਦੇਵੇ, ਕਹੇ ਹੁਣੇ ਵਾਪਸ ਜਾਹ—ਵਿਜ਼ਟਰ ਹੋਣ ਦਾ ਐਵੇਂ ਬਹਾਨਾ ਲੈਨਾਂ ਐ—ਮੇਰੀ ਭੂਆ ਦਾ ਪੁੱਤ ਮੈਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲੈਣ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਅੱਖ ਦਬੀ—ਉਸਨੇ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਇਹਨੂੰ ਬਸ ਇਕ ਵਾਰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਲੈਣ ਦਿਓ, ਫੇਰ ਉਦੋਂ ਹੀ ਵਾਪਸ ਚਲਾ ਜਾਊਗਾ। ਅਫਸਰ ਨੇ ਜ਼ਮਾਨਤ ਰਖ ਲਈ ਤੇ ਕਿਹਾ : "ਇਹਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤਿੰਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਮੋਹਲਤ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਇਥੇ ਰਹਿਣ ਦੀ, ਫੇਰ ਇਹਨੂੰ ਫੋਰਨ ਵਾਪਿਸ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ।" ਲਉ ਜੀ ਅਸੀਂ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਘਰੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕੀ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਸਿਧੇ ਫੈਰੀ ਨੂੰ ਗਏ ਤੇ ਉਸੇ ਦਿਨ ਆਈਲੈਂਡ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਹੋਗੇ ਐ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ, ਬੱਸ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਪਿਛੋਂ ਥਾਂ ਬਦਲ ਲਈਦੀ ਐ ਅਜੇ ਤਕ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਸਾਲੇ ਨੇ ਵਾਜ ਨੀ ਮਾਰੀ। ਲੋਕੀਂ ਪਤਾ ਨੀ ਕਿਵੇਂ ਫੜ ਜਾਂਦੇ ਐ ?

ਦੂਜਾ:—ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇੰਡੀਆ ਤੋਂ ਪਲੈਨ ਚੜ੍ਹਨ ਵੇਲੇ ਈ ਪਤਾ ਸੀ ਬਈ ਕੰਮ ਨੀਂ ਬਨਣਾ ਫੇਰ ਵੀ ਮੈਂ ਜੋਚਿਆ, ਵੇਖੀ ਜਾਊ, ਆਪਾਂ ਕਿਹੜੇ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਜੰਮੇ ਆਂ। ਲਉ ਜੀ ਆਪਾਂ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਖ਼ੁਬੀਲੀਆਂ ਨੂੰ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਤਾਰ ਦੇ ਤੀ ਬਈ ਟਾਇਮ ਸਿਰ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੇ ਕਾਰ ਲੈ ਕੇ ਖੜੇ ਹੋਇਓ।*

ਸੂਫੀ ਅਮਰਜੀਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ "ਸਮੇਂ ਦੇ ਬੇਲਣੇ ਵਿਚ" ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਅਸੀਂ ਪਿਛੇ ਕਰ ਆਏ ਹਾਂ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਚੋਰੀ ਚੋਰੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਇਕ ਭਾਰਤੀ ਨੌਜਵਾਨ ਦੇ ਕਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ

*ਸੂਫੀ ਅਮਰਜੀਤ, ਕਰਮਜੀਤ ਘੁੰਮਾਣ, ਤੇਜ ਸੰਧੂ ਕੁਨੈਲ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ "ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਕਹਾਣੀ ਐਂਕ" ਵਿਚ ਛੱਪੀਆਂ ਹਨ।

* ਦੇਖੋ "ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ" ਨਵੰਬਰ, 1977 ਦਾ ਅੰਕ ਸਫਾ 11-12

ਗਜ਼ਲ

ਸੁਰਿੰਦਰ ਕਾਹਲੋਂ

ਤੇਰਿਆਂ ਖਤਾਂ ਚੋਂ ਪੀੜ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਜੋ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਲੱਚਦੀ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਮੁਕਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਬੇਚੈਨੀ ਦੇ ਬਦਲਾਂ ਦੀ ਛਾਵੇਂ ਜਦੋਂ ਕੋਲ ਸੈਂ ਮੇਰੇ, ਮੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਤੈਨੂੰ ਰਾਹ ਕਹਾਂ, ਰਾਹੀਂ ਕਹਾਂ ਜਾਂ ਰਾਹ ਨੁਮਾ, ਫੈਸਲਾ ਦੇਵੀਂ ਭੂਤ ਦੇ ਭੰਵਰਾਂ 'ਚ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦ ਭਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਏਸ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤੈਨੂੰ ਹਰ ਗਲ ਬੁਰੀ ਲਗਦੀ ਸੀ, ਕਹਿੰਦਾ ਸੈਂ ਏਥੇ ਹਰ ਰੁੱਤ ਦਿਲ ਦੁਖਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਦੇਸ਼ ਇਹ, ਫਲਸਫਾ ਤੇ ਪੂਰਬ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦਗੀ, ਭਟਕੀ ਜੁਆਨੀ ਪੱਛਮੀ, ਜਿੱਥੇ ਸਾਂਝ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਠੀਕ ਹੈ ਕੁਝ ਦੋਸ਼ ਹਨ ਤੇ ਕੁਝ ਦੁੱਖ ਭਰਪੂਰ ਕਿਸੇ ਵੀ, ਪਰ ਮਾਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਚੋਂ ਕਈ ਬੌ ਨ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਗਜ਼ਲ

ਦੀਦਾਰ ਸ਼ੇਤਰਾ

ਇਹ ਹੈ ਦੋਸਤਾ ਬਬਾਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਵਾਂਗ। ਸੱਚੇ ਵਾਰਸਾਂ ਨਿਭਾਉਣੀਆਂ ਨੇ ਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਵਾਂਗ।

ਹਵਾ ਸਮਿਆ ਦੀ ਐਵੇਂ ਬਦਨਾਮ ਕੀਤੀ ਲੋਕੋ। ਨਸ਼ੇ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਲੱਥ ਜਾਂਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਵਾਂਗ।

ਉਹਤੋਂ ਹੋਇਆ ਨਾ ਸਹਾਰ, ਮੇਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਉਭਾਰ। ਜਿਹੜੀ ਬਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਲ੍ਹ ਪਟਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਵਾਂਗ।

ਇਹ ਜੋ ਰਾਮ ਰਾਜ ਬੋਲੇ ਮੂੰਹੋਂ ਗਾਵਣ ਦੀ ਢਾਣੀ, ਲੁੱਟੀ ਜਾਵੇ ਗਲਾਂ ਕਰ ਹਟਵਾਣੀਆਂ ਦੇ ਵਾਂਗ।

ਹੁਣ ਸੁਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਤੈਥੋਂ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸੱਚ। ਇਹ ਕੋਈ ਵਾਰਤਾ ਨਹੀਂ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਵਾਂਗ।

ਉਹੀਓ ਸਾਥ ਛੱਡ ਤੁਰੇ ਦੇਖ ਸਖਣੇ ਭੰਡਾਰੇ। ਜਿਹੜੇ ਕਰਦੇ ਸੀ ਗਲਾਂ ਕਲ੍ਹ ਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਵਾਂਗ।

"ਲੋਕ-ਪੀੜਾਂ" ਦੇ ਨਕਸ਼ ਮਿਰੀ ਲੇਖਣੀ 'ਚ 'ਦਾਰ'। ਰਾਹੋਂ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਤੁਰਨਾ ਹੈ ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਵਾਂਗ।

ਕੁਝ ਸ਼ੇਅਰ

ਦੀਦਾਰ ਸ਼ੇਤਰਾ

ਜਿਹੜੇ ਮੇਹਨਤਾਂ ਦੀ ਮਾਂਗਾ ਚ ਸੰਧੂਰ ਪਾਉਂਦੇ ਰੱਤਾਂ। ਉਹੀਓ ਚੜ੍ਹਦੇ ਨੇ ਸੁਰਖ ਸਵੇਰਿਆਂ ਦੇ ਵਾਂਗ

ਅਸੀਂ ਨੇਰਿਆਂ 'ਚ ਜੀਉਂਦੇ ਬਾਲ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਦੀਵੇ ਰਹੇ ਸਮਿਆਂ ਤੋਂ ਝੁਲਦੇ ਫਰੋਰਿਆਂ ਦੇ ਵਾਂਗ।

28 ਬੜੀ ਹੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਪਾਤਰ ਦੀ ਵਿਥਿਆ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

“ਹਾਲੇ ਕੰਮ ਉਤੇ ਲੱਗੇ ਨੂੰ ਤੀਜਾ ਹਫ਼ਤਾ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਪਰਮਟ ਚੋਰੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਛਾਪਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਪੰਜਾਬੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੋਲ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਣ ਦਾ ਪਰਮਟ ਸੀ। ਇਹੋ ਕੱਲਾ ਬਿਨਾਂ ਪਰਮਟ ਸੀ।... ਏਧਰ ਇਸ ਨੇ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਬੰਦੇ ਦੇਖ ਕੇ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੱਠ ਤਾਂ ਸਾਧ ਦੀ ਭੂਰੀ ਉਤੇ ਹੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਕੀ ਸੀ, ਸੋਟੀ ਉਥੇ ਹੀ ਸੁੱਟ, ਮੁਰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਲੰਬੀਆਂ ਪੁਲਾਘਾਂ ਪੁੱਟਦਾ, ਮੁਰਗੀ-ਵਾਰਮ ਦੁਆਲੇ ਵਲੀ ਲੱਕ ਜਿੰਨੀ ਉੱਚੀ ਜਾਲੀਦਾਰ ਤਾਰ ਦੀ ਵਾੜ ਉੱਤੇ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਔਹ ਗਿਆ। ਇਕ ਪੁਲਸੀਏ ਨੇ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਸਾਰ ਹੀ ਮਗਰੇ ਛੁਟ ਵੱਟ ਦਿੱਤੀ।...

ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਵਿਚ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਡਾਲਰ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਜੋ ਲਾਲਸਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਸ ਨੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਸਬੰਧਾਂ ਉਤੇ ਵੱਡਾ ਭੈੜਾ ਅਸਰ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਹੱਸਾਸ ਵਿਅਕਤੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਭਾਈ ਬੰਦਾ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਦਾ ਤੇ ਇਨਸਾਨੀ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ‘ਪੈਸਾ ਇਨਸਾਨੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਉਤੇ ਭਾਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੁੱਤਰ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨਾਲ, ਚਾਚਾ ਭਤੀਜੇ ਨਾਲ, ਮਾਸੜ ਆਪਣੇ ਭਾਣਜੇ ਨਾਲ ਕਮੀਨਾ ਸਲੂਕ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਕੁਝ ਹਨ ਤੇ ਕਰਦੇ ਕੁਝ ਹਨ।

ਅਮਰਜੀਤ ਚਾਹਲ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੀ ਕਹਾਣੀ ‘ਆਖਰੀ ਦਿਨ’ ਵਿਚ ਜਿਸ ਦਾ ਟਿਟ ਫਿਛ ਆ ਰੁਕਾ ਹੈ, ਦਾ ਮੁੱਖ ਵਿਹਾਰ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਭ ਨੇ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਨੀਚ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁੱਤਰ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਕੈਨੇਡਾ ਪਹੁੰਚੇ ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਸਲੂਕ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ ਬਹੁਤੇ ਮਕਾਨ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿਚ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਬੁੱਢੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਨੂੰ ਦੂਰ ਦੂਰੇਡੇ ਦੇ ਇਕ ਫਾਰਮ ਵਿਚ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਬੁੱਢਾ ਆਪਣੀ ਬੁੱਢੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਸਾਥ ਵਿਚ ਇਕੱਲ ਅਤੇ ਉਦਾਸੀ ਦੇ ਦਿਨ ਕੱਟਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਆਖਰ ਇਕ ਦਿਨ ਫਾਰਮ ਦੇ ਉਜਾੜ ਜਿਹੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪਤਨੀ ਵੀ ਸੁੱਤੀ ਸੁੱਤੀ ਮਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ “ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰੀ ਸੂਟ” ਜੋ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਕਹਾਣੀ ਅੰਕ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਉੱਤ ਸੋਹਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਇਕ ਭੈਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨਾਲ ਕਠੋਰ ਵਰਤਾਓ ਅਤੇ ਦਾਬੇ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਗੌਰਿਆਂ ਦੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ ਤੇ ਹਲੀਮੀ ਦਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਭਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਦਾ ਸੂਖਮ ਵਰਣਨ ਵੀ ਦੇ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕਰਮਜੀਤ ਘੁਮਾਣ ਦੀ ਕਹਾਣੀ “ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ” ਨਿੰਦਰ ਨਾਮ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਸਕੇ ਮਾਸੜ ਵਲੋਂ ਡਾਲਰਾਂ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਠੱਗੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ।*

ਡਾਲਰਾਂ ਦੇ ਲੋਭ ਨੇ ਕਈ ਕਾਹਲੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਈ ਹੋਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਧੱਬੇ ਕਰਨ ਦੀ ਆਦਤ ਵੀ ਪਾਈ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਪਿਛੇ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਨਵੀਆਂ ਵਿਕਸਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ। ਖਿਲਾਅ ਵਿਚ ਭਟਕਦੇ ਲੋਕ ਬੜੀਆਂ ਹਾਸੇ ਹੀਣੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

*ਅਮਰਜੀਤ ਚਾਹਲ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਘੁਮਾਣ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ “ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ” ਦੇ “ਕਹਾਣੀ ਅੰਕ” ਵਿਚ ਹੀ ਛਪੀਆਂ ਹਨ।

ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਸੀ/ਹਮੇਤ ਸ਼ੱਢੀ

- ਹੱਕ ਮੰਗਦੇ ਹੋ? ਮੰਗੋ, ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਹੱਕ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਏਥੇ ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਸੀ ਹੈ।
- ਜਲੂਸ ਕਦਦੇ ਹੋ? ਕਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਏਥੇ ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਸੀ ਹੈ।
- ਪੁਲੀਸ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਂਦੀ ਹੈ? ਚਲਾਏਗੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਸੀ ਵਿਚ ‘ਲਾ ਐਂਡ ਆਰਡਰ’ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।
- ਚਾਰ ਮਰ ਗਏ ਵੀਹ ਘਾਇਲ? ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹਰੇਕ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਵੱਟੜ ਹੁਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੋ ਦੋ ਸੌ ਦੀ ਰਕਮ ਦਿਆਂਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਏਥੇ ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਸੀ ਹੈ।
- ਦੋ ਦੋ ਸੌ ਥੋੜੇ ਨੇ? ਕੋਈ ਥੋੜੇ ਨਹੀ ਉਹ ਨਾਕਾਰਾ ਹੋ ਗਏ, ਤਾਂ ਵੀ ਮਗ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਏਥੇ ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਸੀ ਹੈ।
- ਇਕ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਰਕਮ ਦੋਂਗ ਹੈ? ਕੋਈ ਦੋਂਗ ਨਹੀ ਦੋਂਗ ਤਾਂ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਕਰਾਂਗੇ ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਬਰਸੀ ਮਨਾਓਗੇ ਅਸੀਂ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕਰਨ ਆਵਾਂਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਏਥੇ ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਸੀ ਹੈ।

0 (ਬੀਬੀਸੀ ਆਡੀਓ ਆਡੀਓ)

ਮੰਤਰ

- ਦਲਬੀਰ ਚੇਤਨ

ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਅੰਗ ਸ਼ੌਂਕ ਲਈ ਕਾਹਲਾ
ਮੈਂ ਵੀ ਤੇਰੇ ਨਿੱਕੇ ਦੀ ਆਸ਼ਕ
ਪਰ ਇਕ ਸ਼ੌਂਕ ਅਦਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ,
ਆਕੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ,
ਕਿ ਤਾਈਵਾਲ ਅਸੀਂ ਖੇਡ 'ਚ ਸਾਏ
ਇਹੋ ਬਿਉਂ ਖਤਰੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਮੰਤਰੇ?

0

ਸੁਰਿੰਦਰ ਪੰਜਲ* ਦੀ ਇਕ ਰਚਨਾ "ਬਗਲੇ ਭਗਤ" "ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਕਹਾਣੀ ਅੰਕ" ਵਿਚ ਛਪੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣੀ, "ਵਿਆਗਆਤਮਕ ਰੂਪਕ" ਹੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਭਾਰਤੀਆਂ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪਾਜੀਆਂ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨੇਤਾ, ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ, ਸਮਾਜ-ਸੇਵੀ, ਧਰਮ-ਆਗ ਅਤੇ ਪਰਚਿਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ-ਸੰਪਾਦਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਅਜਮੇਰ ਰੋਡੇ ਨੇ ਸਥਾਈਕਾਲਮ "ਆਪਣੇ ਲੋਕ" ਵਿਚ ਇਹੋਜਿਹੇ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਰੇਖਾ ਚਿੱਤਰ ਉਲੀਕਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸਟਕਾਰ ਵਲੋਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਾਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਗਰਾਟਾਂ ਚੌਂ ਕੋਈ ਗਰਾਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮਨੋਰਥ ਜਾਤੀ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਨਹੀਂ, ਆਪਣੀ ਪੇਟ ਪੂਜਾ ਹੈ।**

ਉਂਝ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਬਾਰੇ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਅਜੇ "ਪੱਤਰਕਾਰੀ" ਦੀ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਚੰਗੀਆਂ ਸਾਹਿਤਿਕ ਕਿਰਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣੀਆਂ।

ਸਾਧੂ ਦੀ ਇਕ ਕਹਾਣੀ "ਸਵਾਗਤੀ ਭਾਸ਼ਨ" ਵੀ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਚਿੱਤਰ ਤਾਂ ਵੀ ਬਾਕੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਬੇਹਤਰ ਹੈ। ਇਕ ਭਾਰਤੀ "ਨੇਤਾ" ਇਕ "ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਨੇਤਾ" ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਲੈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਸਦੇ ਸਵਾਗਤ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ :—

"ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਸਾਡੀ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਅਸਾਡੇ ਘਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕੀੜੀ ਦੇ ਘਰ ਭਗਵਾਨ ਜਾਣੀ ਕਿ ਇਥੋਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਡੀ ਤੇ ਬੈਟਰ ਪੌਲੀਟੀਕਲ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਗੂ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਮਿਸਟਰ ਰੋਬਰਟ ਫਿਲਿਪਟੋਨ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੜੇ ਦੇਣਦਾਰ ਹਾਂ, ਜਿੰਦਾਂ ਪਈ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੀਮਤੀ ਟੈਮ ਵਿਚੋਂ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਟੈਮ ਦਿੱਤਾ। ਅੱਜ, ਸੰਡੇ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਨੌਰਟਨ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵੀ ਗੂੜੇ ਦੋਸਤ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਗਲਫ ਖੇਡਣ ਦਾ ਪਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਪਿਛੋਂ ਖਾਣੇ ਪੀਣ ਦਾ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸੀਗਾ.....ਮੇਰੇ ਫਾਦਰ ਦੇ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਫੈਮਲੀ ਨਾਲ ਬੜੇ ਚਿਰਾਂ ਦੇ ਬੜੇ ਅੱਡੇ ਸਬੰਧ ਸਨ।... ("ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ" ਨਵੰਬਰ, 1977)

ਇਨ੍ਹਾਂ "ਭਾਈ ਬੰਦਾਂ" ਬਾਰੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਸਾਡੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ "ਸੁਖਾਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਵ" ਵੀ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਜੋ ਮਾਰੂਥਲ ਵਿਚ ਨਖਲਿਸਤਾਨ ਵਾਂਗ ਹਨ। ਅਜਮੇਰ ਰੋਡੇ ਦੀ "ਆਪਣੇ ਲੋਕ" ਕਾਲਮ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਇਕ ਰਚਨਾ ਪੜ੍ਹਨ ਯੋਗ ਹੈ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੋ ਵੈਨਕੂਵਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਕ ਹੈ, ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਤਾਏ ਦੇ ਘਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

"ਤਾਈ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹ 'ਚ ਦੁੱਧ ਬਹੁਤਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦੁੱਧ ਵਾਲੀ ਪੀਨਾਂ ਹੂੰਨੇ"
"ਲੈ ਹੈ ਕਮਲਾ ! ਥੋੜ੍ਹੇ ਦੁੱਧ ਵਾਲੀ ਚਾਹ ਨਾਲ ਆਂਦਰਾਂ ਸਾੜਨੀਐਂ, ਲੈ ਫੜ ਪੰਜੀਰੀ ਦਾ ਸੁਆਦ ਵੇਖ, ਕੱਲ੍ਹ ਈ ਬਣਾਈਐਂ", ਗੁਰਦੇਵ ਨੂੰ ਬਦਾਮਾ ਤੋਂ ਪਿਜਤਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਤੇ ਘਿਉ ਵਿਚ ਗੜ੍ਹਚ ਪੰਜੀਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪੁੜਪੁੜੀ ਜਿਹੀ ਆਈ ਪਰ ਉਹ ਵੱਡਿਆਂ ਦਾ ਮਾਣ ਨਹੀਂ ਤੋੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਇਕ ਦੋ ਚਿਮਚੇ ਪੰਜੀਰੀ ਦੇ ਅਤੇ ਇਕ ਦੋ ਟੁੱਕੜੀਆਂ ਬਰਫੀ ਦੀਆਂ ਖਾ ਲਈਆਂ।... ("ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ" ਵਿਚ ਅਗਸਤ, 1977)

ਦੋ ਕਵਿਤਾਵਾਂ

- ਸਿੰਦਰ ਗਿੱਲ

ਬਿਨ ਸਿਰਨਾਵਿਉ

ਮੈਂ ਇਕ ਹਨੇਰਾ
ਨਾ ਕੋਈ ਜਾਨਣ ਜਾਹਣ
ਆਪਣੇ ਸਿੰਦਰ ਗਮ ਖਾਣ ਕੇ
ਅੱਗ ਸੇਕਣੀ ਚਾਹਵਾਂ
ਏਥੇ ਨਾ ਕੋ ਆਪਣੀ
ਨਾ ਕੋ ਜੁਗ ਪਠਾਈ
ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਦੀ ਸਿੱਲ ਭਾਲਦੀ
ਇਕ ਨਿੱਕੀ ਪਰਛਾਈ
ਬਿਨ ਦਾਜ ਤੋਂ ਧਰਮੀ ਖਾਥਲ
ਯੀ ਪਰੇਸਣ ਹੋਈ
ਨਾ ਕੋਈ ਹਾਸਾ ਪੁੱਲੇ ਖੱਧਾ
ਨਾ ਕੋਈ ਚੀਕ ਪੁੱਠੀ
ਨਾ ਕੋਈ ਹਾਸੇ ਸੁਲਕਦੇ
ਨਾ ਕੋਈ ਬੋਲ ਕੁੱਠੇ
ਇਕ ਵੁੱਕੇ ਤੋਂ ਕਿੱਨੇ ਵੁੱਕੇ ਹਾ
ਹਿੰਦੇ ਵੁੱਕੇ ਕੋਲ
ਮੰਨੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਤੁੰਗੀਆਂ
ਭਲ ਭਲੀਆਂ ਰਾਹਵਾਂ
ਘਰ ਹੋਣੇ ਤੇ ਆਪਣਾ
ਦੱਸ ਵੇਈਏ ਸਿਰਨਾਵਾਂ,

ਖੰਡਿਤ ਅਸਤਿਤੁ

ਸੁਖਨੇ ਖੰਡਿਤ ਨਾਂ ਪੰਗ ਵੀ ਤਟਕਣ
ਮੈਂਨੂੰ ਮੇਰਾ ਜੋ ਕੁੱਝ ਹੈ, ਜੋ ਮੈਂਨੂੰ ਦਿਓ।
ਅੱਖਾਂ ਇਹ ਅਲਸਾਏ ਸੁਖਨੇ
ਅਣਭੁੱਤੇ ਅਣਜਾਗੇ
ਪੁਲ ਵੀ ਪੁਲ ਉੱਪਲਾਉਂਦੇ ਸੁਖਨੇ
ਨੀਂਦੇ ਗੁੜੀ ਜੋ ਜਾਣਣ
ਇਕ ਅੱਧ ਕੋਈ ਕੁਆਰੀ ਕੋਈ ਚੋਰ ਇਠਿ
ਮੈਂਨੂੰ ਮੇਰਾ ਜੋ ਕੁੱਝ ਹੈ, ਜੋ ਮੈਂਨੂੰ ਦਿਓ।
ਮੇਰੇ ਸਿੰਦਰ ਇਕ ਬੇਨਕਸ ਸੁਖਿੰਦਰ-
ਖੋਰੇ ਕੋਹ ਦਰਦ ਹਿੰਡਾਉਂਦਾ
ਭਾਣੇ ਕਿੱਨੀਆਂ ਸਿਤਮਣੀ ਛੋਲਾਂ
ਪੁਰਾ ਕਿਨਾਰਾ ਕਦੇ ਨਾ ਖੁਰਦਾ
ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਕੜਾ ਪਿਆਰਾ,
ਇਕ ਅੱਧ ਸੁਆ-ਤੋਂ ਦਿਓ।
ਮੈਂਨੂੰ ਮੇਰਾ ਜੋ ਕੁੱਝ ਹੈ, ਜੋ ਮੈਂਨੂੰ ਦਿਓ।
ਇਹ ਕੋਹ ਮੌਸਮ ਹੈ - ਬੇਲਾਣਾਂ
ਨਾ ਜਿਉਂਦੇ ਨਾ ਮਰਦੇ ਹਾਂ
ਅਣਚਾਹੀਆਂ ਰੁੱਤਾਂ ਹਿੰਡਾਉਂਦੇ
ਆਪਣੇ ਮਾਰੂਥਲ 'ਚ ਵੱਖ
ਛੁੱਥਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤਰਦੇ ਹਾਂ
ਅਣਬੀਤੇ ਗੁਨਾਹ ਦੀ ਸਜਾ
ਜਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਖੁਰਨ ਦਾ ਮਜਾ
ਇਕ ਅੱਧ ਪੁਲ ਹੋਰ ਦਿਓ -
ਮੈਂਨੂੰ ਮੇਰਾ ਜੋ ਕੁੱਝ ਹੈ, ਜੋ ਮੈਂਨੂੰ ਦਿਓ

*ਸੁਰਿੰਦਰ ਪੰਜਲ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਲੋਚਕ ਵੀ ਹੈ।

**ਦੇਖੋ "ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ" ਅਕਤੂਬਰ, 1978

“ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ “ਪੰਜਾਬ” ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਵਰਣਨ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੈ। ਕੁਝ ਲੇਖਕ ਆਪਣੀਆਂ ਇਥੋਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ, ਸਿਮਰਤੀਆਂ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਰਚਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਕੁਝ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਕਦੇ ਛੁੱਟੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ, ਉਦੋਂ ਬਾਰੇ ਕੋਝੇ ਮਿੱਠੇ ਤਜਰਬੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਇਥੇ ਦੀਆਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਅਤੇ ਇਥੇ ਛਪਦਾ ਸਾਹਿਤ ਪੜ੍ਹਕੇ ਉਸਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਕੇ ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। “ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ” ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਨਕਸਲੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਸੰਗਰਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਛਪਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਕਟ ਕਾਲੀਨ ਸਥਿਤੀ ਉਤੇ ਵੀ ਵਿਅੰਗ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। “ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਕਹਾਣੀ ਅੰਕ” ਵਿਚ “ਕੀੜਿਆਂ ਦੇ ਭੌਣ” (ਤੇਜ ਭੰਮੀਪੁਰੀ) ਤੇ “ਚਾਨਣ ਹੋ ਗਿਆ” (ਦਰਸ਼ਨ ਬੈਂਸ) ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਕਸਲੀ ਲਹਿਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਧੂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ “ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ” ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਅਤਿਆਚਾਰ ਦੀ ਵਿਥਿਆ ਹੈ। ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉਤੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਇ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ “ਉਪਭਾਵਕਤਾ” ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਹਾਂ, ਕੁਝ ਨੌਜਵਾਨ ਕਵੀਜ਼ਨਾਂ ਦੀ ਕਾਵਿ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਹੋਰ ਮੌਲਣ ਦੀ ਆਸ਼ਾ ਦੁਆਂਦੀ ਹੈ, ਕਦੀ ਕਦੀ ਤਿੱਖੀ ਧਾਰ ਵਾਲੀਆਂ ਰੋਸ-ਭਰਪੂਰ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਲਿਖਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਿੰਦਰ ਪੰਜਲ ਅਤੇ ਇਕਬਾਲ ਰਾਮੂਵਾਲੀਆ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਣਨ ਯੋਗ ਹਨ :-

“ਤੇਰੇ ਖਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹਨ। ਕਪਾਹ ਦੀਆਂ ਡੋਡੀਆਂ ਜਾਂ ਅੰਬਾਂ ਦਾ ਬੂਰ
ਕਾਂ ਦਾ ਕੁਰਲੋਣਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਫੌਜੀ ਦਾ ਛੁੱਟੀ ਆਉਣਾ, ਤੀਆਂ ਦਾ ਚਾਅ ਜਾਂ ਸਹੇਲੀ
ਦਾ ਵਿਆਹ।
ਵੰਗਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਜਾਂ ਕਾਲਜ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪੜ੍ਹਨ ਢੰਗ, ਅੱਖ ਦਾ ਫਰਕਣਾ ਜਾਂ
ਨਿੱਛਾਂ।
ਤੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਣੀ, ਖੇਤਾਂ 'ਚ ਸਿਲ੍ਹਾ ਚੁਗਦੇ ਅਧਨੰਗੇ ਪਿੰਡੇ ਤੇ ਸਹਾਰੀ
ਤਪਸ਼,
ਤੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਣੀ, ਹਵੇਲੀ ਸਬਰਦਿਆਂ ਸਵੇਰ ਦੀ ਮਹਿਕ 'ਚ ਰਸੀ
ਛੰਦਗੀ ਦੀ ਬਦਬੋ,
ਤੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਣਾ, ਕੱਚ ਦੀਆਂ ਵੰਗਾਂ ਨਾਲ ਲੋਹ-ਕੜਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ਬਰ
(ਅਜੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਖਤ ਨਾ ਤਿਤੀ—“ਸੁਰੋਂਦਰ ਪੰਜਲ”

“ਪਿੰਡੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕਿਆ ਸੜਕ ਦਾ ਟੈਟਾ,
ਕਿਤੇ ਜੇ ਖੂਨ ਵਾਂਗੂੰ ਸੁੱਕਦੀ ਚੁੱਪ ਫਸਲ ਨੂੰ ਪਰਵਾਸ ਦੇਂਦਾ,
ਅਤੇ ਪੱਕੀ ਇਮਾਰਤ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਦੀ
ਕਿਤੇ ਜੇ ਬਾਜ਼ਰੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ਕ ਰੋਟੀ ਤੇ ਪਿਘਲ ਸਕਦੀ,
ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਛਿੱਕੇ ਉਤੇ ਲਟਕਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿਲਕਣ ਤੋਂ ਹੀ ਬਚ ਜਾਂਦਾ
ਜ਼ਰਦੇ ਦੀ ਪੁੜੀ ਵਿਚੋਂ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਬਾਹਰ ਆ ਸੋਚ ਹੀ ਲੈਂਦਾ
ਕਿ ਮੇਰੇ ਮੱਥੇ 'ਚ ਖੁੱਭੀ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਲਾਠੀ, ਮੇਰੀ ਹੀ ਪਰਚੀ ਨੇ ਸਿਰਜੀ ਹੈ।
(ਬਿਹਬਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਇਕਬਾਲ ਰਾਮੂਵਾਲੀਆ*)

ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਦੇ ਨਾਵਲ “ਲਹੂ ਦੀ ਲੋਅ” ਦੀ ਪਰਜੇਜਾ ਕਰਦਿਆਂ ਲਿਖਤਾਂ “ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ” ਨੇ ਛਾਪੀਆਂ ਹਨ।

ਸ: ਸ: ਮੀਸ਼ਾ ਨਾਲ ਗੁਫਤਗੂ ਕਰਦਿਆਂ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕਾਂ ਵਲੋਂ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ ਕਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਲੀਟੈਂਸੀ ਦੀ ਹੁੱਚੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ।
ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਏ ਮੁੰਡੇ ਵਿਆਹ ਕਿਵੇਂ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਕੈਨੇਡਾ ਬੈਠੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਇਥੋਂ ਗਈਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਕਿਵੇਂ ਵਿਆਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਦਾ

*ਇਕਬਾਲ ਰਾਮੂਵਾਲੀਆ ਦਾ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ “ਸੁਲਘਦੇ ਅਹਿਸਾਸ” (1973) ਅਤੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਪੰਜਲ ਦਾ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ “ਸੂਰਜਾਂ ਦੇ ਹਮਸਫਰ” ਛੱਪ ਚੁੱਕੇ ਹਨ

ਗਜ਼ਲ ਕੁਲਵੰਤ ਜਗਰਾਓਂ

ਸ਼ਹੀਦ ਦੀ ਚਿਤਾ ਚੋਂ ਲਾਟਾਂ ਜੋ ਉਠਦੀਆਂ ਨੇ।
ਜ਼ਾਲਿਮ ਹਨੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਫੂਕ ਸੁਟਦੀਆਂ ਨੇ।
ਵਹਿਸ਼ਤ ਜ਼ੁਲਮ ਜਬਰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੀਵਾਰਾਂ
ਕਿਰਨਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਲੱਖ ਐਪਰ ਨਾ ਰੁਕਦੀਆਂ ਨੇ।
ਫੁਲਦਾ ਹੈ ਖੂਨ ਜਿਥੇ ਖਿੜਦੇ ਨੇ ਫੁਲ ਸੂਹੇ
ਪੱਤੜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਰੀਆਂ ਲਗਰਾਂ ਵੀ ਫੁਟਦੀਆਂ ਨੇ।
ਭਾਵੇਂ ਜ਼ਬਾਨ ਰੋਕੋ ਪਾਵੇਂ ਹਜ਼ਾਰ ਪਰਦੇ
ਗਲਾਂ ਜੋ ਹੋਣ ਸੱਚੀਆਂ ਫਿਰ ਵੀ ਨਾ ਛੁਪਦੀਆਂ ਨੇ।
ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣੇ ਲਈ ਸੋਚਾਂ ਕੀ ਸੋਚਦੇ ਹੋ
ਵਾਟਾਂ ਲਮੇਰੀਆਂ ਤਾਂ ਚਲਿਆਂ ਹੀ ਮੁਕਦੀਆਂ ਨੇ।
ਉਹਨਾਂ ਥਲਾਂ 'ਚ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਹੈ ਖਿੜਦੀ
ਜਿਹੜੇ ਥਲਾਂ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਨਦੀਆਂ ਵੀ ਸੁਕਦੀਆਂ ਨੇ।
ਸ਼ਹਿਨਾਈ ਗੂੰਜਦੀ ਹੈ ਜਿੱਤਾਂ ਦਾ ਢੋਲ ਵਜਦੀ
ਚਾਨਣ ਦੀਆਂ ਬਰਾਤਾਂ ਜਦ ਆਣ ਦੁਕਦੀਆਂ ਨੇ।

ਦੋ ਗਜ਼ਲਾਂ ਆਤਮਾ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨਪੁਰੀ

ਕਿ ਬਦਨਾਮ ਜਦ ਤੋਂ ਹਵਾ ਹੋ ਗਈ ਏ
ਮਿਰੀ ਬੀਵੀ ਮੈਥੋਂ ਖੜਾ ਹੋ ਗਈ ਏ।
ਨਾ ਘਰ ਦਾ ਰਿਹਾ ਨਾ ਰਿਹਾ ਘਾਟ ਦਾ,
ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗਾਨੀ ਤਖਾਹ ਹੋ ਗਈ ਏ।
ਹੈ ਕੀਤੀ ਖੁਆਰੀ ਤਿਰੇ ਲਾਰਿਆਂ ਨੇ,
ਸੜੇ ਦਿਲ ਦੀ ਠੰਢੀ ਸੁਆਹ ਹੋ ਗਈ ਏ।
ਜਦੋਂ ਦਾ ਸਜਾਇਆ ਏ ਉਸਨੇ ਮਖੌਟਾ,
ਨਿਰਾਲੀ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਅਦਾ ਹੋ ਗਈ ਏ।
ਮਿਰਾ ਦਿਲ ਕਰੇ ਕੁਝ ਕਰਾਂ 'ਕਿਸ਼ਨਪੁਰੀਆ',
ਕਿ ਹੁਣ ਸਬਰ ਦੀ ਇੰਤਹਾ ਹੋ ਗਈ ਏ।

ਫੂਤ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ।
ਅੱਜ ਨੂੰ ਰੁਸ਼ਨਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ।
ਉੱਚੀਆਂ ਪਵਨਾਂ 'ਚ ਉੱਡਣ ਵਾਲਿਓ,
ਧਰਤ ਉੱਤੇ ਆਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ।
ਖੁਦਕਸ਼ੀ ਕਰਦਾ ਏ ਬੁਜ਼ਦਿਲ ਆਦਮੀ,
ਜ਼ੁਲਮ ਸੰਗ ਟਕਰਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ।
ਹੈ ਅਮਾਨਤ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇਹ ਕੌਮ ਦੀ,
ਕੌਮ ਲੇਖੇ ਲਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ।
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਹੀ ਨਾਂ ਹੈ,
ਹਰ ਸਮੇਂ ਮੁਸਕਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ।

ਵਿਆਗਤਮਕ ਵਰਣਨ ਵੀ ਕਈ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ, ਤੇਜ ਸੰਧੂ ਕੁਨੈਲ ਦੀ ਕਹਾਣੀ "ਇੱਜ਼ਤ"* ਭਾਰਤ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣ ਆਏ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਵਿਥਿਆ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦੀ ਇਕ ਕਹਾਣੀ "ਸਿਰ ਦਾ ਭਾਰ" ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾਈ ਇਕ ਲੜਕੀ ਬੜੇ ਹੀ ਨਿਕੰਮੇ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਦਿਤੇ ਜਾਣੇ ਦੀ ਕਠੋਰ ਸਚਾਈ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।**

ਕੈਨੇਡਾ ਬੈਠ ਕੇ ਭਾਰਤ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਲੇਖਕਾਂ ਵਿਚ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਅਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ "ਸਿਵਾ ਬਲਦਾ ਰਿਹਾ" ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਹੀ ਕਿਤਾਬ ਹੈ।***

ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਰਚਨਾ ਸੁਰਜੀਤ ਕਲਸੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ "ਧਾਗਿਆਂ 'ਚ ਜਕੜੀ" ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਰ ਗਏ ਪਿਓ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੱਡੀ ਧੀ, ਜੋ ਅਧਿਆਪਿਕਾ ਹੈ, ਪਿਓ ਦੀ ਥਾਂ ਛੋਟੇ ਭੈਣਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦੀ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਾ ਜਾਣਿਆ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਕਲਸੀ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਨਿਭਾਅ ਬਹੁਤ ਸਾਂਭ ਸਿੱਕਰ ਕੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਧਿਆਪਕਾ ਦਾ ਪਾਤਰ ਚਿਤਰਣ ਲੇਖਕਾ ਨੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਸੂਝ ਬੂਝ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਅਨੋਖੀ "ਪ੍ਰੋਫਤਾ" ਹੈ —

"ਸੰਧਿਆ ਨੂੰ ਖਿਆਲ ਆਇਆ, ਮਾਂ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ..... ਉਸਦੀ ਹਰ ਲੋੜ ਵਲ ਉਚੇਚਾ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਮਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਨਹਾਉਣ ਜਾਂਦੀ ਨੂੰ ਸਾਬਣ ਤੇਲੀਆ ਦੇਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਰਾਤੀ ਉਹਦਾ ਬਿਸਤਰਾ ਵਿਛਾਉਣ ਤਕ ਦਾ ਸੰਧਿਆ ਦਾ ਸ਼ਾਰਾ ਕੰਮ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਧਿਆ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਹੋਰਨਾਂ ਦੀ ਵਾਰੀ ਮਗਰੋਂ..... ਬਿਲਕੁਲ ਉਵੇਂ ਹੀ ਜਿਵੇਂ ਬਾਬੂ ਜੀ ਦੇ ਜਿਤੂੰ ਦਿਆਂ ਮਾਂ ਕਰਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਸੰਧਿਆ ਨੂੰ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਇਕ ਠੰਡੀ ਕੰਥਣੀ ਜਿਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ ਕਿ ਉਦੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਰਜਾ ਬਾਬੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ..... ਹੁਣ ਸੰਧਿਆ ਨੂੰ..।"

ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਬਾਰੇ ਭਾਵਕ ਯਾਦਾਂ Nostalgia ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਚਰਨ ਰਾਮਪੁਰੀ ਦੀ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਵਰਣਨ ਯੋਗ ਹੈ :—

"ਖੋਤ ਪਸਰੇ ਨਜ਼ਰ ਦੀ ਸੀਮਾ ਤਕ, ਨੱਚਦਾ ਹਰ ਤਰਫ ਸੋਨਾ ਹੀ।
ਸੀਤ ਬੁਲ੍ਹੀਂ ਹਿਲੋਰਦਾ ਹੈ ਕਮਾਦ, ਮਸਤ ਦੇਖੇ ਜਵਾਨ ਸਰ੍ਹੋਂ ਨੂੰ
ਰੁੱਤ ਰਸਦੀ ਤੇ ਰੰਗ ਦੀ ਹੈ।
ਹਰ ਕੁਈ ਨਿੱਘ ਨੂੰ ਤਰਸਦਾ ਹੈ, ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਹੈ ਬਸੰਤ ਪਹੁੰਚ ਰਹੀ।
"ਹਾਂ" ਜੇ ਇਕ ਤੇਰੇ ਮੋਹ ਦੀ ਹੋ ਜਾਏ
ਪਲ 'ਚ ਮੌਸਮ ਦਾ ਮੁੱਲ ਤਰ ਜਾਏ,
ਪਲ 'ਚ ਇਹ ਰੁੱਤ, ਅਮੁੱਲ ਹੋ ਜਾਏ।

(“ਅੰਨ੍ਹੀ ਗਲੀ” ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਇਕ ਕਵਿਤਾ)

ਕੁਝ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਉਥੋਂ ਦੇ ਅਤੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਗੋਰੀ ਨਸਲ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਣ ਲੱਗੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ "ਪਾਤਰ" ਬਣਾਉਣ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ

*ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਕਹਾਣੀ ਅੰਕ (ਵਤਨੋਂ ਦੁਰ)

**“ਵਤਨੋਂ ਦੁਰ” ਨਵੰਬਰ ਦਸੰਬਰ, 1978

***ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਅਰ ਪਹਿਲਾਂ “ਵਤਨੋਂ ਦੁਰ” ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਸਨ ਹੁਣ “ਇਡੋ ਕੈਨੇਡੀਅਨ” ਕੱਢਦੇ ਹਨ।

† ਸੁਰਜੀਤ ਕਲਸੀ ਦੀ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਵੀ “ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਕਹਾਣੀ ਅੰਕ” ਵਿਚ ਛਪੀ ਹੈ।

†† ਗੁਰਚਰਨ ਰਾਮਪੁਰੀ ਦਾ “ਅੰਨ੍ਹੀ ਗਲੀ” ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 1972 ਵਿਚ ਛਪਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ “ਕਣਕਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ” 1953, “ਕੋਲ ਕਰਾਰ” 1960 ਅਤੇ “ਕਿਰਨਾਂ ਦਾ ਆਲ੍ਹਣਾ” 1963 ਵਿਚ ਛਪੇ ਸਨ। “ਅੰਨ੍ਹੀ ਗਲੀ” ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਗੁਰਚਰਨ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਅਤੇ ਕੋਮਲ ਬਿਰਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕਵੀ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਨਸਲੀ ਸਬੰਧ/ਸਾਧੂ

ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਬਦਲ।
ਆਪਣਾ ਲਿਬਾਸ ਬਦਲ।
ਅਪਣੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਨੂੰ ਕੰਦ ਕਰ।
ਸਭਾਵਾ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾ।
ਡਿਨਰ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨਾਲ।
ਲੋਕ ਨਾਚਾਂ ਤੇ ਗੀਤਾਂ ਨਾਲ।
ਡੰਡੇ ਨਾਲ, ਧਮਾਕੇ ਨਾਲ।
ਹਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।
ਨਸਲੀ ਸਬੰਧ ਸੁਧਾਰਨ ਦੀ,
ਤੇ ਉਹ।
ਹੱਥ 'ਚ ਟੋਪੀ ਫੜੀ।
ਸਾਡੀ ਦਾ ਪੱਲਾ।
ਜਾਂ ਪੱਗ ਦੀ ਬੋਲੀ ਬਣਾਈ।
ਆ ਬਹਿੰਦੇ ਹਨ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਹਵੇਲੀ
ਅਟਵਾ, ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਤੋਂ ਲੰਡਨ।
ਤੇ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਰਖੀਆਂ
ਹੂੰਝ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਸਾਡੀ ਹਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼।

(ਕੈਨੇਡਾ ਕਵਿਤਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ)

SEABOARD LIFE

Have you really considered the career potential that the Life Insurance industry offers?

Did you know that we finance your training?

Do you realize how much care is taken to establish your aptitude for our business before we even offer you a contract?

If you have ambition, drive, integrity and an inquiring mind, we at Seaboard Life will be happy to talk to you.

Call:

JAGJIT S. SIDHU, M.A.
Assistant Branch Manager.

Bus. 273-2961
Res. 324-2493

Suite 202 - 4640 No. 3 Road,
Richmond, B.C. V6X 2C2

32 "ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਕਹਾਣੀ ਅੰਕ" ਵਿਚ ਸੰਮਿਲਤ ਦੋ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹਨ ਯੋਗ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਹੈ ਨਾਵਲਕਾਰ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਚਨਾ "ਲਿੰਡਾ" ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਹੈ ਅਜਮੇਰ ਰੋਡੇ ਦੀ "ਨੰਬਰ ਵੰਨ"। ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਗੌਰੀ ਨਸਲ ਦੀ ਇਕ ਕੁੜੀ "ਭਾਵਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ" ਦੇ ਅਸੰਤੁਲਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਥੋਂ ਦੀ ਲਿੰਡ-ਖੁਲ੍ਹਾ ਪਸ਼ੀਵਰ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵਿਚ ਵੈਚਾਰਚੰਦੇ ਉਲਝਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲਝਨ ਦਾ ਵਰਨਣ ਹੈ :-

"ਲਿੰਡਾ! ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ ਫੈਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਵਰਗੀਆਂ ਸਾਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ ਮੈਨੂੰ।"

"ਮੂੰਡੇ ਤਾਂ ਚੁਲਬਲੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਹੀ ਪਿਛੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਸਾਦਗੀ ਹੀ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਗੁਨਾਹ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਹਾਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮੂੰਡਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੌਲ੍ਹਾਂ ਸਤਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਅਨਜਾਣ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰੈਗਨੈਂਟ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਕਿਧਰੇ ਮੈਂ ਵੀ ਉਹੋ ਗਲਤ ਨਾ ਕਰ ਬੈਠਾਂ। ਉਸਦੀ ਗਲਤੀ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਇਲਲਿਜ ਟੀਮੇਟ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਮੈਨੂੰ ਭੁਗਤਣੇ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ।..."

ਅਜਮੇਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ "ਨੰਬਰ ਵੰਨ" ਇਕ "ਅਮਰੀਕਨ" ਦਾ ਪਾਤਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ "ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਦੌੜ" ਅਤੇ "ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਤ ਪਾਉਣ ਦੀ ਰੁਚੀ" ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਯਥਾਰਥ ਹੈ। ਦੌੜ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਅਨੇਕਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚੋਂ "ਇਕ ਨੰਬਰ" ਉਤੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ "ਇਕ" ਨੇ ਹੀ ਆਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ "ਦੌੜਨ ਅਤੇ ਜਿੱਤਣ" ਨੂੰ ਧਰਮ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਕੌਮ ਵਿਚ ਹਾਰ ਦੀ ਚੋਭ ਅਤੇ ਸ਼ਰਮ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ "ਮਾਨਸਤ ਉਲਾਰ" ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਲੋਕ "ਅਣ-ਮਨੁੱਖੀ ਚੋਟੀਆਂ ਚੁਣ ਕੇ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਤੁਰ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਨਾਇਕ ਹੈ ਨਰੀ ਰਾਹ ਜਾਂਦੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਲਿਫਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੇ। ਕੁੜੀ ਉਸ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਜਾਨਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੇਜ਼ ਕਾਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹੈ ਨਰੀ ਨੂੰ ਗੱਲਾਂ ਅਤੇ ਦਲੀਲ ਵਿਚ ਉਲਝਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਬਚਾਅ ਦਾ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਿਕਲੇ। ਉਹੀ ਉਸ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ :-

"ਤੇਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਬਹੁਤ ਖਾਸ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਮੈਂ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਰਿਕਾਰਡ ਕਾਇਮ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਉਹ ਬੰਦਾ ਹੋਵਾਂਗਾ ਜਿਸ ਨੇ ਹਿਸਟਰੀ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨੌਜਵਾਨ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਹੋਣ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰੋਪ ਕਰਨ ਦੇ।"

"ਪਰ ਇਹ ਰੁਤਬਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ?"
 "ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਮੂਰਖ ਤੀਵੀਂ ਹੈ। ਏਥੇ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਦੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੋਟੀ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਰਿਕਾਰਡ ਤੋੜਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਰਿਕਾਰਡ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਨੰਬਰ ਵੰਨ ਬਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ।"

ਪੱਛਮੀ ਪਾਤਰਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਵੇਰਵੇ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਕਈ ਸਾਲ ਇਥੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਅਤੇ ਕਈ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਥੇ ਛਪਵਾਏ। ਫੇਰ ਕੀਨੀਆ ਰਹਿ ਕੇ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ

* ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੀਆਂ ਛਪ ਚੁੱਕੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਉਂ ਹੈ—ਕਵਿਤਾ:—ਦਿਲ ਦਰਿਆ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਡੁੱਬੇ, ਬੁੱਕਲ ਦੇ ਵਿਚ ਚੋਰ, ਬਿੰਦੂ, ਮੇਨ ਹਾਦਸੇ, ਦਿਲ ਟਰਾਂਸ ਪਲਾਟ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸ਼ਹਿਰ ਜੰਗਲੀ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਮੌਸਮ ਦੀ ਵਾਰੀ, ਜਲ ਭਰਮਾਂ ਜਲ, ਚਿੱਟੇ ਕਾਲੇ ਪੱਥੇ। ਕਾਵਿ ਨਾਟਕ :- ਬੀਮਾਰ ਸਦੀ। ਸਫਰਨਾਮਾ:—ਸਿਮਰਤੀਆਂ ਤੇ ਦੇਸ਼। ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ :- ਚਰਾਵੀ, ਜੁਰਮ ਦੇ ਪਾਤਰ, ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਜੰਗਲ, ਕੰਨ ਪ੍ਰਤੀਕੌਨ, ਮੈਲੀ ਪੁਸਤਕ, ਜਿਥੇ ਦੀਵਾਰਾਂ ਨਹੀਂ।

VICON MEDIC PHARMACY

ਵਾਈਕਨ ਫਾਰਮੇਸੀ ਡ੍ਰਾਗੀ।
 6407 MAIN ST.
 ਤੇ ਪੁੱਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤੁਸੀਂ
 ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋੜੀਂਦੀ
 ਸਮਾਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਸਤੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ
 ਤੇ ਖਰੀਦ ਸਕਦੇ ਤੇ। ਖੁਦ ਆਉ ਤੇ
 ਅਜਮਾ ਕੇ ਦੇਖੋ।

TEL: 324-3177

KENNY K. H. NG B.S.C. (PHARM.)
R.P.E.B.C.

PAUL C. Y. FU B.S.C. (PHARM.)
R.P.E.B.C.

**6407 MAIN ST.
VANCOUVER, B.C.**

ਸੂਚਨਾ

ਇਸ ਸਾਲ ਦੀ ਸ਼ਾਨਤਾ ਕੁਝ ਸਮੇਂ
 ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਟਰੇਰੀ ਅਕੈਡਮੀ ਵਿਚ
 ਦੇ ਹੋਰ ਸਿਖੇ ਅਹੁਦੇ ਵੀ ਹੋਣੇ ਗਏ।

ਪ੍ਰਧਾਨ - ਅਮਰੀਕੀ ਚਾਰਲ
 ਸਕੱਤਰ - ਸੁਖਵੰਤ ਉਦਯ
 ਅਹੁਦ ਸਕੱਤਰ - ਸਮੇਰ ਤੋਟੀ

ਸੂਚਨਾ

ਫਾਰਮ ਵਰਕਰ ਜਥੇਬੰਦ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਦਫਤਰ
 ਨੂੰ ਜਨਵਰੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਚਲੇ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹੀ ਵੇਰ
 ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕੁਝੀ ਕੰਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ
 ਆਪਣੇ ਸੰਪਰਕ ਨੂੰ 524-2703 ਨੂੰ
 ਦਰਨਪਾਲ ਗਿੱਲ ਨੂੰ 576-2307 ਤੇ ਫੋਨ
 ਕਰੋ। 2030 ਦਾ ਫੋਨ ਨੰਬਰ 521-5719
 ਨੂੰ।

ਲਿਖਿਆ, ਤੇ ਕਈ ਰਚਨਾਵਾਂ ਉਥੋਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਬਾਰੇ ਛਪਵਾਈਆਂ। ਉਥੋਂ ਛੁੱਟੀ ਕੱਟਣ ਲਈ ਯੂਰਪ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਗਿਆ, ਤੇ ਹੁਣ ਕੈਨੇਡਾ ਜਾ ਵੱਸਿਆ ਹੈ, ਕਿਥੇ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਕ ਲਗ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।* ਰਵੀ ਪੱਛਮੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਸਾਤਮਕ ਆਲੋਚਕ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਪੱਛਮੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਲਿੰਡ-ਖੁਲ੍ਹਾ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ "ਸੁਤੰਤਰਤਾ" ਵਲ ਜਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ "ਰੱਜ ਕੇ ਅਤੇ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਜੀਉਣ" ਵਿਚ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਦ ਉਹ ਇਹ ਸਭ ਕਿਸਮ ਦੀ ਲਿਬਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਨੰਦ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੋਇਆ? ਕੀ ਸਾਰੀ ਤਲਾਸ਼ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਭਰਮ ਹੀ ਸੀ? ਇਉਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸਨੇ "ਜੀਵਨ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ" ਬਣਾਉਣ ਜਾਂ ਲੱਭਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਵਾਰ ਵਾਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਸੱਚ ਸਮਝਿਆ ਉਹ ਭਰਮ ਹੀ ਸੀ

ਇਰਾਦੇ 'ਚ ਨਹੀਂ ਦਮ, ਸੋਚਾਂ 'ਚ ਨਹੀਂ ਸ਼ਕਤੀ।
 ਖਲਾਅ ਵਿਚ ਲਟਕੇ, ਨਾ ਖੜੇ ਨਾ ਤੁਰੇ, ਕਿਹੀ ਹਸਤੀ ?
 ਮੈਂ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਭੱਜਿਆ ਨਹੀਂ, ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਛਿਣ ਭੰਗਰਾ ਬਿੰਬ ਹਾਂ।
 ("ਵਰੋਲਾ"—ਚਿੱਟੇ ਕਾਲੇ ਧੱਬੇ ਵਿਚ)

ਕਈ ਲੋਕ "ਨਿਸਚਿਤ ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਨੀਤੀਆਂ" ਅਪਨਾ ਕੇ ਮੋਢਿਆਂ ਵਾਂਗ ਵੇਖਦੇ ਅਤੇ ਮੋਢਿਆਂ ਦੇ ਵੱਲ ਲੱਭ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਈ ਮੋਢਿਆਂ ਵਰਗੇ ਹਨ, ਪਰ ਰਵੀ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੋ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਠੀਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਕੀ ਅਜ ਦਾ ਠੀਕ ਕੱਲ੍ਹ ਦਾ ਵੀ ਠੀਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਏਗਾ?

"ਅਜੋਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਇਕ ਲੱਤ ਜੇ ਮੌਜੂਬੀਕ ਤੇ ਅੰਗੂਲਾ ਵਿਚ ਹੈ, ਤਾਂ ਦੂਜੀ ਬੋਧ ਬਿਛ ਜਾ ਗਯਾ ਦੇ ਸੰਥਾਨ 'ਤੇ।
 ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਤਾਂ ਮਰਨਾ ਹੀ ਹੈ,
 ਵਿਚ ਉਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਨਾ ਮਰੇ ?
 ਕੋਈ ਪਰਪੰਚ ਰਚੇ, ਨਾਇਕ ਬਣੇ
 ਨਿਖੜੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰਾਮ ਗਊਆਂ, ਮੱਝਾਂ ਤੇ ਭੇੜਾਂ ਦੀ ਇਸ ਭੀੜ ਤੋਂ।"
 ("ਹਾਈਪਰਟੈਨਸ਼ਨ")

ਪਰ ਜੇ "ਨਾਇਕ" ਬਣਨ ਦਾ ਪਰਪੰਚ ਰਚਦੇ ਹਨ, ਉਨਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਦੀ ਸਾਰਥਕਤਾ ਵਿਚ ਰਵੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ। "ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਕਲਿਆਣ" ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਉਸਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ।

ਵਾਦਾਂ ਵਿਵਾਦਾਂ ਵਿਚ ਤਰਕ ਅਤੇ ਦਲੀਲ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਥਾਂ ਅੱਜ, ਮਾਰੂ ਸ਼ਬਦਰਾਂ, ਸੰਤਾਨੀ ਵਾਕਾਂਤੀ ਤੇ ਹਿੰਸਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੇ ਏ ਲਈ ਹੈ। ਟਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਾਦ ਜਿੱਤੇ ਜਾ ਰਾਹੇ, ਮੌਤ ਕੇਵਲ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਤੇ ਜਦੋਂ ਇਹ "ਮਨੁੱਖ" ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਤੇ ਰਣ-ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਵੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈ :—

ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲਾ ਇਕ ਪਾਤਰ, ਨਾ ਨਾਇਕ ਹੈ, ਨਾ ਖਲਨਾਇਕ।
 ਇਹਦਾ ਪਰਬਤ ਚੜ੍ਹਨਾ ਵੀ ਪਾਤਾਲ ਉਤਰਨਾ ਹੈ।
 ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਨੇ ਕਦ ਤੁਰਨਾ ਹੈ? ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਨੇ ਕੱਦ ਖੜ੍ਹਨਾ ਹੈ?
 ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਸਨੇ ਕੱਦ ਜਿਉਣਾ ਹੈ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਸਨੇ ਕਦ ਮਰਨਾ ਹੈ?
 ("ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲਾ ਪਾਤਰ")*

ਜਾਹਰ ਹੈ, ਰਵੀ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਆਪੀ ਮਨੁੱਖੀ ਸਥਿਤੀ ਉਤੇ ਝਾਤੀ ਮਾਰਨ ਦੀ ਰੁੱਚੀ

*ਉਪਰੋਕਤ ਸਭ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਰਵੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ "ਚਿੱਟੇ ਕਾਲੇ ਧੱਬੇ" (1978) ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

**YOUR LOCAL REALTOR
 BUYING, SELLING
 OR TRADING YOUR
 PROPERTY ALWAYS
 REMEMBER YOUR LOCAL
 REALTOR!**

Gurpiar Romana

ਫਰੇਜ਼ਰ ਵੈਲੀ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮਨ-ਪਸੰਦ ਦਾ ਫਾਹਮ ਜਾਂ ਘਰ ਖ਼ਰੀਦਣ ਜਾਂ ਵੇਚਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਹਾਇਕ:

ਗੁਰਪਿਆਰ ਰੋਮਾਣਾ B.S.C. ENG.

ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰੇ ਲਈ ਅਿਕੋ ਜਾਂ ਫੁਨ ਕਰੋ।

ਘਰ ਦਾ ਫੁਨ ਨੰ.: - 853-8783

ਦਫਤਰ ਦਾ ਫੁਨ ਨੰ.: - 859-7636

Bus.: 859-7636

Res.: 853-8783

105/33119 South Fraserway, Abbotsford V2S 2B1

੨੧ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਭਾਰਤ ਕੀਨੀਆ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀਆਂ ਤਤਕਾਲੀਨ ਸਥਿਤੀਆਂ ਉਤੇ ਜਾਂ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦਾ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਥੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਦਰਸ਼ਨਕ ਰਾਏ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਤੱਥ ਨਾਲੋਂ ਤੱਤ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੋਹ ਹੈ।

ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਨਿਕਟ-ਵਰਤੀ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ, ਪਰ ਉਥੇ ਵੀ ਉਸਨੂੰ Abstract ਨਤੀਜੇ ਕੱਢਣ ਦਾ ਸ਼ੌਂਕ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਨਵੇਂ ਛਪੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ "ਜਿਥੇ ਦੀਵਾਰਾਂ ਨਹੀਂ" ਦੀ ਕਹਾਣੀ "ਘਟਦੇ ਵੱਧਦੇ ਫਾਸਲੇ" ਦੇਖਣ ਯੋਗ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੀਨੀਆ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਪਿਓ ਸੁਧੀਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਗਲੋਬ ਫੜਕੇ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਤੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਦੀਪ ਦੇਖ-ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦੀਪ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਆਪਣਾ ਪਿੰਡ ਹੈ, ਜਿਥੋਂ ਉਸਦਾ ਪੁੱਤਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਕ ਹੋਰ ਦੀਪ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਤੀਜੇ ਦੀਪ ਵਿਚੋਂ ਉਸਦੀ ਵਿਆਹੀ ਧੀ, ਆਪਣੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨਾਲ, ਬਾਪ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ—

"ਉਸਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਟੱਬਰ ਦੇ ਪੰਜ ਜੀਆਂ ਦਾ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਸਗੋਂ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਦੋ ਮਹਾਂਦੀਪਾਂ (ਅਫਰੀਕਾ ਤੇ ਭਾਰਤ) ਅਤੇ ਇਕ ਦੀਪ (ਇੰਗਲੈਂਡ) ਜੋ ਕਈ ਮਹਾਂਦੀਪਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸੀ, ਦਾ ਮੇਲ ਹੋਵੇਗਾ।"

ਉਸਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀਆਂ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ੇਛ ਮਿਲਣ ਅਤੇ ਅਰੋਕ ਲਿੰਗ ਜੀਵਨ ਦਾ ਵਰਣਨ ਬਹੁਤ ਹੈ। ਇਥੇ ਨਸਲੀ ਦੀਵਾਰਾਂ ਵੀ ਟੁੱਟਦੀਆਂ ਜਾਪਦੀਆਂ ਹਨ, ਕੀਨੀਆ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਉਹ ਅਫਰੀਕਨ ਤੀਵੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਤਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਗੋਰੀ ਨਸਲ ਦੀਆਂ ਤੀਵੀਆਂ ਨੂੰ, ਜੋ ਭਾਰਤੀ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। "ਅਪਣੇ ਆਪਣੇ ਓਹਲੇ" ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਉਹ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:—

"ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਇਹ ਮੇਰਾ ਪਹਿਲਾ ਸਿਆਲ ਸੀ ਅਤੇ ਤੀਸਰੀ ਨੌਕਰੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਦੋ ਵਾਰ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਲੰਮੀ ਉਡੀਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਿੱਤੇ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲੀ ਸੀ..... ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਮੈਂ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਅਧਿਆਪਕ ਬਣ ਗਿਆ ਸਾਂ ਅਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਸਹਿਕਰਮਣਾਂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਘੁੰਮ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਕਿਹੀ ਅਵੱਸਥਾ ਸੀ? ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤਾ ਸੀ। ਏਥੋਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਦੀਵੀ ਜਾਂ ਉਮਰ-ਸਮਾਨ ਲੰਮੇਰੀ ਵਚਨ-ਬੱਧਤਾ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤਕ ਮੁਕਤ ਹੈ। ਮਰਦ ਅਤੇ ਔਰਤ ਦਾ ਸੰਗ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਫੈਸ਼ਨੀ ਪੌਸ਼ਾਕ ਵਰਗਾ ਹੈ, ਅੱਜ ਨਹੁੰ-ਮਾਸ, ਕੱਲ੍ਹ ਹੈਂਗਰ ਉਤੇ—"

ਰਵੀ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰੀ ਵਿਚ "ਚਿੰਤਨਸ਼ੀਲਤਾ" ਚੰਗੀ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਪਿਛਲੇ ਵੀਹ ਸਾਲ ਤੋਂ ਉਸਨੇ ਜਿਵੇਂ "ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ" ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜੀਉਣ ਦੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਾਂਗ ਲਿਖਣ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਕਾਇਮ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਕਿਤਾਬਾਂ ਛਪਵਾਉਣੀਆਂ ਅਤਿਅੰਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਤਰਦੱਦ ਜਾਰੀ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਯੋਗ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਦੋ ਗੰਭੀਰ ਘਾਟਾਂ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਇਹ ਕਿ "ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਿਖਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਬਹੁਤ ਹੈ। ਇਕ ਹੀ ਕਵਿਤਾ ਕਈ ਵਾਰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਇਉਂ ਹੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਦੁਹਰਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹਰ "ਰਚਨਾ" ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਗਈ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਘਾਟ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੀ "ਦਿਸ਼ਾ ਹੀਣਤਾ" ਤੇ "ਭਟਕਣਾ" ਬਾਰੇ ਜੋ "ਦਰਸ਼ਨ" ਬਣਾਇਆ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਕਾਫ਼ੀ Profound ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ। ਉਸਦਾ ਚਿੰਤਨ ਗਹਿਰਾ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ। ਫੇਰ ਵੀ ਜੇ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਘੱਟ ਲਿਖਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਰਚਨਾਵਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਡੂੰਘਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਛੱਡ ਜਾਂਦੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ "ਖਿਆਲ ਦੀ ਬਾਰੀਕੀ" ਹੈ।

- (1) ਜਦੋਂ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲਾ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕੁਰਸੀ ਮੇਜ਼ ਤੋਂ ਨੀਵੀਂ ਹੋ ਗਈ।
- (2) ਫੁੱਲਾਂ 'ਚ ਹੱਸਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਨਮ ਕਿਉਂ ਬਣਦੇ ਹਨ ?
("ਮਿੰਨੀ ਕਵਿਤਾਵਾਂ")

* ਰਵੀ ਦੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ "ਜਿਥੇ ਦੀਵਾਰਾਂ ਨਹੀਂ" ਵਿਚੋਂ।

PAUL'S PLUMBING & ELECTRICAL SUPPLY

PLUMBING & BATHROOM
FIXTURES & SUPPLIES
HOT WATER TANKS
HOT WATER HEATING &
SUPPLIES

ਖੁਲਾਖੁਰੀ! ਤੁਹਾਡੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ
ਪਲੰਬਿੰਗ, ਗੀਟਿੰਗ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਸਮਾਨ
ਦਾ ਸਟੋਰ ਆਪਣੇ ਭਾਈ ਓਮ ਧਾਲ
ਵਲੋਂ 32 ਐਵੀਨਿਊ ਲਾਗੇ 4774 ਮੇਨ
ਸਟਰੀਟ ਤੇ ਸੱਤੇ ਦਿਨ ਖੁੱਲਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਏ, ਪੰਜਾਬੀ 'ਚ ਗੱਲ
ਬਾਤ ਕਰੋ, ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਯਾਚਤ ਕਰਨ
ਲਈ ਫੋਨ ਕਰੋ।

872 3118

English - Punjab - Hindi Spoken
4774 Main St (at 32nd)
Vancouver ☎ 872-3118
Open Sunday - Parking at rear.

THINKING OF TRAVEL?
WE CAN SAVE YOU MONEY,
TIME AND TROUBLE
GROUPS - CHARTER - EXCURSION
PAY LATER

SPECIAL IMMIGRANT FARES
AVAILABLE

GOYAL TRAVEL

4160 FRASER STREET,
VANCOUVER 10, B.C.
PHONE: 872-7658

ASSOCIATE OFFICES:

Opposite Nehru Garden, Jullundur City
Near Courts Moga (India) - Phone 2798
Near Courts Jagraon (India) - Phone 252
Bhagat Singh Chowk, Sadar Bazaar Barnala
(India). Phone 555

ਗੁਰਚਰਨ ਰਾਮਪੁਰੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵੀ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। "ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ" ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਾਲੀ ਨਿਸ਼ਚਤਾ ਉਸ ਵਿਚ ਹੁਣ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਵੀ ਉਸਦੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਦੀ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਹੁਣ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਝੰਡੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਅਰੇ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਹੈਨ ਓਹਲਾ ਸੱਤਾ ਦੀ ਭੁੱਖ ਦਾ ਹੀ? ਜੀਵਨ 'ਚ ਨੌਰ, ਹੈ ਜੇ ਕਿਸ ਕੰਮ ਫਲਸਫਾ ਹੈ? ਯੁੱਗ ਪੁਰਸ਼ ਫਲਸਫੀ ਜੋ ਆਦਰਸ਼ ਕਲਪਦੇ ਰਹੇ, ਬਣਿਆਂ ਹੈ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ? ਕੁਈ ਕਰਾਂਤੀ ਦਗਾ ਕਿਉਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਨਾਲ ਕਰਦੀ? ("ਪਾਰੇ ਦਾ ਨਕਰ")

ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਢਲੇ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਦਾਨ ਦਿਓ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘਰ ਉੱਜੜ ਗਿਆ ਹੈ; ਭਲੇਮਾਣਸਾਂ ਵਸਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਚਾਰੇ ਨਿਰਬਲ ਜ਼ਖਮੀ; "ਵਿਦਵਾਨਾਂ" ਤੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੀ ਧਾੜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁੰਗੇ ਕਰਕੇ ਛੱਡ ਗਈ ਹੈ। ("ਸ਼ਬਦ")*

ਖਿਆਲ ਦੀ ਪਾਰੇ ਵਰਗੀ ਤਰਲਤਾ ਤੇ ਸੋਚ ਦੀ ਬਰੀਕੀ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

"ਵਿਦਿਆ ਵੇਲੇ ਪਿੱਠਾਂ ਪਿਛਲੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਨਮੁੱਖ ਤਾਂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਪਰ ਚਾਨਣ ਦੇ ਭੈਣੀ ਡਰਦਾ ਧੜ ਦੇ ਪ੍ਰਫਾਵੇਂ ਦੀ ਹਿੱਕ ਤੇ ਬੋਚ ਬੋਚ ਪੱਥਾਂ ਨੂੰ ਧਰਦਾ? ਮੈਂ ਹਨੇਰਾ ਭਾਲ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਮੈਂ ਉਸ ਚਾਨਣ ਤੋਂ ਕੀ ਲੈਣਾ ਸੀ? ਕਲ੍ਹ ਜੱਦ ਸੂਰਜ ਫੇਰ ਚੜ੍ਹੇਗਾ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਫਾਵਾਂ ਪਿੱਠ ਤੇ ਥਪਕੀ ਮਾਰ ਕਹੇਗਾ! ਹੁਣ ਦੱਸ ਤੇਰੀ ਕਾਇਆ ਉਤੋਂ ਤੇਰੇ ਵਾਂਗੂੰ ਤੁਰਿਆ ਆਵਾਂ? ਤੂੰ ਫਿਰ ਸੂਰਜ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਰਫਾਵੇਂ ਨੂੰ ਗਾਹੁੰਦਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਤੁਰਿਆ ਆਈਂ, ਜਦ ਤਕ ਮੈਂ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਗਾਂਗਰ ਵਾਂਗੂੰ ਸਿਰ ਤੇ ਧਰ ਕੇ ਪੁਰਾਧ ਜਿਹਾ ਹੋ ਕੇ ਖੜ੍ਹ ਨਾ ਜਾਵਾਂ ਤੇ ਤਲੀਆਂ ਹੇਠਾਂ ਡਿਪ ਨਾ ਜਾਵੇ ਤੇਰਾ ਤੇ ਮੇਰਾ ਪਰਫਾਵਾਂ।"

("ਪਿੱਠਾਂ ਪਿਛਲਾ ਸੂਰਜ"—ਗੁਰਮੇਲ)*

"ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਬੋਲੀ ਤੋਂ ਹੀ ਸੋਗ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਮੇਰਾ ਮੂੰਹ ਤੱਕ ਕੇ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਆਉ,

* ਇਹ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਗੁਰਚਰਨ ਰਾਮਪੁਰੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ "ਅੰਨ੍ਹੀ ਗਲੀ" ਵਿਚੋਂ ਹਨ।
* ਡਾ : ਗੁਰਮੇਲ ਦਾ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਬੇਚੈਨ ਸਦੀ ਹੈ ਛੱਪ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

If you are looking for

- * Quality
- * Quality
- * Price

After sale service when buying your car contact **Kuldip S. Jhand**

ਕਿਸ ਪਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਰ ਖੀਦਣੀ ਜਾਂ ਟਰੇਡ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖੀਦਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਲਦੀਪ ਝੰਡ ਨੂੰ ਮਿਲੋ ਜਾਂ ਫਨ ਕਰੋ

Office

521-7731

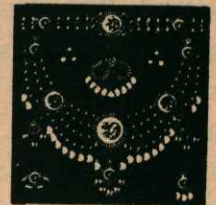
Res. 524-4137

WESTMINSTER CHEVROLET-OLDSMOBILE

12 th Ave. at Queens Ave
New West Minster

SHAKTI GIFT

6576 MAIN STREET, VANCOUVER, B.C.

Where you can get all types of Real and Artificial Jewellery and all types of oriental designs can be made!

SALE AND REPAIRS OF WATCHES

Res. 327-8259
Bus 321-6214

SPECIALIST IN EAST INDIAN JEWELLERY GIFTWARE & REPAIRS

ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਕੀ ਗਿਫਟ ਜੌਹਲੀ ਸ਼ਾਕੀ ਵਜ਼ਾਨ ਤੇ ਆਠ।

ਅਰਥਾ ਦੀ ਡੰਡੀ ਲੱਭ ਕੇ,
 ਰੂਹ ਦੀ ਕੁਟੀਆ ਤਕ ਪਹੁੰਚੋ ।
 ਚਾਨਣ ਦੀ ਖਿੜਕੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਵੇਗੀ ।
 ਤੱਕ ਲੈਣਾ ਫਿਰ ਕੁੱਲ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ
 ਜਗਦੇ ਬੁਝਦੇ ਬਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਟੁੱਟੀ
 ਤੱਕ ਲੈਣਾ ਫਿਰ ਕੁਲ ਪਦਾਰਥ, ਲਹਿਰ ਲਹਿਰ ਹੋ ਵਗਦਾ,
 ਤੱਕ ਲੈਣਾ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਅੰਦਰ, ਸ਼ਾਂਤ ਅਗਨ ਕਿੰਜ ਵਸਦੀ ।
 ਤੱਕ ਲੈਣਾ ਫਿਰ ਲੱਖਾਂ ਸੰਜਨ ਲੰਬੀਆਂ, ਦਾਵਾਨਲ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾ
 ਮਚਦੀਆਂ ਯੱਥ ਅਵਿਕਾਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ।
 ਤੱਕ ਲੈਣਾ ਫਿਰ ਆਪਣਾ ਕੱਦ ਵੀ, ਖੰਡ ਮੰਡਲਾਂ ਵਿਚ,
 ਸ਼ਾਂਤ ਮਹਾਂ ਸਾਗਰ ਦੀ ਰੇਤ 'ਚ ਇਕ ਕਿਣਕੇ ਦੇ ਹਾਰ ।

("ਵਿਗਿਆਨ"—ਅਜਮੇਰ ਰੋਡੇ)

ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਰਦਿਆਲ ਕੰਵਲ ਨੇ ਵੀ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣੀ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ ਹੈ। ਕਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਦਾ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ "ਸੱਜਰੇ ਸੁਫਨੇ" ਛਪਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ 1973 ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਦੂਜਾ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ "ਮੀਤ ਪੱਥਰ" ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਕ ਹੋਰ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਕਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਦੋ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ "ਰੂਪ-ਅਰੂਪ" ਅਤੇ "ਜੰਗਲ ਦੀ ਅੱਗ" ਛਪੇ ਹਨ। "ਰੂਪ ਅਰੂਪ" ਮਰ ਗਈ ਪਤਨੀ ਦੇ ਗਮ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਉਦਾਸ ਤੇ ਸੰਵੇਦਨਾਸ਼ੀਲ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹ ਹੈ।

ਅਜਮੇਰ ਰੋਡੇ ਬਹੁਪੱਖੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਵਾਲਾ ਲੇਖਕ ਹੈ। ਰੋਡੇ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਨਾਟਕ ਵੀ ਲਿਖੇ ਹਨ। "ਦੂਜਾ ਪਾਸ" ਤੇ "ਵਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ"। ਉਸਦਾ ਨਾਟਕ "ਦੂਜਾ ਪਾਸ" ਪੱਗ ਅਤੇ ਕੇਸ ਦਾਹੜੀ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਤੇ ਇਉਂ ਆਪਣੀ "ਸਨਾਖਤ" ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦਾ ਤਰੱਦਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਤਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਟਕ ਲਿਖੇ ਜਾਣੇ ਅਤੇ ਖੇਡੇ ਜਾਣੇ ਸਾਂਝੀ ਤਿੱਤੀ ਦੀ ਲੇਖਕ ਬਰਤਾਦਤੀ ਦੇ ਗੁਰਮਾਰ ਹੋਣ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ। "ਦੂਜਾ ਪਾਸ" 1) 1973, 1977 ਨੂੰ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਖੇਡਿਆ ਗਿਆ।

ਉੱਜਣ ਦੁਸੰਭ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਦੇ ਹਰ ਪੜੇ ਵਿਚ ਤੱਤਕਾਲੀਨ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਮਾਹਿਲਾ ਤਰੋ ਨਿੱਬੰਧ ਲਿਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਗੰਭੀਰਤਾ ਤੇ ਸਮਝਤਾ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਇਕ ਨਮੂਨਾ ਦੇਖੋ :

ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਵਸ ਰਹੀ ਭਾਰਤ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਵੱਧ ਫੁਲ ਰਹੀ ਹੈ—ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਮਨ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਐਸੀਆਂ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰੋਸ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਮੈਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤੀਆਂ ਆਪਣੀ ਅੱਜ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਰੋਸ ਵਜੋਂ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ; ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਿਨਾਂ ਸੜ ਉਹ ਬਹੁਤੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ—ਨਾਂਹਵਾਚਕ ਹੋਣ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਕੱਢਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਗੁਣ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਮੇਰਾ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਟੀਚਾ ਨਹੀਂ।

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਇਕ ਸਰਮਾਏਦਾਰ-ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੇ ਵਾਸੀ ਹਾਂ; ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਖਾਸ ਹੱਦ ਅੰਦਰ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਪੂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ—ਭਾਵ ਕਿ ਅਖਬਾਰਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਹੱਕ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਹੱਦ ਅੰਦਰ, ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਟੀਕਾ ਟਿਪਣੀ, ਆਲੋਚਨਾ, ਸਿੱਧਾਂਤਵਿਰੋਧ ਅਤੇ ਜੀਅ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਿਥਿਹਾਸ ਅਤੇ ਅਫਵਾਹਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਇਥੋਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਕੋਈ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਨਿਪੜਕ ਹੋ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਹੀ ਦੋਸ਼ ਨਿਕਾਲਾ ਦੇ ਸਕੇ।..

ਪੱਛਮੀ ਪਾਤਰਾਂ ਅਤੇ ਪਛਮੀ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਿਨਾਂ

REAL ESTATE

BUYING, SELLING OR TRADING YOUR PROPERTY

ALWAYS REMEMBER YOUR REALTOR!

HARPAL TOOR

ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਖਰੀਦਣ
 ਜਾਂ ਨਕਦ ਵੇਚਣ ਲਈ
ਹਰਪਾਲ ਤੂਰ
 ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿਓ।

Res. 524-9848
 Off. 324-3888

T. J. LOVEROCK REALTY
 5316 Victoria Dr., Van. B.C.

ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਦੋ ਅਲਗ ਅਲਗ ਸੱਤਰਾਂ ਉਤੇ ਵਿਚਰਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਚੇਤਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਲੇਖਕ ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਉਮਰ ਵਿਚ ਨੌਜਵਾਨ ਹਨ, ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਹੀ ਗਏ ਹਨ, ਤੱਤਕਾਲੀਨ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਤਜਰਬੇ ਵਧੇਰੇ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪੰਜਾਬ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵਾਪਰਦੀਆਂ ਰਾਜਨੀਤਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਹਾਲਤਾਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਫਿਕਰਮੰਦ ਦਿਸਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਬੈਠਿਆਂ ਨਕਸਲੀ ਲਹਿਰ ਅਤੇ ਸੰਕਟ ਕਾਲੀਨ ਸਥਿਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਬੜਾ ਤਿੱਖਾ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੁਰਿੰਦਰ ਧੰਜਲ ਅਤੇ ਸਾਧੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਆਗੂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੀ ਸੱਤਰ (love) ਉਤੇ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲੇ ਲੇਖਕਾਂ ਵਿਚ ਨਾਵਲਕਾਰ ਗਿਆਨੀ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਚਰਨ ਰਾਮਪੁਰੀ, ਡਾ: ਗੁਰਮੇਲ, ਰਵਿਦਰ ਰਵੀ ਆਦਿ ਲੇਖਕ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਬੌਧਿਕ ਚਿੰਤਨ ਵਧੇਰੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤੱਤਕਾਲੀਨ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਾਲੋਂ ਦੀਰਘ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਵਧੇਰੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਲੇਖਕ ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਹਿਰੋਸੀ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਪੁਸ਼ੀ ਦੇ ਮੁਤਲਾਸੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁਰਿੰਦਰ ਧੰਜਲ, ਗੁਰਚਰਨ ਰਾਮਪੁਰੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ "ਅੰਨ੍ਹੀ ਗਲੀ" ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਗੀਵੀਉ "ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ" ਵਿਚ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, "ਰਾਮਪੁਰੀ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਨਾਇਕ ਮੈਂ ਜਾਂ ਅਸੀਂ ਦੁਬਿਧਾ ਵਿਚ ਫੱਸੇ ਮਧ-ਵਰਗੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੂਝਦੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਨਹੀਂ, ਕੁਝ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਲੇਖਕ ਆਪਣੇ ਵਰਗਾ ਜੁਝਾਰੂ ਜਾਂ ਅਗਰਗਾਮੀ ਲੇਖਕ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ।

ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਟਰੇਰੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਵੈਨਕੂਵਰ ਅਤੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਦੇ ਲੇਖਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸਾਹਿਤਿਕ ਮਸਲੇ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਨ। ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਦੋ ਇਕੱਤਰਤਾਵਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। 24 ਸਤੰਬਰ, 1978 ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਦੀ ਜੋ ਕਾਰਵਾਈ ਅਕਤੂਬਰ, 1978 ਵਿਚ "ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ" ਛਪੀ ਹੈ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ "ਫੈਮਲਾ ਹੋਇਆ, ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਵਲੋਂ ਛਪ ਰਹੀ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਆਖਰੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਅਗਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੀਟਿੰਗ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਾਧੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ "ਨਿਜੜਾ" ਪੜ੍ਹੀ ਅਤੇ ਅਜਮੇਰ ਰੋਡੇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਟਕ "ਵਚਿਤਰ ਨਾਟਕ" ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦਰਿਸ਼ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ।

"ਪੰਜਾਬ ਕਲਚਰਲ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਵੈਨਕੂਵਰ" ਵੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਨਵੰਬਰ 1972 ਵਿਚ ਜਨਮੀ ਪੰਜਾਬ ਕਲਚਰਲ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀ ਮੁੱਖ ਸਰਗਰਮੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਿਲਕਸ਼ ਲੋਕ-ਨਾਚ ਭੰਗੜੇ ਦੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਕ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਨੇ ਸਪੋਕੋਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵ ਮੇਲੇ, ਮੌਂਟਰੀਅਲ ਦੀਆਂ ਉਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਅਤੇ ਸੀ.ਬੀ.ਸੀ. ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬੀ.ਸੀ. ਦੇ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਸਿਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਭੰਗੜਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਗੌਰਵ ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ ਉਘਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ।

"ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਹਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਯਤਨਾਂ ਵਲ "ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ" ਵਿਚ ਛਪੀ ਹੋਣ ਲਿਖੀ ਸੂਚਨਾ ਗਹੁ ਯੋਗ ਹੈ :

"ਫਰੇਜ਼ਰ ਵੈਲੀ ਈਸਟ ਇੰਡੀਅਨ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਫਰੇਜ਼ਰ ਵੈਲੀ ਲੈਂਗੂਏਜ ਸਕੂਲ ਖੁਲ੍ਹ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਹਰ ਮੰਗਲਵਾਰ ਅਤੇ ਵੀਰਵਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ ਦੇ 7 ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਅੱਠ ਵਜੇ ਤਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਅਮਬੀਕਾ ਫੂਡਜ਼

ਵਧੀਆ ਤੇ ਸਸਤੀ ਗਰੋਸਰੀ
ਲੈਣ ਲਈ ਸਾਡੇ ਸਟੋਰ ਵਿਚ
ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਓ।

**British Columbia's
Finest Indian
Grocery Store**

ਦੁਸਰਿਆ ਦੀ ਸੋਲ ਪ੍ਰਾਈਸ
ਸਾਡੀ ਰੈਗੂਲਰ ਪ੍ਰਾਈਸ ਹੀ ਹੈ।

**Largest of its kind in
North America**

327-0295

**5125 VICTORIA
DRIVE VANCOUVER**

ਭਾਰਤੀ ਆਰਟ ਜ਼ਿਊਲਰਜ਼

ORIENTAL SILVER AND GOLD JEWELRY REPAIRING

BHARTI ART JEWELLERS
Specialist in East Indian Jewelry Craftware

RASIK PAREKH
Res.: 879-5610
Store: 874-9448

865 Kingsway nr. Fraser
Vancouver B.C., Canada

We Also Take Orders For
Marriage Party Photos and Group Photos
Contact Raj

ਖਬਰਾਂ - ਕੋ ਖਬਰਾਂ ਨਹੀਂ

22-6-79 ਨੂੰ ਮੋਰਾਰਜੀ ਡੇਸਾਈ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਯਾਤਰਾ ਤੋਂ ਵਿਾਧਸ਼ ਆਇਆ, ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ 1800 ਕਿਲੋ ਵਜਨ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਾਂਤੀ ਡੇਸਾਈ ਨੇ ਸਭ ਨਵੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੀ ਖਰੀਦੀਆਂ ਸਨ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੋ ਟੀ. ਵੀ. ਸੈੱਟ, 30ਵੀਂ ਵੀਚਰ ਫਿਲਮਾਂ, ਮੋਰਾਰ ਜੀ ਡੇਸਾਈ ਦੀ ਮਰਸੀਡੀਜ਼ ਕਾਰ ਲਈ ਪੂਰਜ਼ੇ, ਪੱਛਮੀ ਜਰਮਨੀ ਦਾ ਬਣਿਆ ਵਧੀਆ ਚੀਨੀ ਦਾ ਸਾਮਾਨ, ਇਕ ਦਰਜਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਘੜੀਆਂ ਸੋਨੇ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਤੇ ਹੀਰੇ ਆਦਿ ਸਨ। ਇਹ ਸਾਮਾਨ 10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਾਮਾਨ ਉਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਲਈ ਗੁਪਤ ਤੇ ਜਾਤੀ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੇ ਸਨ। ਕਸਟਮ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੀ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੂਨ, 1979 ਜਦੋਂ ਮੋਰਾਰਜੀ ਅਮਰੀਕਾ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਕਾਂਤੀ ਡੇਸਾਈ ਨੇ ਸਸਤਾ ਸੋਨਾ ਖਰੀਦਾ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਵੇਚਕੇ 560 ਕਰੋੜ ਰੁ: ਕਮਾਏ। ਕਾਂਤੀ ਡੇਸਾਈ ਦੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਬੈਂਕਾਂ ਵਿਚ 100 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ (ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੁਦਰਾ) ਜਮਾਂ ਹਨ।

ਜੇਕੁਅਰ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਸੌਦੇ ਵਿਚੋਂ ਕਾਂਤੀ ਡੇਸਾਈ ਤੇ ਸੁਰੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ) ਜਗਜੀਵਨ ਰਾਮ ਦੇ ਲਾਡਲੇ) ਨੇ ਰਲ ਕੇ 5% ਕਮਿਸ਼ਨ ਲਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ 75 ਕਰੋੜ ਰੁ: ਕਮਾਏ। ਨੇਵੀ ਲਈ ਹੇਰੀਅਨ ਏਅਰ ਕਰਾਫਟ ਵਿਚੋਂ 15% ਕਮਿਸ਼ਨ ਲਿਆ।

ਇਸ ਵਿਚ ਐਸ ਐਨ. ਫਿਬੋਜ਼, ਜਗਜੀਵਨ ਦੀ ਲੜਕੀ ਮੀਰਾ ਤੇ ਜਵਾਈ ਮੁੰਜਲ ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਫੰਡਨ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਸਫਾਰਤਖਾਨੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਜਜ਼ੋਦੀਆ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, ਵਿਨੋਦ ਖੰਨਾ, ਵਿਪਨ ਖੰਨਾ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ।

(ਬਾਲਿਟਜ਼-ਸੰਤਬਰ 1 ਤੋਂ 8 'ਚੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਸਾਹਿਤ)

FOR YOUR COMPLETE INSURANCE NEEDS SEE YOUR FRIENDLY AND EXPERIENCED INSURANCE AGENTS AT:

KINGSGATE INSURANCE AGENCIES

Autoplan
AUTHORIZED AGENT

ALL TYPES OF INSURANCE AT COMPETITIVE RATES INCLUDING:
AUTO, HOME, COMMERCIAL, BUSINESS, TRAVEL, LIFE,
ACCIDENT and SICKNESS, RRSP.

104 Kingsgate Mall
370 E. Broadway,
Vancouver

Tel. 872-8727, 873-1969

Office Hours:
Mon. Tues. Wed. & Sat.
9 A.M. to 6 P.M.
Thurs. & Friday
9 A.M. to 9 P.M.

THE BEST SERVICE
COSTS NO MORE

6679 Main St. (at 51st)

Vancouver

Tel: 324-2311

Manager: Daljit Sidhu

Office Hours:
10 A.M. to 6.30 P.M.
Monday Thru
Saturday

“ONE-STOP” GROCERY CENTRE

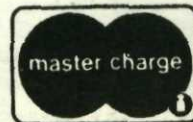
MAIN FOOD CENTRE

6681 Main St. [at 51st. Ave.]

PHONE: 324-4185

FIGURE ON SAVINGS

WHEN YOU FOOD SHOP HERE

FRESH

*Vegetables from Fiji
Every Week*

*SPECIAL SHIPMENT
JUST ARRIVED*

**LARGE VARIETY OF
RECORDS & 8-TRACKS**

SPECIAL OFFER:

**ALL SIZES
HEAVY-
BOTTOM
PATILAS**

ਹਰ ਸਾਈਜ਼ ਦੇ ਭਾਰੇ ਥੱਲੇ
ਵਾਲੇ ਪਤੀਲੇ ਦੀ ਸੇਠ

CLEANLINESS

**LOWEST PRICES — PURE & FRESH
QUALITY GROCERY ITEMS**

6681 MAIN STREET, VANCOUVER

ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਸਾਹਿੱਤਕ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਸਕ-ਪੱਤਰ

WATNO DUR

P.O. BOX 67681 STN. "O"
VANCOUVER, B.C. V5W 3V2

Second class mail Reg. No. 3233

FRONTIER CLOTH HOUSE LTD.

6695 MAIN STREET VANCOUVER, B.C.

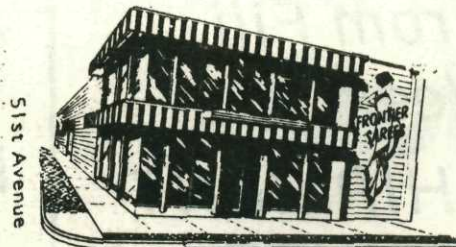
THE KING OF SAREE

Tel.: 325-4424

FRONTIER

THE
HOUSE
OF
FASHION
FABRICS

*Frontier —
the
Fair
Deal
Store*

51st Avenue

Main Street

FRONTIER

Tel.: 325-3515

FRONTIER

THE
HOUSE
OF
BEAUTIFUL
SAREES

*Frontier —
the
First
In
Fashion*

THINK OF US AS BIGGEST SAREE STORE IN CANADA

WATNO DUR (Far from the Motherland) is a literary and cultural monthly of PANJABI language — the mother-tongue of East Panjab (India) and West Panjab (Pakistan) — published by WATNO DUR PUBLICATIONS (Reg'd). WATNO DUR has been serving Canadian readers since July, 1973. The contributors include well-known Panjabi writers from Canada, India, Pakistan and England.

WATNO DUR

P.O. BOX 67681 STN. "O"
VANCOUVER, B.C.
V5W 3V2